

**YAKIN TARİHİMİZDE
MİLLET PARTİSİ OLGUSU
(1948-1977)**

Adnan Ferruh PANCAROĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd.Doç.Dr.Fehmi AKIN

Afyonkarahisar

2006

**YAKIN TARİHİMİZDE MİLLET PARTİSİ OLGUSU
(1948-1977)**

Adnan Ferruh PANCAROĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Fehmi AKIN

Afyonkarahisar

Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül 2006

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ**YAKIN TARİHİMİZDE MİLLET PARTİSİ OLGUSU
(1948-1977)**

Adnan Ferruh PANCAROĞLU

Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı

Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eylül 2006

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Fehmi AKIN

Türk demokrasisinde önemli bir yeri olan Millet Partisi, iktidara gelme heyecanını hep canlı tutmuş muhafazakâr bir partidir. 1948’de kurulan Millet Partisi 1977’de kapanışına kadar geçen sürede, hep aynı siyaset çizgisini takip etmiştir. Yalnız Millet Partisi’nin tarihinde kapatılma ve diğer bir partiyle birleşme olduysa da, siyaset çizgisi sadece şekil itibarıyla farklı, mana itibarıyla ise aynı kalmıştır.

Koalisyona katılmanın haricinde, tek başına hiçbir zaman iktidar olamayan Millet Partisi, tipik bir lider partisi olarak (Bölükbaşı Partisi) kendini Türk toplumunun sosyal ve ekonomik gelişmesine paralel olarak yenileyemedi ve 1977 yılında fesh olmuştur. Millet Partisi, hürriyetlerin her alanda çoğalması diye yola çıkmış ve Türk siyasi tarihindeki yeri de Milli irade ve Hürriyet olmuştur.

ABSTRACT**THE FACT OF THE NATION PARTY IN OUR CLOSE HISTORY
(1948–1977)**

Adnan Ferruh PANCAROĞLU
Main Science Branch of General Turkish History

Afyonkarahisar Kocatepe University, The Institute of Social Sciences
September 2006

Adviser: Yrd. Doç. Dr. Fehmi AKIN

Millet Partisi (Nation Party), which occupying a significant position in the history of Turkish Democracy, is a conservative party that keeps on getting excited to come to power. Millet Partisi (Nation Party) , was founded in 1948, followed the same politics line until being closed out in 1977. Although in the history of Millet Partisi (Nation Party) closing out and incorporation with the other one happened ,Its politics line was only different in form but same as in meaningful.

Millet Partisi (Nation Party) that had never come to power itself except joining to the coalition was closed out as a typical leader party (Bölükbaşı party) in 1977. It couldn't reach its goal because it couldn't renew while The Turkish Society was developing in economy and social structure .Millet Partisi' (Nation Party) goal was to improve liberty in all area and its position became national volition and liberty in the history of Turkish politics.

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYIİMZA

Tez Danışmanı :

Jüri Üyeleri :

.....

.....

..... 'ın.....

.....başlıklı tezi/...../..... tarihinde, yukarıdaki Jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Anabilim / Anasanat dalında, Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlilik Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nde çok partili siyasi hayata geçiş ancak 1946 yılında gerçekleşebildi. 1946 yılına kadar tek parti yönetimiyle söz sahibi olan CHP, diğer kurulan partileri kendi içinden çıkarmıştır. İşte böyle bir durumda oluşan Millet Partisi de Demokrat Parti'den istifalar neticesinde kurulmuştur.

Millet Partisi'ni araştırmaya başladığımda kaynak sıkıntısına şahit oldum. Ama, Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi için bu durum böyle değildi. Bunun üzerine, daha çok basın-yayın, o döneme ait yazılmış kitaplar ve Millet Partisi'nin, Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin yayınladığı, tamimler, bildirimler vs. gibi kaynaklardan yararlanabildim.

Osman Bölükbaşı'nın kendisine ulaştığımda, "Evladım ben siyasete noktayı 1973 yılında koydum." diyerek görüşme talebimi reddetti. Israrım üzerine Sayın Osman Bölükbaşı görüşme talebimizi nihayet kabul etti. Kendisiyle yaptığım görüşmemizde sesini kaydetmeme izin vermedi. Hazırlanıp gittiğim halde, bir kısım sorularıma cevap verdi. Görüşmek için beni kabul eden, Türk siyasi hayatında "Anadolu Fırtınası" diye anılan Sayın Osman Bölükbaşı'ya teşekkürü bir vazife bilirim.

Tezimi hazırlamamda desteğini benden esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Fehmi AKIN'a sonsuz teşekkür ederim.

Adnan Ferruh Pancaroğlu

Eylül-2006

Afyonkarahisar

ÖZGEÇMİŞ

Adnan Ferruh PANCAROĞLU

Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans : 1995, Selçuk Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Lise : 1989, Afyonkarahisar Endüstri Meslek Lisesi, Tesviye Bölümü

İş / İstihdam

1995 - Tarih Öğretmeni, Afyonkarahisar Aydın Doğan Bilim ve Sanat Merkezi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Afyonkarahisar, 13 Ağustos 1970 Cinsiyet : Erkek

Yabancı dil

İngilizce

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLET PARTİSİ’NİN KURULUŞU, TEŞKİLATLANMASI, MUHALEFETİ, PROPAGANDA FAALİYETLERİNDE İŞLEDİĞİ KONULAR, SEÇİMLER VE KONGRELERİ

A- DP’nin Bölünmesi ve Osman Bölükbaşı’nın İstifası.....	4
Ödenekler Meselesi ve DP’den İhraçlar	6
B- MP’nin Kuruluşu	9
Millet Partisi’nin Kuruluş Amaçları.....	10
C- MP’nin Kuruluşunda Yapılan Eleştiriler	12
1- Basından Yapılan Eleştiriler.....	12
2- Partilerden yapılan Eleştiriler.....	13
3- MP’nin DP’ye ve CHP’ye Yaptığı Eleştiriler.....	14
D- Millet Partisi’nin Teşkilatlanması	15
E- Millet Partisi’nin Muhalefeti.....	18
F- Millet Partisi’nin Propaganda Faaliyetlerinde İşlediği Konular	21
G- Millet Partisi ve Seçimler	22
1- 1948 Milletvekili Ara Seçimi	22
2- 1949 Milletvekili Ara Seçimi	23
3- 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimi	24
4- 1951 Milletvekili Ara Seçimi	25

H- Millet Partisi Kongreleri	26
1- MP'nin I. Büyük Kongresinde İleri Sürülen Tezler (17 - 19 Haziran 1950)	26
Basına Karşı Parti'nin Durumu	27
2- MP'nin II. Büyük Kongresinde İleri Sürülen Tezler (30 Mayıs - 02 Haziran 1951)	27
3- MP'nin III. Büyük Kongresinde İleri Sürülen Tezler (15-18 Mayıs 1952).....	29
4- MP'nin IV. Büyük Kongresi (27-29 Haziran 1953)	30

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLET PARTİSİ'NİN ANAYASA, DIŞ POLİTİKA, DİN HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ VE PARTİ İÇİ MUHALEFET

A- Millet Partisi'nin Anayasanın Değiştirilmesi Hakkındaki Görüşleri	32
B- Millet Partisi ve Dış Politika Hakkındaki Görüşleri.....	32
C- Millet Partisi'nin Din Hakkındaki Görüşleri	34
D- Millet Partisi'nin Demokrat Parti İktidarına Yaptığı Tenkitler.....	36
E- Millet Partisi ve Parti İçi Muhalefet.....	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MP'NİN KAPATILMASI, CMP'NİN KURULMASI, KONGRELERİ, TKP İLE BİRLEŞMESİ, SEÇİMLER, İZLEDİĞİ POLİTİKALAR VE OSMAN BÖLÜKBAŞI'NİN SİYASETTEN AYRILMASI

A- Millet Partisi'nin Kapatılması	43
B- Cumhuriyetçi Millet Partisi.....	49
C- Cumhuriyetçi Millet Partisi Kongreleri.....	51
1- CMP'nin I. Büyük Kongresi (27-29 Haziran 1955)	51
2- CMP'nin II. Büyük Kongresi (25-26 Ekim 1956).....	52

3- Cumhuriyetçi Millet Partisi Olağanüstü Büyük Kongresi (18 Eylül 1957)	53
D- Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Seçimler	54
1- 02 Mayıs 1954 Milletvekili Genel Seçimi	54
2- 1955 Belediye Seçimleri	54
3- 27 Ekim 1957 Milletvekili Genel Seçimi.....	55
E- Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin Çeşitli Konulardaki Propagandası.....	55
F- Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin Çeşitli Konularda İzlediği Politikalar...	56
G- CMP'nin TKP ile Birleşmesi	62
1- Cumhuriyetçi Millet Partisi III. Büyük Kongresi (19–21 Kasım 1958)	62
2- Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi IV. Büyük Kongresi (18–20 Kasım 1959)	63
H- Osman Bölükbaşı ve Yargıya Giden Yol	64
I- 27 Mayıs 1960 İhtilalinden Sonra CKMP'nin Durumu	68
İ- Osman Bölükbaşı'nın CKMP'den Ayrılarak Tekrar MP'yi Kurması	71
J- Osman Bölükbaşı'nın Aktif Siyasetten Ayrılması	73
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA.....	80
EKLER	83

KISALTMALAR

AP	:Adalet Partisi
BCA	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	:Cumhuriyetçi Millet Partisi
CKMP	:Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Çev.	:Çeviren
DP	:Demokrat Parti
Dr.	:Doktor
Ens.	:Enstitü
MBK	:Millî Birlik Komitesi
MP	:Millet Partisi
Ünv.	:Üniversite
Prof.	:Profesör
SBE	:Sosyal Bilimler Enstitüsü
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	:Türkiye Cumhuriyeti
TKP	:Türkiye Köylü Partisi
YTP	:Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Siyaset, en geniş anlamı ile belli bir amaca varmak için izlenen yol demektir. Böylece, toplum yaşamında çeşitli siyasetlerden söz edilebilir. Mesela, bir aile başkanının siyaseti, ailesini en iyi ve rahat biçimde yaşatmak olabilir; seçimle başa gelen bir belediye başkanı, şehrin içme suyuna kavuşması için belli bir siyaset takip eder. İşte hükümetin de belli bir amaca ulaşması için izlediği bir siyaset vardır. Yani, bir insan topluluğunu yönetmek için kullanılan yollar, gerçekleştirilmesi gerekli amaçlar “siyaset” kavramıyla belirtilebilir.

Siyasi iktidarı elde etmek için toplumlarda geçen mücadelelerin niteliği, hem tarih içerisinde, hem de her toplumun özelliğine göre değişme göstermiştir. Siyasi iktidarın hür bir ortamda çalışabilmesi, toplumdaki üyelerin buna katılabilmesi ve gerektiğinde bu siyasi iktidarın el değiştirebilmesi halinde demokratik bir yolun varlığından bahsedilebilir. Demokrasinin gerçek anlamda var olabilmesi, söz ettiğimiz biçimde oluşan veya el değiştiren iktidarı elinde tutanların hürriyete, toplum huzuruna ve adalete önem vermeleri ve halkın denetimine her zaman açık olunması durumunda mümkündür.

Siyasi iktidar zorla bir kişi ve grup tarafından ele geçirilirse o zaman demokrasiden değil de ferdi veya oligarşik bir despotluktan söz edilir. Despotluk da zorun veya zor kullanmanın iktidarı ele geçirdikten sonra da sürdürülmesi ile belirir. Buna karşılık bazı toplumlarda iktidar, halkın şüursuz veya şuurlu bir arzusu ile bazı kurallara uyarak, genellikle bir aile fertleri arasında el değiştirmesi şeklinde görülürse bu sefer de monarşiden söz edilebilir.¹

Siyasal parti, programını uygulamak ve üyelerini iktidara getirmek amacıyla hükümetin kontrolünü sağlamaya çalışan organize bir insan topluluğudur. Bir siyasi parti için iktidara iki şekilde ulaşabilir. Birincisi seçim, ikincisi ihtilaldir.

Modern anlamıyla siyasal partilerin ilk defa İngiltere’de meydana geldiğini söyleyebiliriz. Siyasal partiler, hemen her sosyal teşkilat gibi bir piramit olup, dorukta lider bulunur. Bir de partinin üst tabakası vardır. Bu üst tabaka, lider ile tabanı oluşturan

¹ Ahmet MUMCU, *Siyasal Tarihe Giriş*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 1980, s.10–12.

takipçiler arasındadır. Partideki bir üst tabakanın görevi, liderin mesajlarını takipçilere, takipçilerin dileklerini lidere iletmek ve lidere danışmanlık yapmaktır. Takipçiler de parti için propaganda yaparlar.²

İstikrarlı bir demokrasi, bütün belli başlı siyasi partilerin, halkın çeşitli tabakalarından taraftarları olmasını gerektirir. Parti tutmanın temel sosyal bölünmelerle yakından çakıştığı bir sistem, demokrasi yönünde devam edemez, çünkü bu durum, uzlaşmayı engelleyecek kadar koyu ve keskin bir çatışmanın olduğunu gösterir.³ Sonra, bir kavmin oldukça yüksek bir kültür ve bilgi seviyesine eriştiğinde, maddi kuvvetlerin, kendi faaliyetlerini hemen entelektüel ve manevi kuvvetlerin hiç olmazsa birkaçının yardımı ile haklı göstermeğe çalıştıkları görülür.⁴

Partiler içinde bulunmanın gereği olarak menfaat birliğini de gösterebiliriz. Bunu güzel bir şekilde tanınmış iktisatçı Adolf Weber'in şu sözleriyle açıklayabiliriz: “İnsanlar, çok küçülen yeryüzünde sadece gittikçe birbirlerine yakınlaşmakla kalmayıp, birbirlerine artan bir şekilde muhtaç duruma gelmişlerdir. İnsanlar arasındaki zıt bir çalışma, insaniyetin yok olması demektir. El ele, birlikte çalışma ise gelecekteki refahı sağlayabilecek yegâne çaredir.”⁵

Osmanlı Devleti'nde partileşmeye giden yolun zeminini Birinci Meşrutiyet (1876) devrinde bulabiliriz. Birinci Meşrutiyet döneminin özellikle daha sonraki hadiselerle öncülük etmesi ve yeni fikirlerin olgunlaşması yönünden önemi büyüktür.⁶ Siyasi partiler ilk defa İkinci Meşrutiyet (1908) zamanında ortaya çıktılar. Aynı zamanda meclis bu dönemde açılmış ve seçim kanunu oluşturulmuştur.⁷

Millî Mücadele yıllarında, 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan TBMM'nin teşkili seçimle gelenler ile eski Osmanlı Meclisi Mebusanı'nın Ankara'ya

² Bülent DAVER, *Siyaset Bilimine Giriş*, Doğan Yayınları, Ankara, 1969, s.223.

³ Seymour, Martin LIPSET, *Siyasi İnsan*, (Çev: Mete TUNÇAY), Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1964, s.11.

⁴ Gaetano MOSCA, *Siyasi Doktrinler Tarihi*, (Çev: Samih TİRYAKİOĞLU), Varlık Yayınları, İstanbul, 1968, s.11.

⁵ Gerhard KÖHNEN, *Dünya Ekonomi Tarihi*, (Çev: Tunay AKOĞLU), Varlık Yayınları, İstanbul, 1965, s.270.

⁶ Ergun AYBARS, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1*, Ege Üniv. Basımevi, İzmir, 1986, s.25-26.

⁷ F. Hüsrev TÖKİN, *Türk Tarihinde Siyasi Portreler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi 1839-1965*, Elif Yayınları, İstanbul, 1965, s.42.

katılanlarından oluşuyordu. Ana ve temel fikir etrafında birleşen TBMM'nde milletvekillerinin değişik fikir ve inançlarının da etkisi ile birtakım gruplar oluşmuştur. Bu gruplar, Tesanüt Grubu, İstiklal Grubu, Müdafaa-i Hukuk Zümresi, Halk Zümresi, Islahat Grubu ve isimsiz olarak özel amaçlar etrafında birleşen küçük teşekküller, TBMM'de temsil edilmekte idiler. Milli Mücadele'nin kazanılmasında büyük katkısı olan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Mecliste grup kurdu. Başkanı Mustafa Kemal Paşa idi. Daha sonra bu grup Halk Fırkası'na dönüştü.⁸

Cumhuriyet kurulduktan sonra, 1950'ye kadar ülkeyi tek parti rejimi içinde Cumhuriyet Halk Fırkası yönetmiştir. Atatürk döneminde iki kez çok partili hayata geçme teşebbüsü oldu. Ancak 1924 yılında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası rejim için tehlike oluşturduğundan kapatılmışlardır. Bundan sonra 1945 yılında Milli Kalkınma Partisi kuruldu ancak iktidar partisi tarafından ciddiye alınmadı. 7 Ocak 1946'da kurulan Demokrat parti ile gerçek anlamda muhalif bir parti kurulmuş oldu.⁹

Çok partili hayata geçişten sonra kurulan partilerden birisi de 20 Temmuz 1948' de kurulan Millet Partisi'dir. Bu tezimde Millet Partisi'ni üç ana bölümde sınıflandırdım. Birinci bölüm Millet Partisi'nin Kuruluşu, Teşkilatlanması, Muhalefeti, Propaganda Faaliyetlerinde İşlediği Konular, Seçimler ve Kongreleri, İkinci bölüm Millet Partisi'nin Anayasa, Dış Politika, Din Hakkındaki Görüşleri ve Parti İçi Muhalefet, Üçüncü bölüm ise MP'nin Kapatılması, CMP'nin Kurulması, Kongreleri, TKP ile Birleşmesi, Seçimler, İzlediği Politikalar ve Osman Bölükbaşı'nın Siyasetten Ayrılması'ndan oluşmaktadır.

⁸AYBARS, s.237-238.

⁹Ahmet MUMCU, *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1974, s.151-153.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLET PARTİSİ'NİN KURULUŞU, TEŞKİLATLANMASI, MUHALEFETİ, PROPAGANDA FAALİYETLERİNDE İŞLEDİĞİ KONULAR, SEÇİMLER VE KONGRELERİ

A) DEMOKRAT PARTİ'NİN BÖLÜNMESİ VE OSMAN BÖLÜKBAŞI'NIN İSTİFASI

Millet Partisi'nin kuruluşunda esasen iki sebep vardır:

1. Demokrat Parti'ye hizmeti geçmiş bazı kimselerin parti içinde hizmetleri ölçüsünde söz sahibi olmak istemeleri ve Genel İdare Kurulu hâkimiyetini kabul etmemeleri.

2. Bazılarının şahsi çıkarları sebebiyle, bazılarının ise şiddet taraftarı olmaları.¹⁰

DP içinde bunalıma giden yol aslında aralık ayında hükümetin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne teklif ettiği milletvekili maaşlarına uygulanacak zammın görüşmeleri sırasında ortaya çıkmıştı. Hükümetin teklifi CHP oylarıyla kabul edildi. Çünkü Demokrat Partililer aleyhte oy kullanmışlardı. Tek olumlu oy veren DP'li Kemal Silivri oldu.¹¹ Bundan sonra DP Merkez Komitesi maaş farklarının parti merkezine verilmesine karar verdi. Çünkü bu konudaki tartışmaları bitirmek parti açısından iyi olacaktı.¹²

¹⁰ İsmet BOZDAĞ, *Demokrat Parti ve Ötekiler*, Kervan Yayınları, İstanbul, 1975, s.31.

¹¹ *Cumhuriyet*, 23 Aralık 1947 ve 20 Ocak 1948.

¹² Kemal KARPAT, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967, s.187.

Osman Bölükbaşı, 21 Ocak 1947 tarihinde Demokrat Parti Genel Başkanına, parti fahri müfettişliğinden istifa ettiğine dair bir mektup yazar. Bu mektubunda Osman Bölükbaşı, “ ... Sayın Fuat Köprülü’nün dünkü makalesinde temas ettiği, müfrit ve mübalağalı konuşanlara bu merhalede ihtiyaç kalmadığı anlaşılmıştır. Normal günlerin istilzam ettiği evsafıta elemanlar bulmak imkânı daima mevcuttur.” diyecektir. Fakat bu istifası kabul olmayacaktır.¹³

Osman Bölükbaşı, müfettişlikten istifa mektubunu Demokrat Parti genel başkanlığına, 23 Temmuz 1947’de tekrar yazar. Bu mektubunda, duyduğu ıstırapın gerçek sebebinin, ömrünü verdiği bir dava için kendisinin zararlı görülmesinin ve bu hükmü genel merkeze de verdirmeyi başaranların, Demokrat Parti’de söz sahibi olmalarından kaynaklandığını ifade eder.

Sonra kendisiyle yaptığım görüşmede çok güzel bir cümle yazmışım diye nitelendirdiği şu cümleyi mektubunda dile getirmiştir: “Müfritlerin tasfiyesini istemekte devam eden iktidara karşı, Genel Kurul’un bir tavizi telakki edebilecek bu istifa ile belki de itidal politikanıza hizmet etmiş olurum.”¹⁴

Osman Bölükbaşı 01 Eylül 1947 tarihinde, Demokrat Parti genel başkanlığına bir mektup daha yazar. Bu mektubun konusu; 29 Ağustos 1947 tarihli “Kudret” gazetesinde, 30 Ağustos 1947 tarihinde yayınlanacağı ilan edilen Osman Bölükbaşı’nın “12 Temmuz Rüyası” isimli makalesinin Demokrat Parti Genel Merkezi tarafından neşredilmesinin engellenmesidir. Mektubunda bununla ilgili şu görüşlerini dile getirmiştir. “Parti tüzük ve programına uygun hareket etmekten başka bir mükellefiyeti kalmayan bir parti üyesinin, herhangi bir meselede görüşlerini yazması en mukaddes bir hak olacağı davamızın bir esası olduğu kanaatindeyim.” Daha sonra, Demokrat Parti’nin (hürriyet, hak ve haysiyet) davasının prensipleriyle ne dereceye kadar kabili telif olduğunun tespit ve açıklanmasını isteyecektir.¹⁵

Osman Bölükbaşı kendisiyle yaptığım görüşmede Demokrat Parti’den istifası hakkında Celal Bayar ile yaptığı görüşmeyi şöyle anlattı:

¹³ Samet AĞAOĞLU, *DP’nin Kuruluşu*, İletişim yayınları, İstanbul, 1992, s.433.

¹⁴ AĞAOĞLU, s. 431–432.

¹⁵ AĞAOĞLU, s. 434–435.

“DP’ye istifamı sundum. Celal Bayar beni çağırıldı. ‘İstifanız beni üzdü. Biz baba-evlat gibiyiz. Kabul edemem.’ dedi. Ben de dedim ki; “Mesele aydınlandı. (Davamız belli oldu.) Müfritlere partide yer yok. Hem bizi cumhurbaşkanı da istemiyor. Bayar da bana dedi ki; “Ben sizi İnönü’ye karşı savundum. Bin kişi içinde iki kişi öyle konuşmuş ise bunun hoş görülmesi lazım.” Ben de bunun üzerine; “ İki kişi yanlışlık yapmış, böylelerine yani müfritlere partide yer yok.” dedim ve istifamı tekrarladım. Sonra 06 Eylül 1947 tarihli mektubuyla istifamı teessürle kabul etmek zorunda kaldığını bildirdi.”¹⁶

Ödenekler Meselesi ve DP’den İhraçlar

DP’de müfrit-mutedil (ılımlı) mücadelesi meclis grubu-genel merkez çatışması şeklinde başlamıştır. “İlk anlaşmazlık ödenekler meselesi ile ortaya çıkmış, Köprülü’nün grup ikinci başkanlığından düşürülmesi ile genel merkez-meclis grubu çatışmasına dönüşmüştür. Sonuçta, bu anlaşmazlıklar kurucular tarafından istenmeyen kişilerin (müfritlerin) partiden uzaklaştırılması için bir fırsat bilinmiş ve tasfiyeler başlatılmıştır.

DP’de içten içe devam eden müfrit – ılımlı savaşı ilk kez ödenekler meselesinde su yüzüne çıktı. 1947’nin Kasım ayında milletvekillerinin ödenek ve yolluklarına zam yapan bir kanun teklifi meclisten geçti. DP’liler bir jest olarak bu teklifin aleyhinde oy kullandılar, fakat yaklaşan seçimler dolayısıyla genel merkezin paraya ihtiyacı vardı.

Bir çözüm olarak, DP milletvekillerinin maaş farklarını partiye bırakmaları kararlaştırıldı. DP’liler, zamdan doğan farklarını alacaklar, ama bunu kendileri harcamayıp partiye bağışlayacaklardı. Bu karar DP’yi karıştırdı ve bir kısım milletvekillerinin itirazına yol açtı. DP’li milletvekillerinden 26’sı bir takrir hazırlayarak ödeneklere yapılan zamların sarfının milletvekillerinin vicdanına bırakılmasını istediler.

Muhalefet partisinde karışıklık sürerken, Genel Başkan Celal Bayar ödenekler meselesinin CHP tarafından kasıtlı yaratıldığını söylüyordu. Teklifi iki CHP’li milletvekili vermişti.

¹⁶ Osman BÖLÜKBAŞI, -MP, CMP, CKMP Genel Başkanı- “DP’den İstifası” Hakkında Görüşme,

Ödenekler meselesi, genel merkez (dolayısıyla Köprülü – Bayar – Menderes üçlüsü) tarafından müfritlerin partiden atılmasında bir bahane olarak kullanılmıştır. Maaş farklarını partiye verdikleri halde bazı kişiler sırf “sivri - müfrit” oldukları için kamuoyunun yadırgamayacağı bu bahaneye dayanılarak ihraç edilmiştir. Nitekim DP’den ayrılanlar da ödenekler meselesinin kurucular tarafından maksatlı olarak çarpıtıldığını öne süreceklerdir.

Meclis grubunda Köprülü olayının patlak vermesine de ödeneklerle ilgili bir takrir yol açmıştır. Grupta maaş farklarının partiye teslimi konusu görüşülürken Muğla Milletvekili Necati Erdem, bu meselenin tartışma konusu yapılmaması hakkında bir takrir verir. Toplantıya başkanlık eden Köprülü, tüzüğe aykırı bulduğu bu takriri oya koymamakta direnir. İlk anlaşmazlık bu noktada başlamış ve ödenekler meselesi, grupta bir Köprülü meselesine dönüşmüştür.

Aslında, ödenekler meselesi çıkmazdan çok evvel grupta Köprülü aleyhinde bir cereyan mevcuttu. Kendisi grubun itimadını kaybetmişti ve milletvekilleri tarafından sevilmiyordu. Milletvekilleri hakkında “Bunlar da kim oluyor, bizim sayemizde mebus oldular, ben onların ellerini bile sıkmaya tenezzül etmem.” dediği yazılmaktadır. Buna rağmen istifa etmiyor ve ikinci başkanlıkta kalmakta ayak diretiyordu.

Esasen, Kasım 1947’deki grup idare heyeti seçiminde 38 oydan ancak 21’ini alarak başkanlığını güçlkle koruyabilmiştir. Grubun Şubat 1948’de yaptığı toplantıda ise Köprülü’ye karşı beliren güvensizliğin nedenleri açıklandı ve idare heyetinin yeni baştan seçilmesine karar verildi. Yenilenen bu seçimde Köprülü, grup ikinci başkanlığından düşürüldü. Söz konusu toplantıda ayrıca, Köprülü’nün kişiliğine ve partide oynadığı role ilişkin ağır hücumlarda bulunuldu. Onun, ancak iktidar partisi ve İnönü hesabına faydalı çalışmalarda bulunabileceği ileri sürüldü. Köprülü’nün meclis grubu ikinci başkanlığından düşürülmesi ile grup-genel merkez çatışması başlamış oluyordu.

Kurucular -yani genel merkez- yenilenen grup idare heyeti seçiminin tüzüğe aykırı ve bu seçimle oluşturulan heyetin de geçersiz olduğunu iddia ettiler. Grup

Başkanı Bayar, tüzüğe aykırı olarak yapılan bir seçimle getirilmiş olduğu grup başkanlığında kalamayacağını öne sürerek DP Meclis Grubu Başkanlığı'ndan istifa etti.¹⁷

Aslında Bayar, partinin bölünmesini ve zaten küçük olan DP Meclis Grubunun dağılmasını istemiyordu. Bunun için, uzun süre meclis grubu ile genel merkezin arasını bulmaya çalıştı. Anlaşmazlığın çözümlenebilmesi için meclis grubundan yeni bir seçime gidilmesi istendi. Yeniden yapılan seçimde grup başkanlığına Celal Bayar ve ikinci başkanlığına F. Hulusi Demirelli tekrar seçildiler. Ayrıca, havayı yumuşatmak için Köprülü'nün gururunu kurtaran bir de tebliğ yayınlandı. Ancak tam bu sırada, anlaşmazlık çözümlenmiş gibi görünürken Köprülü ve Menderes, Ege'de bir geziye çıkarak grup aleyhinde propagandaya başladılar. İzmir'de çıkan Demokrat İzmir gazetesini de arkalarına alarak ödenekler, Öner'in istifası, 26'lık taktir gibi parti içi meseleleri halka, kendi açılarından anlattılar. Dolayısıyla, kurucuların bu gezisi meclis grubu aleyhinde bir gösteriye dönüştü.

Bayar ise, Ankara'da kararsız durumdaydı. Gruptaki istenmeyen kişileri gözden çıkaramıyor, DP'den büyükçe bir parçayı koparıp atmak cesaretini kendisinde bulamıyordu. DP Genel Başkanı bir zaman tereddüt gösterdikten sonra İzmir'e giderek Köprülü-Menderes ikilisine katıldı ve orada beşinci defa seçildiği meclis grubu başkanlığından tekrar istifa etti. Bayar'ın bu davranışı, tavrını genel merkezden dolayısıyla ılımlılardan yana koyduğunu ve müfritlere sırtını döndüğünü ifade etmekteydi. DP'de Bayar'ın ağırlığı büyüktü; tereddütlerinin sonunda genel merkez yerine grup yanında vaziyet alsaydı -ki alabilirdi de- Türkiye'nin demokrasi tarihinde ne bir Menderes, ne bir Köprülü yer bulurdu. Öte yandan, müfritler de kendi davalarında haklıydılar. DP'de gerçekten bir kurucu tahakkümü vardı. Meclisi ilgilendiren işlerde grup, partiyi ilgilendiren işlerde ise genel kurul sorumlu olacağı yerde, grup ve genel kurul daima kurucuların bir takım icraatını onaylamak veya evvelden verilmiş kararlarına katılmak durumunda bırakılıyordu. Meclis grubu kararları da kurucuların görüş ve anlayışına uymadığı için yozlaştırılıyordu. Yani, grubun ve genel idare

¹⁷ Naciye ONAK, M.P. Türk Siyasal Hayatında 1960'a Kadar Doldurduğu Yer, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), s. 41-43.

kurulunun fazla bir işlevi kalmamıştı. Durum böyle olmakla birlikte, DP'deki sertlik yanlılarının harcanarak partiye ılımlı muhalefet politikasının hâkim olması, demokrasiye geçişin bu aşamasında olumlu bir gelişmedir.

DP içindeki anlaşmazlık demokrasinin yerleşmesini isteyen basında ve kamuoyunda üzüntüyle karşılanıyor, çok partili hayatın henüz kurulma aşamasında muhalefet partisindeki bölünme, erken ve tehlikeli bulunuyordu. Nadir Nadi, Cumhuriyet'te '...Normal özgürlük şartları yurdumuzda bir kere iyice yerleşseydi, siyasi partilerimizin kendilerini şahsi veya gayri şahsi iç buhranlara kapıp koyuvermelerini olağan sayar, mazur görürdük.' diyordu."¹⁸

B) MP'NİN KURULUŞU

Demokrat Parti Milletvekillerinden Mükerrerem Sarol'un aktardığına göre: "Büyük kongreden itibaren Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı uygulanan politikayı yumuşak gören Kenan Öner, dolaylı yollarla kurucuların aleyhine ulu orta her yerde konuşuyor ve "Halk Partililik bunların ruhlarına işlemiştir. Samimi ve ciddi olarak bu beyler İsmet Paşa'nın karşısına çıkamazlar." diyordu. Sonra Kenan Öner yanlısı milletvekilleri gruptan istifa ettiler. Bunlar Hakkı Gedik, Hazım Bozca, Fikri Apaydın ve Osman Nuri Köni idi. İstifaları yeni istifalar ve ihraçlar izledi. DP'den çıkanların bir kısmı 10 Mayıs 1948'de Meclis'te "Müstakil Demokratlar Grubu"nu kurdular.¹⁹ Yeni Parti'nin adının "Hür Millet" veya "Milli Hürriyet" olacağı haberleri çıkıyordu.²⁰ Ama Kenan Öner partinin adının "Millet Partisi" olduğunu açıkladı. Partinin kuruluş tarihi ise 20 Temmuz 1948 olarak açıklandı.²¹

Millet Partisi, Meclis'te kurulan Müstakil Demokratlar Grubu ve Afyonkarahisar'da faaliyetlerine başlayan Öz Demokratlar Partisi ile bu üç siyasi teşekkülün birleşmesinden meydana geldi. Bir anlaşma beyannamesiyle gerçekleşen Millet Partisi'nin, Genel Başkanı Hikmet Bayur olurken, fahri başkanlığa Mareşal Fevzi

¹⁸ ONAK, s. 41-43.

¹⁹ KABASAKAL, s. 177.

²⁰ Vatan, 8 Mayıs 1948.

²¹ Kudret, 20 Temmuz 1948.

Çakmak getirildi. Millet Partisi kurucularının büyük bir kısmı halen milletvekili durumunda olup CHP ve DP'den ayrılmış kişilerdi.²²

Demokrat Parti içindeki bütün sert politika taraftarlarının hemen hemen hepsi Millet Partisi'nde bulunmuştu. Şatafatlı bir açılış töreni düzenlendi. Fakat bütün gayretlere rağmen, Kenan Öner basında ve halkta esprisini kaybetmişti. Her sözü manşet olan Demokrat Partili Kenan Öner, Millet Partisi Genel İdare Kurulu sözcüsü olunca, tek sütuna düştü. Bütün bunlar Kenan Öner'in akümülatörlerini boşuna doldurduğunu gösteriyordu.²³ Çünkü Kenan Öner, önceden; “Akümülatörleri dolduruyorum. Yakında taşacağım.” demişti. Millet Partisi'ni takdim edenler; Mareşal Fevzi Çakmak (İstanbul Milletvekili), Enis Akaygen (İstanbul Milletvekili), Prof. Hikmet Bayur (Tarihçi ve Gazeteci), Prof. Kenan Öner (Avukat), Dr. Mustafa Kentli (Tıp Doktoru), Osman Bölükbaşı (Çiftçi), Osman Nuri Köni (İstanbul Milletvekili), General Sadık Aldoğan (Afyonkarahisar Milletvekili) idi.

İlk Genel Yürütme Kurulunda; Mareşal Fevzi Çakmak Fahri Genel Başkanlığa, Hikmet Bayur genel başkanlığa, Osman Nuri Köni genel başkan Vekilliğine, Dr. Mustafa Kentli Genel Sekreterliğe getirildi. Üyeliklere ise, Afyonkarahisar Milletvekili Hasan Dinçer, Afyonkarahisar Milletvekili Şahin Laçın, Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz, Denizli Milletvekili Reşad Aydın, Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç, Sinop Milletvekili Enver Kök ve Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk getirilmişlerdir.²⁴

MP'nin Kuruluş Amaçları

DP ile CHP'nin program olarak önemli bir farkları bulunmamaktadır. “Fakat MP bu iki partiden farklı bir özellik taşımaktadır. Düşünce ve hayat görüşü açısından diğer partilerden farklıdır. MP bu sebeple programının üstünlüğünü ilk planda kabul eder. Bu özellikler şunlardır:

²² Ahmet YEŞİL, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, Birinci Basım, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara., 1988, s. 110.

²³ İsmet BOZDAĞ, *DP ve Ötekiler*, Kervan Yayınları, İstanbul, 1975, s. 43.

²⁴ Tarık Z. TUNAYA, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859–1952*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1952, s. 712.

1. MP devletçi bir parti değildir. İlmî liberalizmden yanadır. Ticaret, din, siyaset, sanayi ve ilim alanında geniş bir hürriyet taraftarıdır.

2. Parti cumhuriyet, adalet, milliyetçilik esaslarına bağlıdır.

3. MP, devleti insanların toplum halinde mutlu ve barış içerisinde yaşaması için gerekli, uygar bir zorunluluk olarak görür. Devletin amacı, özgürlük ve güvenliği sağlamak, kişinin gelişmesine destek olmak, halkın çıkarları için çalışarak, adaleti temin etmektir. MP, toplum kadar, kişi çıkarlarının da korunmasından yanadır.

4. Parti demokrasi, adalet, inanç, ahlak, milli gelenek ve görenekler açısından farklı bir bakış açısına sahiptir.

5. Halk tarafından seçilmiş Millet Meclisi yanında bir Ayân Meclisi oluşturulması (Madde 35), Cumhurbaşkanının bir dönem için seçilmesi (Madde 37), Cumhurbaşkanının partiler dışında kalması ve bağımsız olması (Madde 40), hâkimlerin, tayin, nakil ve terfilerinin idari makam müdahalesinden korunmuş olarak kendi teşkilatları içerisinde çözülmesi (Madde 49), Mahkemelerde istisnalar hariç toplu hâkim sistemi olması (Madde 52), “Hava Hukuku” adıyla yeni bir hukuk oluşturulması (Madde 56), Basın suçlarında jüri usulünün uygulanması (Madde 59), Çocuk Mahkemelerinin kurulması ve bu mahkemelerde özellikle bayan hâkimlerin görevlendirilmesi (Madde 62), orduyu daima ön planda tutacak (Yüksek Müdafaa Meclisi) kurulması (Madde 67), asgari ücretten vergi alınmaması (Madde 81), eğitim ve öğretimin planlanması için (Millî Eğitim ve Öğretim Şurası) kurulması (Madde 89), Doğu ve Güney Bölgelerimizde üniversite açılması, üniversite bulunan yerlerde ise Üniversite Siteleri oluşturulması (Madde 101), işçiye grev hakkı verilmesi (Madde 121), şahsi ormanların kurulmasına önem verilmesi (Madde 132), bağımsız devlet denetleme teşkilatının kurulması, bürokrasiyle, rüşvet, iltimas ve karaborsacılıkla mücadele edilmesi, Yargıtay başkanlarının seçimle iş başına getirilmesi ve seçimlerin Yargıtay dairelerinde hizmet gören bütün hâkimlerin katılımıyla yapılması, adli zabitanın savcılarının kontrolünde olması, bilim temeline dayanan bir maliye teşkilatının kurulması, döviz israfının önüne geçilmesi, uygar seviyenin yükseltilmesi, Millî Eğitim’de umumi bir planın hazırlanması ve uygulanması, milli ahlak ve terbiyenin

okullarda öğretimi, özel girişim fikrinin terbiye ve öğretim kurumlarında verilmesi, araştırma enstitülerinin kurulması, bağımsız bilim akademilerinin oluşturulması, askerlikte ve hayatta okuma yazma bilmeyenlerin yetiştirilmesi, yabancı dil öğretimine değer verilmesi, ilkokulların beşer sınıflı hale getirilmesi, şehit çocuklarına yardım edilmesi, bucaklarda sağlık tesislerinin kurulması, fuhuş, kumar, sefalet ve dilencilikle mücadele edilmesi, göçmenleri yerleştirme planlarının yapılması ve uygulamaya konulması, ekonomide devletin planlayıcı rol üstlenmesi, köy ve köylünün kalkınmasının bir plan içine alınması amaçlanmaktadır.”²⁵

Bu prensipler açısından MP; çağdaş, demokratik prensiplere bağlı bir partidir. Bu prensipler aynı zamanda partinin amaçlarını da oluşturmaktadır.“MP kuvvetler ayrılığı prensibinden yanadır. Kuvvetler birliği prensibi uygulandığı takdirde, demokrasi ve özgürlükten bahsedilemeyeceği düşüncesi hâkimdir. Tek meclis sistemindeki galeyanlara karşı denge unsuru olması için Ayan Meclisi ve yüksek mahkemeden yanadır. Yüksek mahkeme, Anayasa’ya aykırı kanunların çıkarılmasına karşı engel olarak görülmektedir.

MP din görevlilerinin siyasete karışmamalarından yana olduğu gibi, siyaset adamlarının da din işlerine karışmalarına karşıdır. Diyanet İşleri ve vakıfların, devlet kuruluşları arasında yer almamasından yanadır.

MP’in en önemli amaçlarından biri, samimi ve emin seçimlerle milli iradenin hâkim kılınması ve insan hakları doğrultusunda hareket eden bir hükümetin kurulmasına çalışılarak, ihtiyaca cevap vermeyen, kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlayan antidemokratik kanunların iyileştirilmesi veya kaldırılmasıdır. MP’nin diğer bir amacı, “Şef ve onun adamlarının sahneden uzaklaştırılması olduğuna göre, bu seçim yenileme kararını ayarlaması için devamlı bir siyasi mücadeleyi göze almak...”tır. Kuruculardan Sadık Aldoğan bu düşünceyi savunuyor. Parti Genel Başkanı Hikmet Bayur: “Bay İnönü iş başından çekilmedikçe bu durum düzelemez.” diyordu.

²⁵ *MP Programı*, Yeni Matbaa, Ankara,1948, s.32

Kenan Öner partisinin amacını, “...Bilhassa köylümüzün refaha kavuştuğunu, memleketin efendisi olduğu halde mısır koçanı kemirdiği artık bir hakikat olan bu zümrenin rahatça bir nefes aldığını görmek, sonra da ölmektir.” şeklinde ifade ediyor.

Mareşal Fevzi Çakmak partinin amacını, dürüst seçimlerle iktidarı yeni bir iktidara devretmek, vatandaş devlet emrinden çıkararak, devleti vatandaşın emrine vermek, devlet kapitalizmine son vermek, bazı vergileri indirmek veya kaldırmak, vatandaşın ticari teşebbüslerine imkân hazırlamak, refah düzeyini yükseltmek, aile bağlarını kuvvetlendirerek gençliğe milli ve dini eğitim vererek ahlak seviyesini yükseltmek olarak görüyor.”²⁶

Osman Bölükbaşı ile yaptığım görüşmede; “Millet Partisi kuruluş amacına ulaşabildi mi?” sorusuna; “Ulaşamadı, çünkü parti iktidar olamadı. İktidara gelemeyen bir parti nasıl gayesini uygulasin?” diye cevap verdi.²⁷

C) MP’NİN KURULUŞUNA YAPILAN ELEŞTİRİLER

1. BASINDA YAPILAN ELEŞTİRİLER

Son Telgraf, Tasvir, Vatan ve Cumhuriyet gazetelerinin eleştirileri keskin ve açık bir şekilde kendini belli etmiştir.

Son Telgraf gazetesinden E.İzzet Benice, makalesinde Millet Partisi’nin hedefini müspet olarak belirtmiştir. Benice’nin makalesine göre Millet Partisi’nin muhalefeti normal çizgide olacağı yönündedir.²⁸

Tasvir gazetesinden Cihad Baban, partinin ismini eleştirirken şunları yazmıştır: “Millet Partisi eğer Demokrat Parti’nin zararına inkişaf etmek gibi bir yol tutmak temayülünü gösterirse yapacağı işin doğrudan doğruya Cumhuriyet Halk Partisi’ne yarayacağını ve muhalefetten bazen halkı iktidar partisinin kuracağına doğru dürteceğini unutmamalıdır. Eğer Millet Partisi Demokrat Parti’den daha sert olmazsa

²⁶ Ercan HAYTOĞLU, MP-CMP-CKMP 1948–1960, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü), s. 63–65.

²⁷ Osman BÖLÜKBAŞI, -MP, CMP, CKMP Genel Başkanı- “MP’nin Gayesi” Konulu Görüşme, Ankara, 27 Ocak 1999.

veya yalnız sert olmak için sert olursa, biz şimdiden kendilerini temin edelim ki, bir yol için muvaffakiyetli olmayacaktır.”²⁹

Vatan Gazetesinden Ahmet Emin Yalman Millet Partisi’ni “İfrat Partisi” olarak tanımlar ve isminin de “Millet Partisi” olmasını parti için menfi tesir yapacağını belirtir.³⁰

Cumhuriyet gazetesinde Nadir Nadi, parti programını eleştirmektedir. “MP’nin kendisine program olacak maddeleri de bir hayli acemice bulduğumuzu şuracığa kaydedivermeliyiz.”³¹

Ulus gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın, “Demokrasiye henüz girdiğimiz için çektiğimiz acemilikler arasında en mühimi ve en zararlısı muhalefetin hiçbir şeyi beğenmemek, hiçbir müspet harekete iştirak etmemek ve hükümetin her hareketini boykot etmek tarzındaki anlayışıdır. Bu tarz muhalefetin memlekete ve kendine faydası olacağına da inanmak zordur.”³²

2. PARTİLERDEN YAPILAN ELEŞTİRİLER

Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar imzasıyla, Millet Partisi’nin kurulması üzerine teşkilata yayınlanan tamimde şöyle denilmektedir: “Demokrat Parti içinde ihtilaf yaratmaya çalışanların hukuki çevresi meydana çıktı. Esas gayelerine eriştiler, partilerini kurdular. Biz, aramızda yaratılmak istenen bozguncu havanın ancak bu maksatla hedef alındığını ve Demokrat Parti’yi muhtelif parçalara ayırarak, kolaylıkla yutulabilecek bir lokma haline getirilmek istenildiğini daha bidayette görmüş ve müteaddit tamimlerimizle hakikati teşkilatımıza bildirmiştik. Bugün, görüşlerimizin isabetini hadiseler teyit eylediği için bu mevzuya tekrar avdet etmeyi lüzumsuz addetmekteyiz.”³³ Ayrıca Celal Bayar’ın Çeşme’de yaptığı konuşma, Millet Partisi

²⁸ E. İzzet BENİCE “Kuru Muhalefet Yerine Müspet Muhalefet”, *Son Telgraf*, 22 Temmuz 1948.

²⁹ Cihat BABAN, “Yeni Parti Kurulurken”, “Mareşal’in Beyannamesi Münasebetiyle” *Tasvir*, 21 ve 23 Temmuz 1948.

³⁰ A.Emin YALMAN, “Millet Partisi Hakkında Düşünceler I-II”, *Vatan*, 25 ve 26 Temmuz 1948.

³¹ Nadir NADİ, “Millet Partisi”, *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1948.

³² BCA:030.01./46.274.1.

³³ AĞAOĞLU, s.583.

çevrelerinde rahatsızlık oluşturdu. Fakat o konuşmasının dozunu artırarak devam etti: “İsnat ve iftiralarla Demokrat Parti’nin şerefli hizmetlerini inkâr etmek, politika ve propaganda oyunları ile de hakikatleri değiştirmek mümkün olamayacağını kendilerine hatırlatmak isterim.”³⁴

Millet Partisi’nin Demokrat Partili vatandaşları, Mareşal Fevzi Çakmak’ı öne sürerek kendi yanına çekme faaliyetleri, Adnan Menderes’in tepkisine yol açtı. Menderes, “Demokrat Parti, adsız kahramanlar partisidir. Üniforma ve isim partisi değildir. Demokrat Parti Türk Milletinin mübarek elleriyle kurduğu ilk ve hakiki millet partisidir. Millet Partisi’ndeki fahri başkanlıkla Halk Partisi’ndeki değişmez başkanlık arasında ne fark vardır? Artık millet üniformalı idare istemiyor, kendi dertleriyle uğraşacak sivil idare istiyor.” sözleriyle ortaya koydu.³⁵

Cumhuriyet Halk Partisi, Millet Partisi’nin kurulmasına sessiz ve tepkisiz kaldı. Bunun sebebi olarak da şunu söyleyebiliriz: Cumhuriyet Halk Parti’liler, muhalefetin bölünmesinin iyi olacağı, bu durumdan kendilerinin müspet yönde faydalanacağı kanaati yaygındı. Ancak, Cumhuriyet Halk Partisi’nin eleştirilerinin yoğunluğu Mareşal Fevzi Çakmak’a olmasının arkasında duran sebep; Mareşal’in halkın gözünden düşürülmesi düşüncesi idi.³⁶

3. MP’NİN DP’YE VE CHP’YE YAPTIĞI ELEŞTİRİLER

Millet Partisi’nin yaptığı eleştirilerin başında, her şeyden önce DP-CHP arasında muvazaa iddiasında bulunmasıdır. Bu konuda Osman Bölükbaşı’nın Niğde nutkundaki sözleri iyi bir delildir: “ Size bir vesika okuyayım da dudağınız çatlasın. 19 Eylül 1945 tarihinde Celal Bayar’ın meclisteki beyanatı, bakın ne diyor? “Memlekette büyük hizmetler ifa etmiş, büyük işler başarmış olan Cumhuriyet Halk Partisi’nden bugün ayrılırken büyük bir teessür duymaktayım. Fakat bu teessürümü hafifleten bir teselli vardır ki, o da Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanının deruhte etmemi arz ettiği

³⁴ *Vatan*, 23 Ağustos 1948.

³⁵ Tekin ERER, *Türkiye’de Parti Kavgaaları*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1963, s. 473–474.

³⁶ *Ulus* 23–27 Temmuz 1948.

muhalefet vazifesinde bana ve arkadaşlarıma müzahir olacağını, yardımda bulunacağını vaat etmiş olmasıdır.”³⁷

Mareşal Fevzi Çakmak'ta muvazaa iddiasına katıldığını açıkladı: “Yurda iyilik yapmak isteyen herkes gibi ben de Demokrat Parti'yi desteklemekten asla çekinmedim. Fakat günün birinde hep birlikte gördük, anladık ki, Demokrat Parti iktidarı sözde dostluk sözleri karşısında mücadelesini gevşetmeye, yarı halde bırakmaya yüz tuttu. Bir beyanname ile iki taraf arasındaki anlaşmazlık için taraflardan birini hakem kabul etti. Böylece, taraflardan biri diğerine hâkim, yani hakem oluyor. Bunun sonucu olarak, muhalefet iktidarı vesayet ve hükmü altına girmiş bulunuyordu.”³⁸

Millet Partisi, kurulduktan sonra, şeflik sisteminin bitmesi gerektiğini vurgulamıştır.³⁹ Yine bu çerçevede anlaşılan durum, devlet başkanlığı ile parti başkanlığının birbirinden ayrılması halidir. Yani siyasi hürriyetin varlığının eksiksiz olması gereğidir. Millet Partisi'nin kuruluşunda ortaya çıkan sonuçlardan biri, demokratlar daha etkin ve olumlu bir siyaset izlemeye zorlanmasaydı, aksi takdirde yeni partinin saldırısına uğramaktaydılar. Cumhuriyet Halk Partisi de kendi kendine bir sorgulama durumuna yöneltilmiştir.⁴⁰

D) MP'NİN TEŞKİLATLANMASI

Millet Partisi'nin kuruluş çalışmaları sürdürülürken, resmen kurulduğu anda 30 ilde teşkilat kurulması amaçlanmış ancak bu gerçekleştirilememiştir.

“Millet Partisi, 20 Temmuz 1948'de kurulmuştu. Parti Genel Merkezi Yenişehir Adakale Sokak 4 numarada idi. Parti'nin ilk il teşkilatı İzmir'de kurulmuştur. Parti'nin teşkilatlanmasını hızlandırmak ve olaylar karşısında izlenecek yolun tespit edilmesi için Millet Partisi Yürütme Kurulu Mareşal Çakmak'ın başkanlığında 25 Temmuz'da Ankara'da toplandı. Toplantıda Mustafa Kentli, İzmir ve Ege'de yaptığı temasları, Enis

³⁷ *Millet*, 12 Nisan 1953.

³⁸ AĞAOĞLU, s.207 .

³⁹ *Kudret*, 08 Ağustos 1948.

⁴⁰ Feroz AHMAD ve Bedia Turgay AHMAD, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945–1971*, Birinci Basım, Bilgi Yayınevi Ankara, 1976, s.44.

Akaygen İstanbul ve çevresindeki temaslarını anlatmış, Kenan Öner de teşkilatlanma için yapılan çalışmaları özetlemiştir. DP müfettişi iken bu partiden ayrılan Fuat Arna da 24 Temmuz'da MP'ye girmiştir. Millet Partisi Genel Yürütme Kurulu çalışmalarına 26 Temmuz'da da devam etmiş, Emekli General Şefik Çakmak ve Fuat Arna'nın da Genel Yürütme Kurulu'na alınması kabul edilmiş ve kurul üyeleri sekizden ona çıkmıştır. Ayrıca toplantıda partinin yaz çalışmaları görüşülerek Osman Bölükbaşı ve Fuat Arna'nın Anadolu'da, Mustafa Kentli'nin Ege, diğer kurul üyelerinin de Marmara, Trakya ve İstanbul'da teşkilatlanma çalışmalarını sürdürmeleri kararlaştırılmıştır. 31 Temmuz'da Ankara, Edirne ve Aydın MP il müteşebbis kurulları kurulmuştur. İstanbul MP il teşkilatını ise Kenan Öner 01 Ağustos'ta kurmuştur.

Millet Partisi üç büyük ilde teşkilatlandıktan sonra mitingler düzenleyerek CHP ve özellikle DP'yi sert şekilde eleştirmeye başladılar. Bir taraftan da DP'de kurucularla arası açılan milletvekillerini ve il, ilçe yöneticilerini Millet Partisi'ne almaya uğraştılar. Sinop'ta Demokrat Parti'den ayrılanlar bir bildiri yayınlayarak Millet Partisi'ne girdiler. Sinop milletvekilleri Yusuf Kemal Tengirşenk, Suphi Batur ve Enver Kök Millet Partisi'ne katıldılar.”⁴¹

MP'ye bu katılmalar olurken Müstakil Demokratlar Grubu ile de ilişkiler kurulmuştur. “Müstakil Demokratlar Grubu'ndan Burdur Milletvekili Ahmet Çınar Mareşal'i ziyaret etmiş, bu gruptan Ahmet Tahtakılıç'ın da Millet Partisi'ne yakınlığı bilindiğinden Millet Partisi'nin Müstakil Demokratlara çengel attığı iddiası ortaya atılmıştır. Müstakil Demokratların bu sırada önlerinde üç seçenek vardı. Birincisi, bir hizip olarak varlıklarını devam ettirip Demokrat Parti büyük kongresinde davalarında haklı olduklarını ispat etmek, ikincisi yeni bir parti kurmak, üçüncüsü Millet Partisi ile birleşmek. Afyonkarahisar'da kurulan ve Afyonkarahisar, Uşak çevresinde oldukça etkili olan Öz Demokratlar Partisi de Demokrat Parti büyük kongresi'ni beklemekteydi. Millet Partisi, Müstakil Demokratlara, partiye girmeleri için teklifler yapmış ancak Müstakil Demokratlar 20 Ağustos'ta yaptıkları toplantıda bir karara varamayarak seçim bölgelerine gidip seçmenlerine danışmayı kararlaştırmışlardı. Müstakil Demokratlar 3

⁴¹ Mithat ATABAY, Çok Partili Dönemde Bir Muhalefet Partisi: Millet Partisi 20 Temmuz 1948–27 Ocak 1984, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), s.111–116.

Eylülde yaptıkları toplantıda kararlarını Meclisin açılışına bırakmışlar. Meclis açılınca da Demokrat Parti'nin II. Büyük Kongre'sini beklemeyi uygun bulmuşlardı.

Millet Partisi kurucuları, partinin kuruluşunu takiben teşkilatlanmaya hız verir gibi görünmüş ancak daha sonra teşkilatlanma yerine mitinglerle fikirlerini ve eleştirilerini halka duyurma yoluna gitmişlerdi. Parti, 1948 yılı sonunda üç büyük il dışında Kırşehir, Sinop, Edirne, Burdur, Kayseri, Denizli, Kastamonu ve Amasya'da teşkilatlanmıştı.

1949 yılı içinde Millet Partisi'nin gelişmesi ve teşkilatlanması konusunda en önemli olay, Demokrat Parti'nin büyük kongresi'nden sonra Müstakil Demokratlar ve Öz Demokratlar Partisi'nin Millet Partisi'ne katılması olmuştur. Böylece Millet Partisi TBMM'de 23 sandalyeye ulaşmıştır. Millet Partisi, 14 Mayıs 1950 seçimlerine teşkilatını kurduğu 22 ilde katılmış, Amasya'da teşkilatı olduğu halde aday göstermemiştir.

Millet Partisi'nin 17–19 Haziran 1950'deki I. Kongresi'nde sunulan rapora göre parti 34 ilde teşkilatlanmış, 14 Mayıs seçimlerinden sonra da Manisa, Muş, Konya, Diyarbakır, Bursa illerinde teşkilatlanmış; Maraş, Antalya, Zonguldak, Siirt, Bingöl illerinde parti teşkilatı kurulması için de izin verilmiştir. Bilindiği gibi MP büyük bir ekseriyetle DP'den çıkarılmış veya ayrılmış kimselerden mürekkep bir ifrat partisidir. Bu ifrat Hükümete, hatta kendinden olmayan herkese karşı aşırı muhalefet diye tefsir etmek daha doğru olur.⁴²

Millet Partisi'nin teşkilatlanmasındaki güçlükler ise şöyle sıralanmaktadır:

1. 1948'de siyasete atılmak isteyenlerin çoğu Demokrat Parti'ye girmişti.
2. Bunlar ve halkın çoğu 12 Temmuz 1947 beyannamesinin anlamını kavrayamamış ayrıca Demokrat Parti'yi iktidara getirip ne yapacağını görmeden ondan ayrılmayız demişlerdi.

⁴² *Ulus*, 11 Ekim 1949

3. Diktatörlüğü önce yıldırmaq sonra da yıkmak için sert ve pervasız bir mücadelenin lüzumunu az kimse takdir etmiştir.

4. Kurulduğu andan itibaren hem Cumhuriyet Halk Partisi hem de Demokrat Parti'nin hücumuna uğramıştır. Boyuna aleyhine davalar açılan, ileri gelenleri hapse atılmış olan Millet Partisi'ne girmekten çekinilmiştir. Bunlar Demokrat Parti'de rahat muhalefet yapmayı uygun bulmuşlardır.

5. Muhalefetin parçalanması duygu ve düşüncesi de Cumhuriyet Halk Partisi'nin kuvvetlenmesi korkusu ile birleşince Millet Partisi gelişmemiştir.

6. Parti daima mali bir sıkıntı içinde olmuştur.

Millet Partisi'nin 30 Mayıs–2 Haziran 1951 tarihinde yapılan kongresine kadar toplam 46 ilde parti teşkilatlanmış, yetki verilen Rize, Tokat, Antalya ve Samsun'da teşkilat henüz kurulamamıştır. 1952 yılı başında Menderes, Köprülü ve Koraltan'la ayrılığa düşen Zonguldak milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller Demokrat Parti'den ihraç edildi. Boyacıgiller, daha iyi mücadele vermek için 14 Şubat'ta Millet Partisi'ye girdi. Bu olaydan kısa bir süre sonra Demokrat Parti Giresun Milletvekili Arif Hikmet Pamukoğlu ve Diyarbakır Milletvekili Nazım Önen de Millet Partisi'ne girdiler. Millet Partisi'ne bu katılmalarla partinin TBMM'de sandalye sayısı dörde yükseldi. Parti, 14 Mayıs seçimlerinde Kırşehir'den de bir milletvekilliği kazanmıştı.

15–18 Mayıs 1952'de yapılan Millet Partisi III. büyük kongresi'ne kadar teşkilatlanmış il sayısı 54'e yükselmiş, hemen hemen tüm ilçelerde parti teşkilatını tamamlamıştı. Antalya, Bitlis, Hakkâri, Kars ve Tokat illerine yetki verildiği halde bu illerde teşkilatlanma bir türlü gerçekleşmemişti. Rize, Erzincan ve Çorum illerine de parti teşkilatı kurma yetkisi verilmişti. 1953 yılında Millet Partisi'nin tüm illerde ve ilçelerde teşkilatı kurulmuştu. Böylece parti “kuruluş dönemi tamamlanmış, bundan böyle artık derinliğine inkişaf safhasına girmiştir.” Ancak “derinliğine inkişaf” gerçekleştirilmeden kısa bir süre sonra Millet Partisi kapatılacaktır.”⁴³

⁴³ Mithat ATABAY, Çok Partili Dönemde Bir Muhalefet Partisi: Millet Partisi 20 Temmuz 1948–27 Ocak 1984, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), s.111–116.

E) MP'NİN MUHALEFETİ

Millet Partisi kurulduktan sonra, Demokrat Parti'ye ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne ciddi sert muhalefette bulundu. Millet Partisi, bu muhalefesinde tema olarak, Cumhuriyet Halk Partisi'ni "tek şef - tek parti" zihniyeti Demokrat Parti'yi de "muvazaa"(CHP ile işbirliği) suçlamasıyla halka şikâyet ediyordu.⁴⁴

Hikmet Bayur, basının Millet Partisi'ni "İhtilal Partisi" suçlamasını, iftira olarak görüyor ve şöyle cevap veriyordu: "Millet Partisi bir ihtilal partisi değildir, ancak hiç şüphe edilmesin ki, o içinde bocaladığımız kötü durumu kanuni yollardan giderek düzeltmeye çalışan yurt çapında geniş partilerin sonucusudur."⁴⁵

Millet Partisi Müessislerinden Fahri Başkan İstanbul Milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak Ankara'da 22 Temmuz 1948 tarihinde beyanname yayınlayarak düşüncelerini belirtmiştir. 21 Temmuz seçimlerinde, yolsuzluklar olduğunu, seçimlere fesat karıştırıldığını, bu durumu örtmek için gazetelerin susturulduğunu, Ankara'ya giderken yolda vatandaşlar tarafından kendisine hitaben "Seçimlerde hakkımız çiğnendi, hakkımızı isteriz." feryatlarıyla şikâyette bulunulduğunu açıklamıştır.

Ayrıca vatandaşlara seslenerek şöyle demektedir: "İki buçuk yıldır hep beraber görmekteyiz ki:

Bugünkü gidiş vatanımızı ancak uçurumlara sürüklüyor, millet hâkimiyeti laftan ibaret kalıyor, iktidarı elinde tutan küçük bir zümre istediğini yapabiliyor, idareyi her gün biraz daha bozuyor, ötede beride hiçbir hizmet karşılığı olmaksızın sefahati artıran muazzam servetler teşekkülüne vesile veriliyor, halk her gün daha fakir ve perişan bir duruma giriyor. Onun bu fena durumu düzelecek yerde gittikçe daha da ağırlaşıyor, bu hal milletin maneviyat ve ruhiyatı üzerinde yıpratıcı tesirler yapmaktan hali kalmıyor.

İşte bu sebeptedir ki, milletimizin kendi işlerini bizzat kendisi görmek ve tanzim etmek hakkını, vatandaşların bin bir emek ve zahmetle kazandıklarından faydalanmak ve asgari bir maişete sahip olmak hakkını, halkımızın yüksek ahlaki geleneklerimize

⁴⁴ *Kudret*, 26 Temmuz 1948.

⁴⁵ *Kudret*, 29 Ağustos 1948.

uygun bir surette yaşamak hakkını, hulasa olarak bizlerin insanlık haklarımızı müdafaa edecek ciddi, samimi ve ivazsız bir muhalefetin vücuduna ihtiyaç görülüyor.”

Milletin hâkimiyetini kurmak, milletin hak ve hürriyetini vermek, iç ve dış güveni sağlamak ve kötülöklere karşı durmak için “Millet Partisi” adıyla bir partiyi millete takdim ettiklerini belirtmiştir.⁴⁶

Millet Partisi Müessislerinden Fahri Başkan İstanbul Milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak’ın Ankara’da 22 Temmuz 1948 tarihinde yayınladığı beyannameye karşı şahsi görüşlerini ifade eden Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul İl Başkanı Sadi Bekter şöyle demiştir: “Beyannameyi dikkatle okudum. Kanaatimce bunun siyasi hayatımızda yeni bir tarafı yoktur. Millete hitab ederken Sayın Çakmak’ın seçtiği fahri başkan sıfatı pek garip görünüyor. Sonra, beyanatın yazılışı da pek küskün bir eda taşımaktadır. Sadece, bugüne kadar işitilen muhtelif sözler tekrarlanmış ve fikir olarak ortaya konan iddialar müspet ve hesaba ve bilgiye dayanan inandırıcı delillere istinat etmiyor. Bugünün siyasi hayatında insanlar iddiadan ziyade delil istiyor. Devletçiliğimizle alakalı satırlarda da büyük bir görüş hatası vardır. Bizim devletçiliğimiz, hiçbir zaman bütün istihsal vasıtalarını devletleştirmek gibi bir düşüncenin mahsulü olmamıştır. Şahsen, bu vesikayı Mareşal için hüçün verici telakki ederim.”⁴⁷

Millet Partisi Müessislerinden Fahri Başkan İstanbul Milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak’ın Ankara’da 22 Temmuz 1948 tarihinde yayınladığı beyanname dolayısıyla Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine emekli Tayyare Binbaşı Selahattin Altınkanat’ın gönderdiği yazıda şunlar belirtilmektedir: “Beyannamege geçen (Bu günkü gidiş vatanımızı uçurumlara sürüklüyor) sözüne cevaben; Vatan uçuruma sürüklenmek için ya harici siyasetin yanlış tutulması veya dâhilde ihtilal yahut iflas emareleri görülmesi ile olur. Hâlbuki harici siyasetimiz bundan daha sağlam ve daha emin sahada yürümek için başka siyaseti mi tercih etmeli? Dâhili siyasetimizde bir karışıklık mı seziyorlar? Eğer böyle bir sezinti varsa bu cihet yine muhterem rüfekası veya kendilerinin ta köylere varıncaya kadar ziyaret edip hükümet aleyhine teşvik amiz nutuklarından ileri gelmiş olsa gerektir. Beyannamege geçen (Millet hâkimiyeti laftan ibaret kalıyor.) sözüne cevaben; Millet hâkimiyeti ancak Büyük Millet Meclisi’nde taazzuv ettiğine göre mecliste ve hatta hariçte kendileri ve rüfekasının kelam hakkı,

⁴⁶ *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1948.

itiraz hakkı, rey hakkı gasp mı ediliyor, yoksa en küçük bir toplantıda bile ekseriyetin fikir ve reyi kanunen, örfen, an'anaten bütün dünyaca kabul edilmiş olduğu halde ekalliyetin reyinin makbuliyeti hususunda biz Türkler yeni bir nizam mı ihdas edelim? Beynamede geçen (Vatanın maddi manevi huzuru ile iç ve dış güvenini sağlam temellere oturtmak) sözüne cevaben; Vatanın maddi manevi huzuru ancak efkârı umumiyeyi yaldızlı cümlelerle galeyana getirmekle mi; dış güveni, garp demokrasi temelinden başka bir temele mi oturtmak daha sağlam olacağı suali hatıra gelmez mi? İç güvene gelince; yer yer dolaşıp eldeki kanunların vız geldiğini, bu kanunları tanımamayı, belediye reisini kulağından tutup atmayı tavsiye etmek gibi hitabeler mi maddi manevi huzuru ve iç güveni sağlam temellere oturtur. Eğer bu şekilde mücadele edilecek ve maksut hedefe varılıncaya kadar azim gevşetilmeyecekse maddi ve manevi huzur yerine huzursuzluk yaratılacağına şüphe etmemek icap eder."⁴⁸

Millet Partisi 1948'deki Cumhuriyet Bayramı törenlerine katılmadı. Bu davranışı iktidara bir mesaj millete de selam mahiyeti taşıyordu.⁴⁹ Millet Partisi buna sebep olarak da İnönü'nün devlet başkanı ve parti başkanı sıfatlarını devam ettirmesi olarak gösteriyordu.

Millet Partisi, 17 Ekim 1948 ara seçimlerine katılmama kararı aldı. Yani muhalefetinin dozunu gittikçe artırıyor. Daha sonra Millet Partisi hem iktidara hem de Demokrat Partiye karşı muhalefetini mitingler kanalıyla yapmaya devam etti.⁵⁰

F) MP'NİN PROPAGANDA FAALİYETLERİNDE İŞLEDİĞİ KONULAR

Her şeyden önce Millet Partisi, kendi programının farklı olduğunu iktidar olduklarında Demokrat Parti'den ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden farklı bir yapıya sahip olduklarını milletin göreceğini ilan etmiştir.⁵¹ Cumhuriyet Halk Partisi'nin din ve laiklik konusundaki çizgisine, Demokrat Parti'den daha sert eleştiriler yöneltti.⁵²

⁴⁷ *Yeni Sabah*, 23 Temmuz 1948.

⁴⁸ *BCA*:490,01./436.1811.3.

⁴⁹ *Kudret*, 30 Ekim 1948.

⁵⁰ *Kudret*, 11 Ağustos 1948.

⁵¹ *Cumhuriyet*, 24 Eylül 1948.

⁵² AHMAD, s.109.

Millet Partisi, 14 Mayıs 1950'ye kadar mitinglerinde Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki muvazaadan sıkça bahsetmiş, daha ziyade kötülüklerin sorumluluğunu tek parti yönetiminde görerek, şeflik sisteminin millet iradesine ters düştüğü noktası üzerinde durmuştur. Söz hürriyeti, basın özgürlüğü, toplum özgürlüğü, hayat pahalılığı, bütçe açıkları, fertlerin eşitliği, din özgürlüğü, çift meclis ve seçim kanununun değiştirilmesi, üç partinin nispi seçimi kabul etmesi, komünizm tehlikesi, anayasa değişikliği yapılması mitinglerde sıkça konu edilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi, Millet Partisi'nin propagandalarında; ülkeye yıllarca zulüm yapmakla ve halk ile köylünün sefaletini arttırmaktan başka bir şey yapmamakla itham edilecek bu partiden ülkeye hayır gelmeyeceği, partinin ölmüş olduğu, bir daha iktidara gelecek olursa halktan intikam alacağı iddialarıyla yer almıştır.

Demokrat Parti ise işbaşına gelmeden önce verdiği vaatleri yerine getirmemekle, pahalılığı ve halkın sefaletini önleyememekle itham edilmiş, hükümetin harcamalarında müsrif davrandığı üzerinde durulmuştur. Ayrıca Demokrat Parti iktidarı ilk ayından itibaren hazineden altın satarak kâğıt para çıkarmak, tasarruf yapamamak, milleti kemiren ve sömüren hırsızlardan, vurgunculardan fakir milletin kesesinden çalınan milyonların hesabını sormamakla suçlanmıştır.⁵³

Millet Partisi'nin İzmit mitinginde, Cumhurbaşkanı ile Parti başkanlığının birbirinden ayrı olması gerektiğini belirten Fuat Arna, Celal Bayar'ı bu mücadelenin içinde olduğunu ama Demokrat Parti iktidara gelince tam tersini uyguladığını halka şikâyet etmiştir. Osman Bölükbaşı da Demokrat Partilileri vaatlerini tutmadıklarından dolayı halka şikâyet etmiş ve şöyle demiştir. "Mecliste bizi konuşurmamak için sıra kapaklarını kırıyorlar. Böyle demokrasi dünyanın neresinde görülmüştür? Gensoru teklif edersiniz reddederler. Açık hesaplaşmaktan çekinirler, muhalefetin tenkit hakkını yere vururlar."⁵⁴

⁵³ HAYTOĞLU, s.109.

⁵⁴ *Vatan*, 17 Kasım-22 Aralık 1952.

G) MP VE SEÇİMLER

1. 1948 MİLLETVEKİLİ ARA SEÇİMİ

Kuruluşunu takip eden aylar içinde, Millet Partisi 17 Ekim 1948 ara seçimi ile karşılaşmış ve Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında bu sahada cereyan eden, şiddetli mücadelenin müşahidi olmuştur. Seçim kanununda kabul edilen tadilat, Demokrat Parti gibi Millet Partisi'ni de tatmin etmemiş, Genel Yürütme Kurulu, ara seçime girmeme kararını vermiş ve bu hususta bir beyanname de neşretmiştir. Seçimleri CHP adayları kazanmıştır.⁵⁵ Millet Partisi bu beyannamede seçimlere neden katılmadığını şu noktalar üzerinde durarak açıklamıştır: Tek partili zümre saltanatının devamı arzusu, demokrasinin bir etiket olarak kullanılması, hükümetin seçim kanununu mecliste kabul edildikten sonra, ilmî otoritelere ve yabancı elçiliklerin mütalaalarına müracaat edilmesini kapitülasyon devrini hatırlatması, geçen seçimler gibi bu seçimin de emin olmaması ve millet iradesinin sandık başında çiğnenmesi.⁵⁶

2. 1949 MİLLETVEKİLİ ARA SEÇİMİ

Millet Partisi Meclis Grup Başkan Vekili Osman Nuri Köni, 16 Ekim 1949 milletvekili seçimlerine partisinin katılmayacağını açıklamıştır. Emniyetli bir seçimin olabilmesi için, bundan önceki seçimlerde suç işleyen kişilerin tespitini ve cezalandırılması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁷

Hükümetin, yeni seçim kanununu meclise sevk etmeden önce meydana getirdiği “İlim Heyeti” için Millet Partisi kanuni olamadığını belirtiyordu. Ve yine ısrarla tek parti ve tek şef zihniyetinin öne sürdüğü bir seçim kanununa ortak olmayacaklarını ifade ediyordu.⁵⁸

16 Ekim 1949 ara seçim dolayısıyla, Millet Partisi bir beyanname yayınladı. Bu beyanname de şöyle denilmektedir: “Cumhuriyet Halk Partisi ve hükümet, milletin

⁵⁵ TUNAYA, s.714.

⁵⁶ Millet Partisi'nin 17 Ekim 1948' de Seçimler Dolayısı İle Yayınladığı Beyanname, *Kudret*, 30 Temmuz 1948.

⁵⁷ *Cumhuriyet*, 22 Mayıs 1949.

dertlerine çare arayıp bulacağı yerde yalnız iktidarda kalmak kaygısını taşımaktadırlar. Filhakika, herkesçe bilindiği gibi 21 Temmuz 1946 seçimlerinin iktidarı yani şef ile partisi, üç yıldır yalnız ve yalnız şu iki işle meşgul olmuştur:

1. 21 Temmuz seçimlerine ait şikâyetleri, hakikatleri ve bunlardan doğan, efkâr-ı umumiyyeye mal olmuş şüpheleri örtbas etmek ve unutturmak.

2. Önümüzdeki seçimlerde de ne pahasına olursa olsun iktidarı muhafaza etmek.

... Devlet Başkanı, Muğla'daki konuşmasının son cümlesi ile fiili bakımdan yanlış bir fikri ortaya atmıştır. Cümlesini, aynen koyuyoruz:

“Bütün kuvvetler elimizde olduğu halde, işte bakın hiçbir halimizi ve fikrimizi beğenmeyen vatandaşlar nasıl emniyet ve huzur içinde çalışıyorlarsa diye âleme misal gösterilebilen iktidar partisi büyük şerefe layıktır.”

Bu cümle ile Bay Nihat Erim'e atfedilen “Ordu bizde, para bizde vesaire.” cümlesi arasında hiçbir fark yoktur. Bu kabil düşünceleri demokratik bir parti ve devletin başkanı hatırına bile getiremez ve getirmemelidir.” diyerek demokrasinin eksikliğini göstermiştir.⁵⁹

Seçim yapıldı. Demokrat Parti ve Millet Partisi seçimlere katılmadı. Yine seçimleri Cumhuriyet Halk Partisi kazandı.⁶⁰

3. 14 MAYIS 1950 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ

Millet Partisi adına Mareşal Fevzi Çakmak'ın 02 Nisan 1950 de yayınladığı seçim beyannamesinde, “Geçen dört yıla bir göz atarsak görürüz ki, demokrasiye doğru değil, tahakküme ve şahsi nüfuzun artmasına doğru gidilmiştir.

⁵⁸ *Cumhuriyet*, 09 Ekim 1949.

⁵⁹ Millet Partisi'nin 16 Ekim 1949 Seçimleri Dolayısı ile Yayınladığı Beyanname, *Yeni Sabah*, 20 Ağustos 1949.

⁶⁰ *Yeni Sabah*, 18 Ekim 1949.

... Bugünkü Halk Partisi ve onun kafadarları, göz boyacı sözler altında gizlenmek istenilen istibdat ve şahsi tahakkümü; Millet Partisi ise hürriyet ve medeniyet yolunda yürüyüşü temsil etmektedir. ... İsmet İnönü'nün asıl maksadı, kendi salâhiyetinin arttırılması, yani kendisinin fiilen haiz olduğu nüfuzun kazmîleştirilmesi ve her ne pahasına olursa olsun diktatörlük mevkisini muhafaza etmesidir. O, bunu elde ettikten sonra Halk Partisi genel başkanı kalmaya lüzum görmeyebilir ve bu makamı bırakıp millete: (İşte muhaliflerin istediklerinden en mühimini yerine getirdim, hala da memnun değiller.) demeye kalkışabilir. Amma kendisi artmış olan salâhiyetleri sayesinde şahsî hâkimiyet ve tahakküm esasını daha da zararlı bir biçimde yürütülebilecek bir duruma gelmiş olur.” diye bahsetmektedir. Ayrıca seçim beyannamesinde Millet Partisi'nin yapacağı işleri de şöyle belirtilmiştir: Memlekette hürriyet havası estirileceğini, memleketin iyi idare edileceğini, insanların saadete erişme haklarının olduğunu ve bunun sağlandığını, memlekette maddî ve manevî güvenin sağlanacağını ve bunun için de siyaset ve idare ile uğraşan herkesin özü ile sözü bir olması gerektiğini belirtiyordu. Ayrıca şef usulünün tasfiyesi olarak “Yurdumuzun büyük bir davası da şef usulünün, yani her işte ilk veya son söz sahibi olmak salâhiyetini fiilen bir adamda bulunmaması keyfiyetinin artık sona erdirilmesidir.” diye bahsetmektedir.⁶¹

Yeni seçim kanununu hazırlayacak olan ilmî heyet çalışmalarına katılmayacağını bildirmiş olan Millet Partisi, kanunun meclisteki müzakerelerine iştirak etmiş ve mufassal bir programla yirmi iki ilden aday göstererek seçime gitmiştir. Netice de yalnız Kırşehir'den bir milletvekilliği kazanmış, fakat mensupları artmıştır.⁶² Kırşehir'den kazanan bu milletvekili Osman Bölükbaşı idi.⁶³

13 Ağustos 1950'deki milletvekili seçimlerini Millet Partisi kaybetti ama Demokrat Parti ezici çoğunlukla kazandı.⁶⁴ 03 Eylül 1950'deki belediye seçimlerine Millet Partisi yirmi sekiz ilde katıldı. Netice olarak, Millet Partisi Afyonkarahisar, Bingöl, Çankırı, Kırşehir il merkezlerinde, Bünyan, Hınıs, Karaisalı, Saimbeyli,

⁶¹ Millet Partisi'nin 14 Mayıs 1950 Seçimleri Dolayısı ile Yayınladığı Beyanname, *Kudret*, 09 Nisan 1950.

⁶² TUNAYA, s.714.

⁶³ *Yeni Sabah*, 17 Mayıs 1950.

⁶⁴ AHMAD. s.74.

Şabanözü ve Tekman ilçe merkezlerinde ve Burdur ili Karamanlı bucağında belediye başkanlıklarını kazandı.⁶⁵ 15 Ekim 1950 tarihinde yapılan il genel meclisi seçimlerini ise, Demokrat Parti elli beş ilde, Millet Partisi ise Kastamonu, Kırşehir il merkezlerinde ve Hacıbektaş ilçe merkezinde kazanmıştır.⁶⁶

4. 1951 MİLLETVEKİLİ ARA SEÇİMİ

Millet Partisi, seçim sistemi sahasında nispi temsil esasına taraftar bulunmuş ve bu bakımdan Cumhuriyet Halk Partisi ile birlikte hareket edebileceğini açıklamıştır.⁶⁷

Seçim Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bitlis, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Gümüşhane, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kırşehir, Muğla, Sinop, Sivas ve Zonguldak'ta, yirmi milletvekili için yapılacaktı. Millet Partisi bu illerden, Bilecik, Bitlis, Çanakkale, Gümüşhane, Muğla ve Sivas'ta seçime katılmayacağını Genel İdare Kurulu aracılığı ile açıkladı.⁶⁸

16 Eylül 1951 ara seçimleri on yedi ilde tam yirmi milletvekilliği için yapıldı. Netice de Demokrat Parti on sekiz milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi iki milletvekili kazandı. Millet Partisi ise milletvekili çıkaramadı.⁶⁹

H) MP KONGRELERİ

1. MP'NİN I. BÜYÜK KONGRESİNDE İLERİ SÜRÜLEN TEZLER (17-19 HAZİRAN 1950)

Kongrede sözü geçen fikirler esas itibari ile şu noktalarda hülasa edilebilir:

Millet Partisi'nin mahiyeti: Millet Partisi hakiki muhalefet partisidir. Şahsi idareyi yıkmak hususunda Birleşmiş Milletler idealiyle müttefiktir, körü körüne muhalefet yapan bir parti değildir. Türk milletinin tesellisi ve ümidi olan parti Atatürk İnkılâplarına cephe almamıştır, faaliyeti onun inkılâpları bakımından bir kazançtır, fakat

⁶⁵ *Kudret*, 08 Eylül 1950.

⁶⁶ *Cumhuriyet*, 17 Ekim 1950.

⁶⁷ TUNAYA, s.714.

⁶⁸ *Kudret*, 16 Ağustos 1951.

⁶⁹ *Cumhuriyet*, 21 Eylül 1951.

memleketin en büyük felaketi her millî hareketin mazi ile inkıta halinde tecelli etmiş olmasıdır; MP bir laikler partisidir, mürteci ve softalar partisi değildir. Şahsiyet ve kinle hareket etmemektedir, programı en büyük kuvvetidir.

DP ve CHP ile Mukayese: DP programı yeni bir devir açacak esaslardan uzaktır. CHP'nin tahakküm zihniyetini yıkmak isteyenler programına bakmadan onu desteklemişler” ve ona katılmışlardır. Fakat 12 Temmuz Beyannamesinden sonraki tutumu “her türlü tehlikeyi göze alarak girişilecek” yeni bir hareketi zarurî kılmıştır, işte bu hareket MP'ni doğurmuştur. Bir “rahat muhalefet partisi” olmayan MP muhalefetteki gevşemeyi önlemiş, 14 Mayıs olayını mümkün kılmıştır. CHP hükümetlerine teşekkür etmek lazımdır, zira MP aleyhine açılan her türlü dava lehte olmuş ve partiyi kuvvetlendirmiştir. İktidardan uzaklaşan CHP idaresi “Meşruiyeti münakaşa mevzuu olan bir Mecliste nev'i şahsına münhasır bir istibdat idaresi mahiyetini almış idi.

14 Mayıs Hâdisesi: Yirmi yedi senelik iktidarı değiştiren genel seçim “Şeflik sisteminin tasfiyesidir.” MP'nin “hürmetle selamladığı” bu netice ile “tarihimize ve belki de dünya tarihinde ilk defa fiilî bir diktatörlük halkın oy pusulalarıyla sona ermiş” bulunmaktadır ve bu netice istikbal için bir teminattır, tek mebus kazanılmış olması partiyi yıldırmayacaktır.

Anayasa Tadilâtı: DP programı bu hususta bir prensibe dayanmamaktadır. Anayasaya aykırı kanunlara karşı teminat teşkil edecek kazaî bir müessese yokluğu demokrasi için bir noksandır.⁷⁰

Basına Karşı Partinin Durumu:

Bir delegenin basını itham etmesi hadisesinin karşısında, bu hakaretinin kongreye mal edilemeyeceği muhtelif önergeler ve Genel İdare Kurulu tebliği ile bildirilmiş, basından özür dilenmesi kararlaştırılmıştır.⁷¹

⁷⁰ TUNAYA, s.715.

⁷¹ *Cumhuriyet*, 21 Eylül 1951.

Kongrenin ikinci gününde yani 18 Haziran'da, Genel Başkanlık, Genel Yürütme Kurulu ve Genel Haysiyet Divanı seçimlerine geçildi. Genel Başkanlığa Hikmet Boyur, 182 delegeden 150'sinin oyunu alacak seçildi. Genel Yürütme Kuruluna; Osman Bölükbaşı, Ahmet Tahtakılıç, Sadık Aldoğan, Ahmet Oğuz, Vasfi Raşid Sevig, Hasan Dinçer, Osman Nuri Köni, Fuat Arna, Nurettin Ardiçoğlu, Mustafa Kentli, Şefik Çakmak, Yusuf Kemal Tengirşenk, Enis Akaygen ve Ali Rıza Baskan seçildiler. Haysiyet Divanına; Enver Kök, Suphi Batur, Şahin Laçın, Lütfi Bornovalı, Ali Rıza Kırsever, İzzet Mühürdaroğlu, Fethi Erimçağ, Ertuğrul Akça, Saadet Kaçar, Şevki Dağdelen, Raif Ogan, Rifat Şeref Gözübüyük, Nihat Akpınar, Hayri Soyeren ve İclâl İpekkaya seçildiler. Genel başkan vekilliğine, Osman Nuri Köni, Genel Sekreterliğe Ahmet Tahtakılıç, Muhasipliğe Ali Rıza Baskan seçildiler.⁷²

2. MP'NİN II. BÜYÜK KONGRESİNDE İLERİ SÜRÜLEN TEZLER (30 MAYIS–2 HAZİRAN 1951)

Kongrenin üzerinde durduğu belli başlı meseleler şunlardır:

DP İktidarını Tenkit: DP yeni bir devir açmak taahhüt ve mesuliyetini unutmamıştır. Köy muhtarlığından devlet başkanlığına kadar iktidarın yeni bir kadro eline geçeceği telakkisinin tesiri altındadır ve nüfuz politikasına geniş çapta yer vermiştir. Af kanunu ve “devri sabık yaratmamak” prensibi mesuliyetleri örtmekte olan birer siyasi hiledir. Amme hizmeti görenler üzerindeki baskı, eski iktidarın hareket tarzını aşmıştır. Geçim sıkıntısını hafifletmek yerine bu durumu dünya şartlarına bağlamak gibi bir siper ardına geçilmiştir. Mülkî ve malî islahat yerine geçmiş idarenin kusurları sayılmaktadır. Vatandaş hak ve hürriyetlerinin teminatı kendilerinin iş başında bulunmalarıyla karşılanmaktadır. İctimaî bünyemizi alâkadar eden konular üzerinde hiçbir ana görüş ortaya konmamıştır. Din siyasete alet edilmekte, dış siyaset Meclise ve umumî efkâra istinat ettirilmeden yürütülmektedir. Mahkemelerin teminatı sözde kalmıştır. Anti-demokratik kanunlar olduğu gibi yaşamaktadır. İktisadi kalkınma mevcut değildir, ancak Marshall Yardımının dokunduğu mahdut alanlarda bazı kısmî ilerlemeler görülmekte ise de memleketin imkân ve himmetinden faydalanılmamaktadır.

⁷² *Kudret*, 19 Haziran 1950.

İktidar “yeni bir devir açmak” ve “devri sabık yaratmamak” tenakuzu içindedir.

MP'nin Faaliyet ve Programı: Partinin programı “ilerde kurulacak hukukî nizamın taslağıdır” tek milletvekili ile ve türlü müşkülata rağmen MP ciddî bir muhalefeti temsil etmektedir. Partinin programı 14 Mayıs'tan sonra daha fazla ehemmiyet kazanmıştır. Parti din-devlet ayrılığına, tam bir vicdan hürriyeti telâkkisine bağlıdır. Şerefli bir maziye maliktir ve inkılâplara sadıktır. Muhalefet vazifesine 14 Mayıs'tan evvel olduğu gibi aynen devam edecektir. MP memlekette yeni bir çığır açmıştır.

Partiler Arası Münasebetler: Demokratik rejimlere has bu durum 1946'dan beri Türkiye'de bir hikâye haline getirilmiştir. İktidar partisi ile iyi münasebet kurabilme zemini görülememektedir. İktidar karşısında CHP'den ibaret bir muhalefet bulunması arzulanmaktadır, aralarındaki ihtilâflar memleket davalarından ziyade “şahıslara ve kadrolara münhasır kalmaktadır... Bunun millet ve memlekete ne kadar zararlı olduğu ileride görülecektir.” CHP hakiki bir muhalefet yapacak kabiliyette değildir.

Dış Politika: Bu alan da Meclisin ve halk efkârının denetimi altında bulunmalıdır, MP bu demokratik teamüle taraftardır. Fakat ne eski ne de yeni iktidar, her ikisi de bu esasa riayet etmemişlerdir. Kongrenin tüzüğe eklediği mühim bir karar Yüzelliliklerin partiye intisap edemeyecekleri olmuştur.⁷³

Millet Partisi İkinci Büyük Kongresinde üçüncü gün, yani 01 Haziran günü seçimlere geçildi. Genel başkanlık için aday olanlar, Mustafa Kentli, Ahmet Tahtakılıç, Sadık Aldoğan ve Osman Nuri Köni idi. Bu adayların içinden genel başkanlığa Mustafa Kentli seçildi. Genel yürütme Kurulu'na ise; Hikmet Bayur, Osman Nuri Köni, Sadık Aldoğan, Osman Bölükbaşı, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Hasan Dinçer, Ertuğrul Akça, Şefik Çakmak, Fuat Arna, Enis Akaygen, Ali Rıza Baskan, Yusuf Kemal Tengirşenk ve Nurettin Ardıçoğlu seçildiler. Haysiyet Divanına ise; Saffet Olgaç, Osman Ergüder, Salih Sümer, Suphi Batur, Lütfi Bornovalı, Kemal Tamer, Saadet Kaçar, İclâl İpekkaya, Raif Ogan, Oğuz Tahtakılıç, Yalçın Uraz, Enver Kök, Naim

⁷³ TUNAYA, s.716–717.

Çapçı ve Vecihi Işık seçildiler.⁷⁴ Genel Başkan vekilliğine Osman Nuri Köni, Genel Sekreterliğe Şefik Çakmak ve Muhasipliğe de Ali Rıza Baskan seçildiler.⁷⁵

3. MP'NİN III. BÜYÜK KONGRESİNDE İLERİ SÜRÜLEN TEZLER (15–18 MAYIS 1952)

Kongrede muhtelif tezler söz konusu edilmiş ve kuvvetlendirilmiştir. Fakat kongreyi asıl alakadar eden mesele, Genel Başkan Dr. Kentlinin konuşmasıyla umumi heyete sunulmuştur: Millet Partisi ne geri, ne de ihtilal metotları kullanan siyasi teşekküllerden biridir. Millet Partisi tekâmülcüdür. Fakat “Partinin sağ ve sol ucunda bulunan az sayıda vatandaş bu prensibi yanlış tefsir etmektedir.” Mesele heyecanlı hadise ve münakaşalar tevlit etmiştir. Genel Yürütme Kurulu raporunda “fikir cereyanları” başlığını taşıyan faslın parti programına bir lahika olarak raprı hususunda ki takriri ittifakla kabul edilmiştir.⁷⁶

Millet Partisi üçüncü büyük kongresi son günü yani 18 Mayıs günü seçimlere geçildi. Genel Başkan adayları olarak Enis Akaygen, Osman Nuri Köni ve Sadık Aldoğan çıktılar. Neticede genel başkanlığa Enis Akaygen seçildi. Genel Yürütme Kurulu'na; Osman Bölükbaşı, Arif Hikmet Pamukoğlu, Abdurrahman Boyacıgiller, Mustafa Kentli, Sadık Aldoğan, Osman Nuri Köni, Ahmet Tahtakılıç, Fuat Arna, Nazım Önen, Ahmet Oğuz, Suphi Batur, Ertuğrul Akça, Şefik Çakmak, Hikmet Bayur, Ali Rıza Baskan, Hasan Dinçer, Nurettin Ardıçoğlu, Galip Yesari Bilgisev, Lütfi Bornovalı, Galip Bilge ve Mehmet Ali Derman seçildiler. Haysiyet Divanına ise; Sadık Aldoğan, Rıfat Şeref Gözübüyük, Kemal Tamer, Naşit Kızılay, Ali Bor, Saffet Olgaç, İclal İpekkaya, Mazhar Onur, Oğuz Tahtakılıç, Haluk Uluğ, Nurettin Ardıçoğlu, Nazmi Ünal, Hulusi Alpagut ve Vecihi Işık seçildiler.⁷⁷ Daha sonra Genel Yürütme Kurulu, Genel Başkan vekilliğine Osman Nuri Köni'yi, Genel Sekreterliğe Fuat Arna'yı, Genel

⁷⁴ *Kudret*, 02 Haziran 1951.

⁷⁵ *Kudret*, 04 Haziran 1951.

⁷⁶ TUNAYA, s.717.

⁷⁷ *Kudret*, 19 Mayıs 1952.

Sekreter Yardımcılığına Abdurrahman Boyacıgiller'i ve Muhasipliğe de Nurettin Ardiçoğlu'nu seçti.⁷⁸

4. MP'NİN IV. BÜYÜK KONGRESİ (27- 29 HAZİRAN 1953)

Millet Partisi, ilk defa memleketin her bölgesinde teşkilatını tamamlamış olarak Dördüncü Büyük Kongreye gidiyordu.⁷⁹ Yalnız Dördüncü Büyük Kongrenin sıkıntılı geçeceği önceden hissediliyordu. Çünkü Hikmet Bayur'un Üçüncü Büyük Kongrede partinin tüzüğüne konulmasını istediği inkılâpçılık kabul edilmemiş ve bu dördüncü kongreye böyle gelinmişti.⁸⁰ Kongrede Genel Yürütme Kurulu raporunu Fuat Arna okudu. Raporda Demokrat Parti iktidarının memleketi iyi yönetemediğinden, enflasyonun arttığından ve bu nedenle milletin sıkıntı içinde olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca, parti tüzüğündeki "tekâmülcülük" ve "mutedil muhafazakârlık" unsurlarının olumsuz propandaya sebebiyet verdiğinden söz edilmektedir.⁸¹

Millet Partisi genel başkan adaylığı için Mustafa kentli ve Sadık Aldoğan'dan başka çıkan olmadı. Mustafa Kentli genel başkan seçildi. Genel Yürütme Kuruluna seçilenler ise, Fuat Arna, Sadık Aldoğan, Ahmet Tahtakılıç, Enis Akaygen, Ahmet Oğuz, Suphi Batur, Abdurrahman Boyacıgiller, Hazım Bozca, Nurettin Ardiçoğlu, Ertuğrul Akça, Kamil Koç, Şefik Çakmak, Hasan Dinçer, Zülfi Bornovalı, M. Ali Derman, Necati Topbaş, Arif Hikmet Pamukoğlu, Saadet Kaçar ve Raif Yesari Bilgisev.⁸² Haysiyet Divanına seçilenler ise; Uğur Tahtakılıç, Yusuf Türel, Ali Bor, Salih Sümer, İsmail Seçkin, Yusuf Ziya Kösemen, Ahmet Çavdar, Ragıp Yeniay, Encüment Hikmet Basa, Saadet Kaçar, Hasan Pabuçcu, İclâl İpekkaya, Vecihi Işık ve Naşit Kızılay.

⁷⁸ *Kudret*, 19 Haziran 1952.

⁷⁹ *Millet*, 28 Haziran 1953.

⁸⁰ *Cumhuriyet*, 02 Mart 1953.

⁸¹ *Millet*, 28 Haziran 1953.

⁸² *Millet*, 01 Temmuz 1953.

Genel Başkan Vekili Sadık Aldoğan, Genel Sekreter Fuat Arna, Genel Sekreter Yardımcısı Ertuğrul Akça ve Muhasip Kamil Koç oldu.⁸³ Daha sonra kongre kapanışında bir açıklama metni yayınlandı. Bu metnin esasları şunlar idi:

Madde 1- Millet Partisi, temel inkılâp olan Cumhuriyet rejimini ve millî hâkimiyet prensibini kadın – erkek hukuki müsavata, Latin harflerinin kabulü, din ve devlet işlerinin kati olarak birbirinden ayrılarak dinin siyasete edilmemesi, tekke ve zaviyelerin kapatılması, medenî kanun, çok kadınla evlenme memnuiyeti gibi Türk cemiyetinin muasır medeniyet seviyesine ulaştırılması gayesiyle yapılmış olan Cumhuriyet inkılâplarını tamamen benimsediğini bir daha teyit ve tekit eder.

Madde 2- Bu karar bir lâhika halinde tüzük ve programla beraber bastırılmalı ve tespit edilen bu görüşe aykırı hareket edenler hakkında genel kurulun evvelce teşkilatın yaptığı tamim gereğince muamele yazılmasında hassasiyet gösterilmelidir.⁸⁴

Millet Partisi dördüncü büyük kongresi, sıkıntılı geçti. Bu sıkıntılı derecesi o kadar yüksekti ki, neticesi partiyi küçültecek olan bölünmelere doğru gidişin işaretiydi.

⁸³ *Millet*, 02 Temmuz 1953.

⁸⁴ *Millet*, 01 Temmuz 1953.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLET PARTİSİ'NİN ANAYASA, DIŞ POLİTİKA, DİN HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ VE PARTİ İÇİ MUHALEFET

A) MP'NİN ANAYASA'NIN DEĞİŞTİRİLMESİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Anayasanın değiştirilmesi için İstanbul'daki Gazeteciler Cemiyeti bir açıklama yaptı. Buna göre “ ... Kuvvetlerin tefriki esasına dayanan bir sistemin yurdumuzda yerleşmesi uğrunda sarf edilecek gayretleri, aynı zamanda bizi içinde bulunduğumuz siyasi çıkmazdan da kurtaracak bir çare olarak telâkki eder, hiçbir tefrik yapmaksızın iktidar ve muhalefetteki partilerin bu yoldaki çalışmalarını neşriyatımızla destekleyeceğimizi ilan etmeyi şerefli bir vazife biliriz.”⁸⁵ diye anayasanın kuvvetler ayrımı şeklinde olması gerektiğini vurguluyorlardı.

Millet Partisi'nin bu konudaki cevabı şöyle idi:

“...Millet Partisi'nce bizim içinde bulunduğumuz siyasi çıkmazdan vakit geçirmeksizin kurtaracak çarelerin başında, mevcut anayasanın bu yolda tadiline girişilmesinden önce onun gerçekten yürürlüğe girmesi ve ona aykırı kanunların değiştirilmesi, devlet başkanının anayasa gereğince haiz olduğu yetkiler dışında, meselâ iktidar partisi başkan sıfatıyla hiçbir nüfuz ve salahiyeti kullanmaması, bununla birlikte dürüst bir seçimi teminat altına alacak bir kanunun yapılması ve bunun yeni ve samimi bir zihniyette tatbik edilmesi bulunmaktadır.”⁸⁶ Yani Millet Partisi, her şeyden önce

⁸⁵ *Yeni Sabah*, 23 Aralık 1948.

⁸⁶ *Kudret*, 29 Aralık 1948.

mevcut anayasanın tatbikini istemektedir. Millet Partisi'nin rahatsızlığının bu yönde olduğu yapılan açıklamalarından anlaşılmaktadır.

B) MP'NİN DIŞ POLİTİKA HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Millet Partisi'nin İkinci Büyük Kongreye sunduğu raporda, dış politika görüşümüz başlığında şöyle denilmektedir: “Parti, her işte olduğu gibi, dış siyasette dahi daima memleket menfaatlerinin başka her türlü mülahazanın üstünde tutulmasını kendisine umde edinmiştir. Demokratik yollara bağlı kalmayı memleketin selameti bakımından esas sayan parti, dış siyasetimizin de, bütün öbür demokrat memleketlerde olduğu gibi, meclisin ve halk efkârının denetimi altında bulunmasını esas sayar. Teessürle söylemeliyiz ki yukarıda Demokrat Parti'nin iş tutumunu izah ederken de temas edildiği gibi, ne Halk ne de Demokrat Parti iktidarları bu esasa riayet etmişlerdir.”⁸⁷

Millet Partisi programında ise dış işleri iki maddeyle ele alınmaktadır:

“Madde 77- Dış siyasetimiz istiklal ve mülkî tamamiyetimizin muhafazası esasına dayanır. Meri ittifak muahede ve hükümleri mahfuz kalmak şartı ile bütün dünya devlet ve milletleriyle dostluk ve barış içinde yaşamak dış siyasetimizin hedefidir.

Madde 78- Partimiz; Birleşmiş Milletler anayasası hükümleri dairesinde, kendileriyle tarihi, manevi ve kültürel alâkamız olan milletlerle dostluğumuzu kuvvetlendirerek müteakabil tesanüt temin edecek bir siyaset takip etmeyi tarihi bir borç ve dünya barışını sağlayacak en esaslı bir amil telakki eder.” denilmektedir.⁸⁸

Genel Başkan Hikmet Bayur, Amerikan yardımı için şöyle demiştir: “Türk ordusuna yapılan yardım dolayısıyla Amerika'ya hep müteşekkiriz. Ancak ekonomik

⁸⁷ M.P. Genel Yürütme Kurulu'nun 2. Büyük Kongre'ye Sunduğu Rapor, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1951, s.13.

⁸⁸ TUNAYA, s.726.

yardım aynı derecede mühimdir. Ekonomik kalkınma kuvvetli bir ordunun esas temelidir.”⁸⁹

Osman Bölükbaşı da Marshall yardımı için şunları söylüyordu. “... Kore’ye biz tugay gönderiyoruz. Yunanlılar merasim taburu gönderiyor. Marshall yardımına gelince bizden çok fazla yardım gönderiyorlar, Yunanlı dostlarımıza aslan payı veriliyor. Muhalefette sizinle bir hususta beraber. Haydi, yardım sağlasanız...”⁹⁰

C) MP’NİN DİN HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Millet Partisi’nin programında ana prensipler bölümünde dini konuda şöyle denilmektedir:

“ Madde 8- Parti din müesseselerine ve millî ananelere hürmetkârdır.

Madde 12- Partinin işlerinin devlet işlerinden ayrı tutulmasını kabul eder. Herkesin vicdan ve itikat hürriyetini ve dilediği dilde ve dilediği şekilde ibadet etmek hakkını mukaddes tanır. Parti, Türkiye’de muhtelif din ve mezheplere mensup cemaatlerin dinî maksatla teşkilat vücuda getirmelerini ve dinî vakıfların bu teşkilata devredilmesini tasvip ve müdafaa eder. Bu teşkilat kendi mensuplarının din işlerini tanzim ve idareye salahiyyetli olmalıdır. Parti ilk ve orta tedrisata din dersleri ilave edilmesi ve üniversitelerde ilahiyat fakülteleri ihdasını muvafık görür. Fakat din derslerine iştirak, öğrenciler reşit oluncaya kadar aile reisinin irade ve ihtiyacına tabidir.”⁹¹

Millet Partisi, din ve devlet işlerinin ayrı tutulmasını esas almakla birlikte, dinî işlerin cemaatlere devrini öngörmektedir.

Millet Partisi’nin dinî siyasete alet etmekle suçlanması ve gazeteci Ahmet Emin Yalman’ın, partiyi irticaya adeta bir kapı olması yönündeki eleştirilerine, genel idare kurulu üyesi Ertuğrul Akça şöyle cevap verdi: “Biz bir gün iktidara gelirse, kadın-

⁸⁹ *Kudret*, 08 Ağustos 1948.

⁹⁰ *Vatan*, 22 Aralık 1952.

⁹¹ TUNAYA, s.719.

erkek hukukî müsavatını ihlal etmeyeceğiz. Eski harfleri getirmeyeceğiz. Mukaddesatı ve büyük Allah'ın ismini oy avcılığı babında siyaset kürsüsüne sermeyeceğiz. Teokratik bir devlet şekli üzerinde olmadığımızı programımız yeter derecede teminat teşkil etmiyorsa, bunu sözümüzle de teyit ve takviye ediyoruz. Programımızın on ikinci maddesi sarihtir ve bunu amirdir. Gerek yobazlığa ve gerekse komünizme karşı alınacak bütün tedbirleri desteklemek her Millet Partilinin evvela vatan sonra da parti borcudur.”⁹²

Osman Bölükbaşı, 1953 yılında mecliste bir önerge verecek, Millet Partisi'nin dini siyasete alet ettiğini, dini siyasette bir malzeme olarak kullandığının delilini, Başbakan Adnan Menderes'in cevaplamasını istemiştir. Neticede önerge görüşülmeden reddedilmiştir.⁹³ Daha sonra Millet Partisi'nin dördüncü büyük kongresi sıkıntılı geçmiştir. Kongrede inkılâpçı olarak bilinen Hikmet Bayur ve arkadaşları partiden istifa ettiler. İstifa sebepleri de partinin dinci bir grup tarafından ele geçirildiği iddiasıydı.⁹⁴

Osman Bölükbaşı ile yaptığım görüşmede “Hikmet Bayur, ‘Parti dincilerin eline geçti.’ diyerek ayrıldı. Bu sebep doğru değilse, gerçek sebep sizce nedir?” sorusuna, “Hiçbir alakası yok. Adam iftira ediyor bahane arıyordu partiden ayrılmak için.” diye cevapladı.⁹⁵

Dördüncü Büyük Kongreden altı gün sonra, genel idare kurulu üyesi Nurettin Ardiçoğlu, Millet gazetesindeki başyazısında partiyi irticacı diye suçlayanlara şöyle cevap veriyordu: “ ... Türk mukadderatının düşmanı masonlar, dönmeler, inkılâbı bir sahtekârlık zanneden bedbahtlar bunların arasındadır. Ve hatta varlığını görmediğin fakat asırlardan beri bu memlekette tesirini hissettiğin gizli, yabancı kuvvetler de onların arasında ve onların arkasındadır.

Karşınızda yer alan bu cephenin elinde her türlü ve tükenmez imkânlar mevcuttur. Banka ve sermaye onların elindedir. Büyük neşir vasıtaları onların elindedir

⁹² *Vatan*, 22 Aralık 1952.

⁹³ Osman BÖLÜKBAŞI, -MP, CMP, CKMP Genel Başkanı- “*MP ve Din*” *Konulu Görüşme*, Ankara, 27 Ocak 1999.

⁹⁴ AHMAD, s.44.

⁹⁵ Osman BÖLÜKBAŞI, -MP, CMP, CKMP Genel Başkanı- “*MP'den Hikmet Bayur'un İstifası*” *Konulu Görüşme*, Ankara, 27 Ocak 1999.

ve nihayet hükümet onların elindedir. Bu kuvvetlerini nasıl kullandıklarını da her hadisede görüyorsun. Masrafları uğruna yüz binleri harcamak onlar için işten bile değildir. Onlar bu paralarla ücretli bir müdafî ordusu meydana getirebilir, akı kara göstermek üzere propaganda cihazlarını satın alabilir, hatta senin varlığın içinde tatmin edilmiş beşinci kollar bile yaratabilirler.

Bunların hepsini de zaten yapıyorlar. Büyük matbuat hakikat neden ibaret bulunursa bulunsun, sırf onun amalına hizmet etmekte ve hakkı çağıran ses ne olursa olsun boğulmaktadır. Her türlü hakikat sesini yıkmak için hiçbir ahlâkî kayıt tanımadan tahrif edilmektedir. Yalan ve iftira denilen şeytanî silah alabildiğine kullanılmaktadır.”⁹⁶

D) MP’NİN DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINA YAPTIĞI TENKİTLER

14 Mayıs 1950 seçimlerinde, Demokrat Parti 396, Cumhuriyet Halk Partisi 68, Bağımsızlar 7 ve Millet Partisi de 1 milletvekili kazandılar.⁹⁷

31 Mayıs 1950 Birinci Menderes Hükümeti dolayısıyla Osman Bölükbaşı’nın, Demokrat Parti’ye bir ikazı vardır: “... Tek parti idaresinin tasfiyesinden sonra, milletin buraya göndermiş olduğu mümessillerini tarihi vazifeler beklemektedir. Her şeyden evvel hepimize düşen vazife, kendisini milletin vasisi telakki eden bir Şef’in tekrar ortaya çıkmasına mani olmaktır.” diyerek tek parti idaresinin emarelerinin ortadan kaldırılması için beraber çalışma yapılmasını istemektedir.

Bölükbaşı, Cumhuriyet Halk Partisi’nden hesap sorulmasını tavsiye ediyordu: “Biz yeni hükümetin mazinin hesabını sormasını istiyoruz. Bu hesap Halk Partisi yazarlarının zannettikleri gibi, Bolşevik Rusya’da ve Demirperde arkasındaki memleketlerde yapıldığı gibi, tedhiş havası yaratmakta, örfî mahkemeler tesis edilerek önüne geleni ve malını elinden almak ve huzursuzluk yaratmak şeklinde esasen tasavvur edilemez. Normal şey adalet cihazının karşısına çıkan setlerin bertaraf edilmesi ve hükümetin bu mevzuda azimkâr olduğunu millete bildirilmesidir.”⁹⁸

⁹⁶ *Millet*, 06 Temmuz 1953.

⁹⁷ KARPAT, s.208.

⁹⁸ M.İ., *Bölükbaşı Konuşuyor*, Emek Yayınevi, Ankara, 1957, s.5.

Başbakan Adnan Menderes'in bu mevzudaki cevabı ise şöyle olmuştur: "Muhterem Arkadaşlar, bir tek zatin Millet Partisi adına bize tevcih ettiği hücumlara gelince; bu hücumların mihverini programımızda devri sabık yaratmak zihniyeti ile hareket etmeyeceğiz şeklindeki ibare teşkil etmektedir. Derhal söyleyeyim ki, bu tabirin manası, geçmişte işlenmiş suçları ve kanunsuzlukları, kanun icaplarına aykırı olarak takip etmeyeceğiz değildir. Ama açıkça ifade edeyim ki, iktidarı ele almaktan faydalanarak kinle, garazla, öç almak hırsıyla hareket etmekten tamamıyla uzak kalacağız. Onların istediği şekilde mazinin toptan tasfiyesi gibi bir mesele ortaya atarak bu maksatla hükümleri geriye giden kanunlar çıkararak bir hukuk devleti telakkisinden mahrum ve kindar bir zihniyetle hareket etmeyeceğiz. Buna mukabil şayet geçmişte işlenmiş suçlar, işlendikleri zaman siyasi ve idari tesir ve baskılar neticesinde kanun hükümleri harekete geçirilemeyecek takipsiz ve cezasız kalmış ise bu gibi suçların işlendiği zamanlarda yürürlükte olan kanunlar gereğince hareket olunacağından asla şüphe edilmemelidir."⁹⁹ Osman Bölükbaşı, memurları mal beyanında bulunması için çıkarılan kanuna, bütün siyaset adamlarının ve hatta cumhurbaşkanının bile dâhil edilmesini istiyordu.

Kore'ye asker gönderilmesi meselesinde Osman Bölükbaşı şunları söylemiştir: "Görülüyor ki, anayasamızın ruhuna göre memleket çocukları fiilen çarpışmaya gönderilirken bu meclisten karar almak lazımdır. ...Hükümet vermiş olduğumuz takririn metninde de tasrih edildiğine göre, emniyetimiz temin edilmeden bu kararın verilmiş olduğunu iddia ediyoruz, oraya hiç temas buyurmamışlardır. ...Kore'ye asker gönderen milletlerin kimler olduklarına dikkat edelim, birçoğu Atlantik Paktı ile teminat altına alınmış devletlerdir. Onun dışında kahraman yok.

Türkiye'nin emniyeti temin edilmedikçe asker gönderilmesine prensip olarak taraftar değilim arkadaşlar. Gayet tabii dilimizin altında bakla saklamak için gelmedik kanaatimiz ne ise onu söyleyeceğiz."¹⁰⁰ Osman Bölükbaşı Kore'ye gönderilen askerlerin emniyetleri sağlanmadıkça gitmelerine karşı çıkıyor.

⁹⁹ Adnan MENDERES, *Nutuklar-1*, Mesafe Yayınları, İstanbul, 1990, s. 33-34.

¹⁰⁰ M.İ., s.7.

21 Şubat 1951 Basın Yayın Umum Müdürlüğü bütçesi dolayısıyla Osman Bölükbaşı Demokrat Parti hükümetinin, devlet radyosunu istediği şekilde kullanmasını ve Demokrat Parti'nin yayın organıymış gibi çalışmasını tenkit etmiş ve şunları söylemiştir: “ Muhterem Arkadaşlar, meclisin yemek tatili esnasında evime gittim. Devlet radyosunu dinledim. Şu mecliste konuşulmuş olan şeyler, söylenen sözler söyleyen kimsenin mensup bulunduğu partiye göre tertibe konmuştur. ...Binaenaleyh biz radyoyu milletin malı telakki ediyoruz. Böyle olduğu halde nasıl oluyor da Başbakanlık Radyo İdaresi, şu meclisin kubbesi altında cereyan eden hadiseleri, söz söyleyen milletvekillerinin mensup olduğu partilerin baremine tabi tutuluyor? Ben burada partim namına bir buçuk saat tenkitte bulundum. Benim tenkitlerim, fikirlerim neden birkaç kelime ile millete duyurulmuyor da Nedim Ökmen arkadaşımızın kümesle tavuk hikâyesi saatlerce anlatılıyor? ...Şikâyet ettiğimiz şeyleri sizler yaparsanız millerin söyleyeceği söz budur: “Demek ki dava bir sandalye ve post davası imiş”.¹⁰¹

Osman Bölükbaşı, hükümete yaptığı eleştirilerde, aşırı sağ ve sol akımlarla mücadelede Millet Partisi'nin hükümeti destekleyeceğini bildirmiştir.¹⁰²

Adnan Menderes de cevaben, Bölükbaşı'na meclis kürsüsünde şunları söylemiştir: “Muhterem Arkadaşlar, bu zevat aşırı sol cereyanlarla mücadeleyi muvafık görmüşler, fakat aşırı sol cereyanlarla mücadele edeceğimiz hakkındaki kararımıza itiraz maksadıyla komünistlikle mücadelenin ancak bir memlekette sefaletin ve adaletsizliğin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabileceğini ileri sürüyorlar. Bunda bir hakikat payı olduğunu kabul etmekle beraber Birleşik Amerika gibi en müreffeh ve adaletsizlikten en az şikâyet olunan bir memlekette bile komünistlikle mücadele tedbir ve usulleri üzerinde ne kadar hassasiyetle durulmakta olduğunu bilmeyen yoktur.”¹⁰³

“Atatürk'ü Koruma Kanunu” için Menderes: “... Hakaretleri önlemek için yapılmış bir kanundur. Buna niçin lüzum gördük? Arz edeyim: Kırşehir'de bir heykelin burnuna çekiç vuruluyor. İstanbul Kırşehir'e akın ediyor. Filan yerde gene bir heykelin bir tarafı kırılıyor. Bütün gazeteler bunu mevzu olarak ele alıyor. Falan yerde, filan yerde heykele bir hafta yapışıyor, bütün gazetelerin ayakta olması için haklı bir

¹⁰¹ M.İ., s.7-8.

¹⁰² *Kudret*, 01 Haziran 1950.

mevzuu...¹⁰⁴ Millet partisi bu tasarımı, baskıcı bir zihniyetin eseri olduğunu açıklayacaktır.¹⁰⁵ 09 Mayıs 1952 yılında İstanbul’da bir sendikanın mitingine mani olunması dolayısıyla, Adnan Menderes: “Bu vatan sathını bir cidal sahası, bir kavga yeri haline getiriyorlar. Biz buraya gelsinler dedik. Bayram değil, seyran değil, mitinglerde ne arıyorlar? Buraya gelsinler, istediklerini söylesinler. Geçen sene daha evvelde söylediler ne istiyorlar? Nasıl bir idare altındayız, bugünden yarına bu memlekette sanki bir felaket çıkacakmış gibi, af edersiniz, söylemekten teeddüp ediyorum, ciyak ciyak bağırmağının sebebi nedir? Ne oluyoruz? Bir dış tehlikesi mi var? İçte anarşi mi var? Yarın seçim mi oluyor? Bir iktisadi felaket karşısında mıyız? Hürriyet mi elden gidiyor? Ne oluyor?”¹⁰⁶

Buna istinaden Osman Bölükbaşı da Menderes’i tezatlıkla suçlayacak ve hükümetin samimiyetsiz olduğunu ifade edecektir: “Cevap işte. Neden dolayı miting yaptık? Miting yapıyoruz, yapmaya devam edeceğiz. Sayın Menderes bu memlekette her şeyin teminat altında bulunduğunu tatlı sözleriyle ifade ediyor. Ama dün bu memlekette teminatı kanunlar verir diye bağırın kendisi idi. Bugün tenkit ettiği, teminatlı hürriyet yoktur diye vaktiyle o kadar tenkit ettiği kanunları meriyette tutmakta devam ediyor... Arkadaşlar, radyodan hakaret ve isnatlarını yapıyor, hukuk devletinin başkanı olduğunu söyleyen Menderes’e mukabele hakkını, müdafaa hakkını dahi bize tanımıyor.”

Osman Bölükbaşı, 03 Haziran 1953 tarihinde meclis kürsüsünde yaptığı konuşmada, Türkiye Cumhuriyeti Kanunu’nun 273. maddesine bakanlar için ayrıcalık getiren bir hükmün eklenmesine karşı çıkıyor ve “Bu memlekette himayesi icap eden yalnız bakanlar değildir... Hâkimlerin bile teminatının noksan olduğu bu memlekette savcılar hiçbir teminata sahip değilken, kendilerine böyle bir salahiyet tanıdığınız gün, hükümeti teşkil eden insanlar lehine savcıların birtakım müfrit hareketlere girişmesi, onları memnun etmesi, hatta tabiri maruz görünüz, def’i bela kabilinden davalar açması pekâlâ mümkündür... Hakikatin söylenmesine mani olmak için fiili veya kanuni engeller

¹⁰³ MENDERES, s.35–36.

¹⁰⁴ MENDERES, s.55–56.

¹⁰⁵ *Kudret*, 11 Mayıs 1951.

¹⁰⁶ MENDERES, s.103.

çıkaran bir idarenin adına hiçbir zaman demokrasi, hiçbir zaman hukuk devleti denemez.”¹⁰⁷

Vicdan ve toplanma hürriyetlerinin korunması hakkındaki kanun için Osman Bölükbaşı, “İrtica muayyen maksatlarla bu memlekette ortaya atılmıştır. Dini irticayla, dini siyasete alet etmekle itham edilmemiş parti, itham edilmemiş siyaset adamı hemen hemen kalmamıştır... Eğer ithamlar, bir delil olarak kabul ediliyorsa, bu memlekette irtica okşamaktan, dolayı mesul edilmesi icap eden tek şahsın Adnan Menderes olması icap eder.” diyerek bu memlekette havayı bulandırmak isteyenlerin irtica hadiselerini ortaya attığını belirtmiştir.

Neşir yolu ile veya radyoyla işlenecek bazı cürümler hakkındaki kanun münasebetiyle, Osman Bölükbaşı, Demokrat Parti’yi basın hürriyetinin bu kanunla ortadan kaldırılacağını belirtiyor ve şunları söylüyordu: “Hakikat şudur ki (bu kanunla) vatandaş hürriyetine saygı göstermek millet ve devlet menfaatlerine hadim olmak gibi tabirler altında hükümete muhalefet etmekte olan gazeteler dize getirilmek istenmektedir... Ve bu ilk görülen ve başa gelen bir hadise değildir. Matbaa ve gazete icat olunalı matbuat tarihi bunun misalleriyle doludur... Tazyik arttıkça mukavemet artacak, bugün açık tenkidinden korktuğumuz hadiseler kulaktan kulağa çok tehlikeli şekillere bürünerek yayılacaktır.”¹⁰⁸

Adnan Menderes de hiçbir memlekette bu derece çok gazetenin iktidar aleyhinde bulunmadığını, kendi iktidarlarından önceki devirlerin, mazilerinde, an’anelerinde ve hayatlarında ilerici ve aşırı hürriyetçiliğin bulunmadığını belirterek şunları söyleyecektir: “...Bugün Fransa, İngiltere ve Amerika’daki matbuat kanununun mevcut hükümleriyle Türkiye’deki matbuat hürriyeti gerek kanun bakımından ve gerek tatbikat bakımından daha ileri olduğu halde yine yaranamadık. Her gün kalemi alıyorlar ellerine, bir Derviş Vahdeti edebiyatıyla bu memleketi baştanbaşa zehirliyorlar. Bunun sonu ne olacak? Cephaneliğin yanında mütemadiyen ateş oyunları yapmalarına ne zamana kadar müsaade edeceksiniz?”¹⁰⁹

¹⁰⁷ M.İ., s.8–12.

¹⁰⁸ M.İ., s.16–22.

¹⁰⁹ MENDERES, s.193–216.

Osman Bölükbaşı, Demokrat Parti'nin dini siyasete alet ettiğini belirtmek için şöyle diyordu: “Demokrat Parti halkın gönlünü kolayca avlamak için iktidara gelir gelmez bir günde ezan kanununu çıkarmış ve her yerde yaptığı vaatleri unutturmak için ezan-ı Muhammediyi okuttuk diye dini hisleri istismardan geri kalmamıştır.”¹¹⁰

24 Şubat 1957 tarihinde adalet bütçesi dolayısı ile Millet Partisi adına Osman Bölükbaşı, Demokrat Parti'nin baskıcı bir zihniyet uyguladığını şöyle belirtmiştir: “...Bu şartlar altında adalet müstakildir sözü bir efsaneden ibarettir. Suçu, suçluyu ve verilecek cezayı ben tayin ederim diyecek kadar ileri giden bir hükümetin zihniyetiyle hâkimlerin üzerinde baskı yapacak. Eldeki kanunlar muvacehesinde bilhassa siyasi davalarda mahkemelere karşı maalesef itimat kalmamıştır... Şikâyetlerim daha çok hükümetin zihniyetinden ve adalet cihazını baskı altında bulunduran kanunlardan ve gidiştedir.”¹¹¹

E) MP VE PARTİ İÇİ MUHALEFET

Millî Mücadele sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde memleketin bağımsızlığına karşı ihanet edenler 150 kişi olduğu için bu listelere 150'likler deniliyordu.¹¹² Millet Partisi'nin Birinci Büyük Kongresinde parti tüzüğünde değişiklikler konuşulurken, parti üyelerinden Ahmet Tahtakılıç yüz elliliklerin partiye alınmasının tüzüğe yazılmasını istedi.¹¹³ Bu konu üzerinde Raif Ogan, partiye affedilmiş kişilerin alınabileceğini belirtti. Fuat Arna ise, Millet Partisi'nin vatana hizmet için kurulduğunu vatana ihanet edenlerin alınmamasını istedi. Neticede bu yüz elliliklerin partiye girmeleri uygun görülmedi. Demokrat Parti milletvekilleri, Abdurrahman Boyacıgil, Arif Hikmet Pamukoğlu ve Nazım Önen Millet Partisi saflarına katıldılar ve artık parti mecliste dört milletvekili ile temsil ediliyordu. Ama parti içi mücadeleler hızlandı. Millet Partisi'nde, 1952 yılında, Atatürk İnkılâpları'nın karşıtı ve Atatürk İnkılâpları'na ılımlı olanlar diye gruplaşma oluştu.¹¹⁴ Daha sonra Parti

¹¹⁰ *Millet*, 09 Nisan 1953.

¹¹¹ M.İ, s.25.

¹¹² İlhami SOYSAL, *150'likler, Kimdiler, Ne Yaptılar, Ne Oldular?*, Gür Yayınları, İstanbul, 1988, s.1.

¹¹³ *Kudret*, 02 Haziran 1951.

¹¹⁴ AHMAD, s.79-101-102..

Kurucularından Atatürk İnkılâpları'ndan yana olan Hikmet Bayur, Atatürk İnkılâpları'nın ve laikliğin siyaset dışında herkesin saygı duyması gereken bir önem arz ettiğini belirtti. Buna istinaden Osman Bölükbaşı ve arkadaşlarının teklifiyle Atatürk İnkılâpları'na bağlılığı partinin bütün teşkilatlarına genelge ile bildirdiler.¹¹⁵

1952 yılında Millet Partisi Genel Başkanı Enis Akaygen bir açıklamada bulundu. Akaygen bu açıklamasında partinin Atatürk düşmanı olmadığını toplantılarda dile getirilmesini istedi. İktidara gelince de, eski harflerin kabul edileceğini, kadınların peçe ile gezebileceklerini söyleyen provokatörlerin olduğunu ve böylelerinin hemen haysiyet divanına bildirilmesini belirtiyordu.¹¹⁶

Millet Partisi'nde var olan gruplaşma neticede, inkılâpçı olarak bilinen Hikmet Bayur ve arkadaşlarının istifasıyla daha da hızlandı.¹¹⁷ İstifalarına sebep olarak da parti içinde Atatürk İnkılâpları'na karşı olanların varlığına müsamaha gösterildiği, Atatürk ve İnkılâpları'na karşı olmanın partide bir prensip haline geldiğini ve partide söz ve kürsü hürriyetinin olmadığı belirtiliyordu. Daha sonra, Millet Partisi'nden Abdurrahman Boyacıgiller, Ertuğrul Akça, Nurettin Arıçoğlu, Ahmet Oğuz, Fuat Arna, Ahmet Tahtakılıç, Yusuf Türe ve bazı partililer, partinin yayın organı Millet gazetesine giderek, matbaanın çalışmasını engellediler. Çünkü gazetenin Hikmet Bayur ve arkadaşlarının elinde olduğunu belirtiyorlardı. Bunun üzerine Hikmet Bayur ve arkadaşları da "Büyük Millet" adında 30 Haziran 1953 tarihli bir günlük gazete çıkardılar.¹¹⁸

Millet Partisi Genel Başkanı Doktor Mustafa Kentli Dördüncü Büyük Kongre bitiminde bir beyanname yayınladı ve bu beyanname kongrede okundu. Bu beyannameye göre partinin, muhalifleri tarafından Cumhuriyet inkılâpları aleyhtarlığı ve gerilik taraftarıymış gibi gösterildiğini belirtmektedir: "Millet Partisi temel inkılâp olan cumhuriyet rejimini ve millî hâkimiyet prensibini kadın-erkek hukukî müsavatını, Latin harflerinin kabulü, din ve devlet işlerinin kat'i olarak birbirinden ayrılarak dinin siyasete alet edilmemesi, tekke ve zaviyelerin kapatılması, medenî kanun, çok kadınla

¹¹⁵ *Vatan*, 10 Eylül 1952.

¹¹⁶ *Cumhuriyet*, 20 Haziran 1952.

¹¹⁷ *Vatan*, 27 Haziran 1953.

¹¹⁸ *Büyük Millet*, 30 Haziran 1953.

evlenme memnuiyeti gibi Türk cemiyetinin muasır medeniyet seviyesine ulaştırılması gayesi ile yapılmış olan Cumhuriyet inkılâpları'nı tamamen benimsediğini bir daha teyit ve tekit eder.”¹¹⁹

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MP'NİN KAPATILMASI, CMP'NİN KURULMASI, KONGRELERİ,
TKP İLE BİRLEŞMESİ, SEÇİMLER, İZLEDİĞİ POLİTİKALAR VE
OSMAN BÖLÜKBAŞI'NIN SİYASETTEN AYRILMASI

¹¹⁹ *Millet*, 01 Temmuz 1953.

A) MP'NİN KAPATILMASI

Millet Partisi'nden Hüseyin Bornovalı'nın İstanbul'daki yazıhanesinde partili Raif Ogan, Lütfi Bornovalı, Ahmet Tahtakılıç, Yusuf Türel, Ahmet Oğuz, İzzet Mühürdaroğlu, Nurettin Ardıçoğlu gibi şahısların gizli bir cemiyet teşkil ettiği ve meşrutiyet taraftarı oldukları, bir hadise üzerine oluşturulan komisyon raporunda yazıyordu.¹²⁰ Bu konudan dolayı Osman Bölükbaşı'nın genel kurula verdiği tavrıyla, Raif Yesari Bilgisev, Galip Bilge ve Abdurrahman Boyacıgiller'den oluşan bir soruşturma komisyonu kurulmuştu. Giresun Milletvekili Arif Hikmet Pamukoğlu bu rapor üzerinde Dördüncü Büyük Kongrede açıklama istemişti.¹²¹

Millet Partisi'nden istifa edenlerin açıklamaları ve rapor hadisesi üzerine savcılık soruşturma başlatmadan önce basın da harekete geçti. Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman, Millet Partisi'ndeki istifalar için "İleri Bir Fikrin Zaferi" diye ve Millet Partisi için de "Şer Cephesinde Can Çekişme" başlıklarıyla makalesini yazıyordu.¹²² Ulus gazetesinde ise Nihat Erim, Millet Partisi'ndeki hadiseleri rejim meselesi olarak dile getiriyordu.¹²³ Millet Partili İzzet Mühürdaroğlu da Hikmet Bayur'un mason ve din düşmanı olduğunu ilan ediyordu.¹²⁴

Millet Partisi Genel Başkanı Dr. Mustafa Kentli de bu hadiseler üzerine bir beyanname yayınladı. Bu beyannameye partiden istifa edenlerin partiyi irtica ile suçlamakta olduklarını ve Türk kanunlarına göre suç sayılan fiil ve hareketler isnat ettiklerini ve Millet Partisi'nin kuruluşundan bu yana iki iftira komplosu ile karşı karşıya olduklarını belirtmiştir. Birinci iftira olarak Sayın İnönü'ye suikast komplosu, ikinci iftira olarak da bu hadiseler olduğunu söylemiş ve adli mercileri göreve çağırmıştır.¹²⁵ Ayrıca bu iftiraldan İsmet İnönü'ye suikast meselesini yeri geldiğinden dolayı açıklamak isabetli olacaktır. Osman Bölükbaşı, İnönü'ye suikast meselesinde Celal Bayar'ın kendisi için şunları söylediğini belirtiyor: "...Celal Bayar bu defa, Reşad Aydın'ın ile Soma treninde baş başa konuştuktan sonra Ankara'ya gelir gelmez ayağının

¹²⁰ *Cumhuriyet*, 08 Temmuz 1953.

¹²¹ *Yeni Sabah*, 03 Temmuz 1953.

¹²² *Vatan*, 01-02 Temmuz 1953.

¹²³ *Ulus*, 01 Temmuz 1953.

¹²⁴ *Ulus*, 03 Temmuz 1953.

¹²⁵ *Millet*, 03 Temmuz 1953.

tozuyla randevu alarak Kazım Özalp'ın evine koşuyor ve onu İnönü'ye haber vermeğe gönderiyor. Özalp'ın gazetelerde intişar ettiği üzere Çankaya'da söylediklerine ve savcılıktaki ifadesine göre de hakkımızda Celal Bayar şu sözleri söylüyor: ‘ Bu işi yapacak istidattadırlar, pek muteber insanlar değildirler. Zaten bu Fuat Arna eğer millî emniyetin adamı olarak bu işlerde gizli bir rolü yoksa masrafını oradan almıyorsa membaı malum olmayan masraflar yapıyor. Gelirinden fazla para sarf ediyor. Nasıl yaşıyorlar bilmiyorum. Bu işte komünistler faal rol oynayabilirler. Onlar adamı ve vasıtayı tedarik ederek politikacıların tasavvurlarının tahakkuku imkânını hazırlayabilirler. Bunlar da bunu hatırlayabilirler.’

Görülüyor ki Celal Bayar, Reşat Aydın'ın kendisine söylediğini iddia ettiği sözleri Kazım Özalp vasıtasıyla İnönü'ye ulaştırmakla iktifa etmiyor, bizi memleketi hakikaten kana boyayacak ve komünistlerle yani fırsat bekleyen düşmanımız Rusların adamlarıyla işbirliği yapacak tıynette şerefsiz ve vatansız birer adam olarak tanıtmaya yelteniyor. Ve bu şekilde hadiseyi korkunç, sisli ve meşum bir hale getirerek aleyhimize hükümetin harekete geçmesini temine çalışıyor ve muvaffak oluyor.”¹²⁶

Osman Bölükbaşı ile yaptığım görüşmede, “Celal Bayar neden size suikast iftirasında bulundu? Yayınladığınız broşürde Bayar için “Ev sahibini bastıran yavuz hırsız” rolünde diyorsunuz” sorusuna, “Benim (Osman Bölükbaşı) şahsımda Millet Partisi'ni vurmak için.” cevabını verdi.¹²⁷

Ankara Cumhuriyet Savcılığı, bu hadiseler üzerine 04 Temmuz 1953'te soruşturma başlattı.¹²⁸ Ankara Cumhuriyet Savcısı, ilk önce Nazım Önen, Nihat Alpay, Hüseyin Orak, Saffet Olgaç, Fuat Arna hakkında soruşturma başlatarak kendilerinden bilgi ve belgeleri istedi. Dr. Arif Yasari Bilgisev, komisyon raporunu savcılığa getirdi. Millet Partisi Giresun Milletvekili Arif Hikmet Pamukoğlu, 05 Temmuz 1953'te partiden istifa etti.¹²⁹ Soruşturma ilerledikçe hadiselerin belirginliği artıyordu. İstanbul il teşkilatında Hilafet taraftarları ve Mecelle taraftarları diye gruplaşma tespit edildi. Daha sonra rapor hadisesinde de, raporun partide bölünme olmaması için yakıldığı ortaya

¹²⁶ Osman BÖLÜKBAŞI, *Suikast İftirasının İçyüzü ve Celal Bayar*, Biricik Matbaası, Ankara, 1949, s.2-3.

¹²⁷ Osman BÖLÜKBAŞI, -MP, CMP, CKMP Genel Başkanı- “İnönü'ye Suikast” Konulu Görüşme, Ankara, 27 Ocak 1999.

¹²⁸ *Ulus*, 05 Temmuz 1953.

¹²⁹ *Cumhuriyet*, 05-08 Temmuz 1953.

çıktı.¹³⁰ 06 Temmuz 1953'te Millet Partisi genel merkezine emniyet baskın düzenledi.¹³¹ Bunun üzerine Osman Bölükbaşı, “Ankara Cumhuriyet Müddei Umumisi icrayı adalet değil, icrayı siyaset etmektedir.”¹³² diye tenkitte bulundu. Buna karşılık Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, adil olduğunu, kasıt ve garaz bulunmadığını açıklayacaktır.¹³³

Adnan Menderes, Demokrat Parti grup toplantısında Millet Partililer için şunları söylüyordu: “Dindar başka, mürteci başkadır. Dinle alakası olmayan bu adamlar mürtecidir. Dini siyasete alet etmek sureti ile iktidara gelmeye çalışmaktadırlar.”¹³⁴

Osman Bölükbaşı ile yaptığım görüşmede, Millet Partisi'nin kapatılmasıyla ilgili olarak şunları söyledi: “Adnan Menderes dedi ki: (Osman Bölükbaşı'na hitaben) “Partiniz kapatılmazsa seçimlerde görüşürüz.” Ben de (Osman Bölükbaşı) Menderes'e “Ha şöyle diktatör, kararını açıkla.” dedim ve o gece Millet Partisi kapatıldı. Kırk bir şubesi varken ve iktidarın eşiğinde iken Adnan Menderes Millet Partisi'ni kapattırdı.” Kapatılma sebebini sorduğumda bana Osman Bölükbaşı: “Siyasi rakibi bertaraf etmek” diye cevap verdi.¹³⁵

Ankara Beşinci Sulh Ceza Mahkemesi Millet Partisi'ni Cemiyetler Kanununun 33. maddesi gereğince geçici olarak 08 Temmuz 1953'te kapattı. Bu karardan sonra Millet Partisi'nin Genel Sekreterliği bir bildiri yayınladı. Buna göre:

1. Bugüne kadar bir taraftan Ankara diğer taraftan İstanbul ve İzmir gazetelerinin hükümeti tutan veya tamamen iktidarın malı olan ve resmi ilan ile beslenen gazetelerde, Millet Partisi'nin dağıldığı, çöktüğü ve partide yapılan aramada güya irticai mahiyette, Atatürk ve inkılâplar aleyhinde vesikalar bulunduğu gibi akla ve hayale gelmez uydurma haberler ve havadisler çıkmakta ve yapılmakta olan tahkikata tesir edilmek istenmekte ve her şeyden evvel bihaber samimi vatandaşlarda istifhamlar yaratılmak istenmektedir.

¹³⁰ *Ulus*, 06 Temmuz 1953.

¹³¹ *Cumhuriyet*, 08 Temmuz 1953.

¹³² *Millet*, 07 Temmuz 1953.

¹³³ *Ulus*, 08 Temmuz 1953.

¹³⁴ *Yeni Sabah*, 08 Temmuz 1953.

¹³⁵ Osman BÖLÜKBAŞI, -MP, CMP, CKMP Genel Başkanı –“MP'nin Kapatılması”Konulu Görüşme, Ankara, 27 Ocak 1999.

2. 1.500.000 kadar üyesi olan Millet Partisi'nden Hikmet Bayurcu olarak tanınan azami 200 kişi istifa etmiş; il, ilçe, bucak ve ocakların yürütme kuralları yedek üyelerle tamamlanmış olup Millet Partisi dimdik ayakta, siyasi faaliyetlerine devam etmektedir.

3. Genel merkezde yapılan aramaya ait zabıt varakası sureti eklidir. Matbuat Kanununa göre keyfiyetin tekzip ve tavzihi zımında Ulus, Zafer gazeteleri ile İstanbul'da münteşir olup aynı mahiyette neşriyatta bulunan gazetelere tebliğ edilmiştir.¹³⁶

Bunun üzerine Osman Bölükbaşı, Adnan Menderes için "Diktatör, mecliste açıkladığı niyetini vasıta yaparak tahakkuk ettirmiştir." diyecektir.¹³⁷

Millet gazetesi yazarı Yusuf Ziya Kösemen Millet Partisi'nin kapatılmasına sebep olarak Hikmet Bayur ve görüşünü gösteriyordu.¹³⁸ Zafer Gazetesi de Demokrat Parti yanlısı olduğu için Millet Partisi'nin kapatılmasının iyi olduğunu yazıyordu.¹³⁹

Cumhuriyet Halk Partisi'nden, Millet Partisi'nin kapatılma kararına iyi bakmaması ve demokrasi açısından parti kapatılmasını yararlı bulmamasını belirten bir açıklama geldi.¹⁴⁰ Adnan Menderes, Demokrat Parti grubundaki konuşmasında, mevcut olan durumdan vazgeçilmeyeceğinin altını çiziyordu.¹⁴¹ Cumhuriyet Halk Partisi'nden Kasım Gülek, Millet Partisi'nin kapatılmasından önce, Başbakan Adnan Menderes'in Mecliste yaptığı konuşmadan anlaşıldığı üzere, hâkimlerin baskı altında olduğunu belirterek demokratlara hücum ediyordu.¹⁴² Kasım Gülek'in bu açıklaması da, Osman Bölükbaşı'yla yaptığım görüşmede söylediği "Ha şöyle, diktatör kararını açıkla." cümlesiyle örtüşmektedir.¹⁴³

Millet Partisi Genel Başkanlığı, bir dilekçe ile partinin tekrar açılmasını Asliye Ceza Mahkemesi'nden istedi.¹⁴⁴ Asliye Ceza Mahkemesi, dilekçeye verdiği cevapta,

¹³⁶ *Ulus*, 08 Temmuz 1953; *Millet*, 09 Temmuz 1953.

¹³⁷ *Millet*, 09 Temmuz 1953.

¹³⁸ *Millet*, 09 Temmuz 1953.

¹³⁹ *Zafer*, 10 Temmuz 1953.

¹⁴⁰ *Ulus*, 12 Temmuz 1953.

¹⁴¹ *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 1953.

¹⁴² AHMAD, s.112.

¹⁴³ Osman BÖLÜKBAŞI, -MP, CMP, CKMP Genel Başkanı - "MP'nin Kapatılması" Konulu Görüşme, Ankara, 27 Ocak 1999.

¹⁴⁴ *Millet*, 14 Temmuz 1953.

partinin kapatılmasına gerekçe gösterilen kanunun anayasaya ters düştüğünü inceleme durumunda bir vazifeleri olmadığını belirtti.¹⁴⁵

Millet Partisi davasında, iddianame 61 sayfa olup, sanıkların isimleri şöyle idi: Dr. Mustafa Kentli, Enis Akaygen, Fuat Arna, Nurettin Ardıçoğlu, Ahmet Tahtakılıç, Ertuğrul Akça, Lütfü Bornovalı, Suphi Batur, Dr. Raif Yasari Bilgisev, Galip Bilge, Mehmet Ali Derman, Cemal Işılak ve Hasan Dinçer. Hakkında ademi takip kararı verilenler ise; Sadık Alpdoğan, Şefik Çakmak, Arif Hikmet Pamukoğlu, Ali Rıza Başkan, Aziz İlter ve Kemal Tamer idi. Osman Bölükbaşı ve Abdurrahman Boyacıgiller'in milletvekilliği dokunmazlığının kaldırılması için Adalet Bakanlığına müracaat edildi. İddianamede; İstanbul il Teşkilatı içerisinde hilafetçi ve meşrutiyetçi bir grubun olduğu (rapor meselesi), kongrelerde fatiha okunması, eski harfleri övme, dini duyguları üstün tutan ve öven kişilerin partide üst seviyede temsil edilmeleri, Mecelle'nin yeniden hayata geçirilmesi, partinin İslam Demokrat, Müslüman Liberal isimlerinden birisini almak istemesi, Hikmet Bayur ve arkadaşlarının istifa dilekçesindeki bildirimleri, inkılâplara karşı olmakla Millet Partisi üyeliğinin eş tutulması ve dinin siyasete alet edilmek istenmesi yer alıyordu.¹⁴⁶

Millet Partisi davası Dördüncü Sulh Ceza Mahkemesi'nde görüşülmeye başlandı.¹⁴⁷ Savcı, bu partiyi, din devletinin geri getirilmesi amaç edilmekle suçlayarak partinin kapatılmasını istedi.¹⁴⁸ Millet Partisi üyelerinin reddi hâkim talebini üçüncü Asliye Ceza Mahkemesi reddetti.¹⁴⁹ Hâkim Memduh Balamir davadan çekildi ve yerine üçüncü Sulh Ceza Mahkemesi hâkimi Emin Gebizlioğlu davaya bakmaya başladı.¹⁵⁰

Millet Partisi Üçüncü Sulh Ceza Mahkemesi tarafından 27 Ocak 1954'te kapatıldı. Kapatılma kararı şöyledir:

“Karar

Hüküm fıkrası: Siyasi bir cemiyet olan cemiyetler kanunu hükümlerine tabi bulunan Millet Partisi'nin mucip sebepli kararımızda tahsil ve izah olunduğu şekilde

¹⁴⁵ *Millet*, 18 Temmuz 1953.

¹⁴⁶ *Ulus; Zafer; Millet*; 16–17 Temmuz 1953.

¹⁴⁷ *Yeni Sabah*, 27 Eylül 1953.

¹⁴⁸ AHMAD, s.115.

¹⁴⁹ *Yeni Sabah*, 09 Temmuz 1953.

¹⁵⁰ *Yeni Sabah*, 23 – 26 Ekim 1953.

kuruluş ve programının 7. 12. ve 13. maddelerinin taşıdığı mana ve maksat yönünden din, mezhep ve tarikat esaslarına dayanan ve gayesini saklayan dernekler durumunda bulunduğu anlaşılmış idareci maznunların bu yoldaki sözlü, yazılı ve müsamahalı hareketleri de durumu teyit etmiş ve mahkemenin vicdani kanaati de bu yolda hâsıl olmuştur.

Böyle bir cemiyetin idaresini bilerek deruhte eden maznunlardan Dr. Mustafa Kentli, Enis Akaygen, Fuat Arna, Ahmet Tahtakılıç, Ertuğrul Akça, Lütfü Bornovalı, Suphi Batur, Dr. Yesari Bilgisev ve Nurettin Ardıçoğlu'nun sabit görülen suçlarına 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'nun bazı maddelerini değiştiren 4919 sayılı kanunun 9. maddesinin b ve d fıkraları ve aynı kanunun 5927 sayılı kanunla değişen madde 33/1 ve Türk Ceza kanununun 526/1 inci maddesi gereğince birer gün hafif hapislerine ve Millet Partisi'nin Ankara'da bulunan merkez ve diğer bucak, ocak, il ve ilçe dâhil bütün merkez ve şube teşkilatının feshine ve 250'şer kuruluş yarım duruşma harcının maznunlardan ayrı ayrı alınmasına ve devlet hazinesine peşin sarf edilen masrafların da keza maznunlardan alınmasına. Enis Akaygen ile Yesari Bilgisev 65 yaşını doldurmuş olduklarından Türk Ceza Kanununun 29. maddesi gereğince adli tevbihlerine ve diğer maznunların mani bir halleri bulunmadığından madde 89 gereğince cezalarının teciline maznunların Galip Bilge, Mehmet Ali Derman, Cemal Işlak ve Hasan Dinçer'in beraatlarına karar verildi.

27.01.1954 tarihinde temyiz yolu açık olarak verilen karar TC kanunu madde 94 gereğince hazır bulunan maznunlarla hükmü şahsiyet vekillerinin yüzlerine karşı tefhim edildi.¹⁵¹

Mahkeme kararına temyiz yolu açık olduğundan, Yargıtay'a başvuruldu. Yargıtay Temyiz İkinci Ceza Dairesi, Üçüncü Sulh Ceza Mahkemesinin partiyi kapatma kararını bozdu.¹⁵² Ama Yargıtay'daki temyiz başvurusu, İkinci Ceza Dairesinin kararına itiraz etti. Böylelikle dava Ceza Genel Kurulu'nda görüşüldü. Ceza Genel Kurulu oy çokluğu ile Üçüncü Sulh Ceza Mahkemesinin kararını uygun buldu ve Millet Partisi kapatılma kararını, 21 Haziran 1954'te onayladı.¹⁵³ Maliye Bakanlığı 20

¹⁵¹ *Yeni Sabah*, 28 Ocak 1954.

¹⁵² *Yeni Sabah*, 08 Mayıs 1954.

¹⁵³ Bülent DAVER, *TC'de Laiklik*, Son Havadis Matbaası, Ankara, 1955, s.187.

Temmuz 1954'te yayınladığı bildiriye göre, Millet Partisi mallarının hazineye devredildiğini açıkladı.¹⁵⁴

Başbakan Adnan Menderes, 08 Temmuz 1953'de Millet Partisi'nin geçici olarak kapatılması nedeniyle meydanlarda, kapatılmanın memleketin hayrına olduğunu söyleyecektir.¹⁵⁵ Daha sonra Başbakan TBMM'de Millet Partisi hakkında şunları söylemiştir: “Bunlar, kendi nizamnamelerinin dışına çıkmışlardır; buna aykırı hareket etmişlerdir. Ve gizli faaliyette bulunmuşlardır. Bunlar, memleketin her tarafında halkı kıyama davet etmişlerdir. Bu memlekette vatandaşa hürmet hissini kaldıran, vatandaşın vatandaşı sevmesi esasını kökünden yıkmak arzusunu güden, bu memlekette kin ve nefreti hâkim kılmak isteyen sönmez ihtirasın karşısında elbette vicdanlarımız titremiştir. (Kendisini dinleyen Osman Bölükbaşı'yı işaret ederek) Kendisini dinlerken şayet bu kabil insanlar iktidara gelirse, acaba halimiz ne olur? diye endişe ettik.”¹⁵⁶

Cumhuriyet Halk Partisi ise, Millet Partisi'nin kapatılmasını demokrasi açısından iyi görmüyordu.¹⁵⁷ DP, MP'nin kapatılması sebebiyle teşkilatına genelge göndererek MP üyelerine el atılmasını istiyordu.¹⁵⁸ 1954 Milletvekili genel seçimlerine katılmak amacıyla “Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) adıyla 10 Şubat 1954 tarihinde yeni bir parti eski Millet Partililer tarafından kuruldu.”¹⁵⁹

B) CUMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ (CMP)

10 Şubat 1954 tarihinde kurulan parti, “Millet Partisi”nin kapatıldıktan sonra onun eskiyi muhafaza eden, dinci tarafını atarak yapıcı bir sosyal ve siyasi kuvvet unsuru halinde mücadeleye atıldı. Millet Partisi'nin kalıntı düşüncelerini ayıkladı, bir tarafa attı; davranışlarında eski muhafazakar düşünceden uzaklaştı. Gerçek başarının gerici eğilimleri okşamaktan çok, bir uygar topluluğun prensiplerine göre siyasi mücadele yapmanın doğruluğu kanısına vardı. Ve yeni bir programla işe koyuldu. Programa göre, emeğin sömürülmesine yol açan faaliyetleri durdurmak, kanunî ve fiilî tekelciliğe son vermek, serbest rekabetteki devlet imtiyazını kaldırmak, emek ve

¹⁵⁴ *Yeni Sabah*, 21 Temmuz 1958.

¹⁵⁵ *Zafer*, 20 Temmuz 1953.

¹⁵⁶ TÖKİN, s.88.

¹⁵⁷ *Ulus*, 12 Temmuz 1953.

¹⁵⁸ Metin TOKER, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s.248.

sermaye münasebetlerinde “hakkaniyeti nâzım” kılmak istemektedir. Lâiklik ve vicdan özgürlüğünün devlet esaslarının Anayasa ile tarif ve tespit olunmasını ve siyasi partilerin Anayasaca tanınmasını ve teminata bağlanmasını ileri sürmektedir.¹⁶⁰

CMP'nin gayesi, parti programının birinci maddesinde şöyle denilmektedir: “Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin gayesi, Türkiye’de insan haklarını hâkim kılacak ve bunları güvenilir teminata bağlayacak bir devlet nizamı kurmaktır.

Parti bu gayeye:

- a. Hürriyet, emniyet, müsavat ve adalet mefkûrelerine,
- b. Millî Hakimiyet ve laik cumhuriyet esaslarına,
- c. Garp örneği demokrasi hukukuna,
- d. Milliyetçilik akidesine

samimi surette bağlanmakla varılabileceğine kanidir.”¹⁶¹

“Türkiye’de bugün karşılaştığımız birçok sorunların çözüm yolu ekonomik davalarımızın sıhhatli şekilde yürütülmesine bağlıdır. Bu maksatla ekonomimizin hemen hemen tümünü kapsayan çalışmalarda, gerçekçi bir politikanın takibi zaruridir.

Görüşümüze göre ekonomide gerçekçi politika ekonomik faaliyetleri, yurdun bir an evvel kalkınmasını sağlayarak, millî geliri artırmaya, vatandaş gelirini ve bu suretle geçim seviyesini yükseltmeye yönelmektedir. Bu amaçla;

-Ekonominin tek mil imkânları, mevcut kaynakların süratle ve azami ölçüde kullanılmasına yönlendirilmelidir.

-Ticaret, ziraat ve sanayi mevcut kaynaklarımızın harekete getirilmesini teşvik ederek düzenlenmelidir.

-Kaynakları topyekun harekete geçirmek hedefine yönelecek bir ticaret, ziraat ve sanayi politikasının icaplarına uygun tedbirler alınmalıdır.

Maksat şudur; Türkiye geniş kaynaklara ve bilhassa insan gücü bakımından geniş imkânlarla sahiptir.

İnsan gücünden geniş ölçüde faydalanılabilecek alanlar Türkiye’de çoktur. Mevcut olmayan hallerde, gerekli çalışma alanları süratle yaratılmalıdır. İnsan gücümüzün kullanılabilmesi nispetinde, memleketin her sektöründe büyük bir

¹⁵⁹ AHMAD, s.119.

¹⁶⁰ TÖKİN, s.88.

ekonomik canlılık meydana gelecek ve bu suretle bugüne kadar yavaş dönen ekonomik çark süratlendirilecektir. “Tam çalıştırma” mümkün olan nispette geniş olarak sağlandığı takdirde, üretim artacak, milli gelir yükselecek, bu suretle tüketim tahrik edilerek tarımda ve sanayide üretim mümkün olan azamî noktalarına erişilebilecektir.

Kaynaklarımızın kullanılabilmesi planda öngörülen yüzde 7 kalkınma hızının daha yüksek bir seviyeye erişmesine yol açacaktır.

İsabetli, uzağı gören bir tarım, ticaret ve sanayi politikasının, Türkiye'nin kaynaklarını değerlendirmekle önemli rol oynayacağına kani bulunmaktayız.

-Bilhassa küçük sanayi erbabının modern tezgâh, atölyelere sahip kılınması suretiyle küçük sanayinin kalkındırılmasını şart görmekteyiz.

-Bunu organize edebilmek için iptidaî maddelerinin % 90'ı yurt içinde temini mümkün olan küçük sanayi erbabına orta vadeli yatırım ve işletme kredisi lüzumludur.

Bunu sağlayacak Halk Bankası'nın yatırım faaliyetlerini mücerret bu mevzua teksif etmek, imali yurt içinde bugünkü şartlarla dahi mümkün, küçük makine ziraat araçları vesaire alât ve edevatın ithalini durdurmak suretiyle ithal ve ihraç arasında dengesizliği kısmen önleyecektir.

Müstehlik bir halde donmuş bulunan ev kadınlarının enerjisini ev ve el sanatlarını desteklemek, kredi etmek, satışlarını organize etmek ve bu suretle yurdun kalkınmasında müstahsil hale getirmek suretiyle toplum kalkınma gücümüzü artıracığına inanıyoruz.”¹⁶²

CMP'nin kurucuları şunlardı:

Enis Akaygen, Ertuğrul Akça, Sadık Aldoğan, Fuat Arna, Suphi Batur, Lütfi Bornovalı, Osman Bölükbaşı, Abdurrahman Boyacıgiller, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Enver Kök, Saadet Kaçar, Cemal Işlak ve Mehmet Ali Derman. CMP'nin Genel Başkanı Ahmet Tahtakılıç, Genel Başkan Yardımcısı Sadık Aldoğan, Genel Katip Abdurrahman Boyacıgiller, Genel Katip Yardımcısı Ertuğrul Akça ve Muhasip M.Ali Derman oldu.¹⁶³

¹⁶¹ *CMP Ana Nizamname ve Program*, Yeni Matbaa, Ankara, 1954, s.3.

¹⁶² *Kalkınan Türkiye'nin Gelecekteki Zirai-Ticari-Sınâî Tutumu Hakkında Özet Görüşlerimiz*, CKMP Yayınları, Ankara, 1954, s. 3-4.

¹⁶³ *Yeni Sabah*, 11-12 Şubat 1954.

C. CMP KONGRELERİ

1. CMP'NİN I. BÜYÜK KONGRESİ (27–29 HAZİRAN 1955)

CMP'nin birinci kongresinde herhangi bir olay olmamıştır. Parti genel başkanlığına üç kişi aday oldu. Bunlar; Sadık Aldoğan, Ahmet Tahtakılıç ve Osman Bölükbaşı idi. Yapılan oylama neticesinde Osman Bölükbaşı 401 olan en çok oyu alarak genel başkanlığa seçildi. Diğer adaylar Ahmet Tahtakılıç 314, Sadık Aldoğan ise 17 oy aldılar. Çalışma ve malî rapor okunarak, partinin 1955–56 bütçesinin iki yüz elli bin lira olduğu açıklandı. Son gün Osman Bölükbaşı, iktidarı eleştiren ve demokrasiye ters düşen, muhalefeti hazmedemeyen bir iktidarla karşı karşıya olduklarını belirtti.¹⁶⁴

2. CMP'NİN II. BÜYÜK KONGRESİ (25–26 EKİM 1956)

Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin İkinci Büyük Kongresinde açılış konuşmasını Genel Başkan Osman Bölükbaşı yaptı. Bu konuşmasında, Demokrat Parti'nin vaatlerini yerine getirmediğini belirterek, sert eleştirilerde bulundu. Daha sonra çalışma ve malî raporlar okunarak, tenkitler dinlendi.

Genel Başkanlık seçimlerine Osman Bölükbaşı ve Mehmet Turan aday oldular. Neticede aday olmayan Ahmet Tahtakılıç ve Sadık Aldoğan'a da oy çıktı. Osman Bölükbaşı 710 oy alarak genel başkan seçilirken, Ahmet Tahtakılıç'a 43, Mehmet Turan'a 16 ve Sadık Aldoğan'a 9 oy verildi.¹⁶⁵

Osman Bölükbaşı ile yaptığım görüşmede, Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin ikinci büyük kongresinde aday olmak istememesinin sebebini, partideki bazı uyumsuz kişilerle beraber çalışmak istemediği olarak belirtiyordu. Ancak bu şahısların isimlerini vermekten kaçındı. Ve delegelerin ısrarından dolayı aday olmak zorunda kaldığını söyledi.¹⁶⁶

Genel İdare Kurulu'na, Fuat Arna, Ahmet Tahtakılıç, Sadık Aldoğan, Ahmet Bilgin, Saadet Kaçar, Kamil Koç, Suphi Batur, Nurettin Ardıçoğlu, Mehmet Mahmutoğlu, Mehmet Ali Derman, Abdurrahman Boyacıgiller, Ahmet Oğuz, Lütfi Bornavalı, Tahir Taşer, Enver Kök, Seyfi Öztürk, Ragıp Kutman, Necati Taşbaş, Şefik

¹⁶⁴ *Cumhuriyet*, 28–29–30 Haziran 1955.

¹⁶⁵ *Yeni Sabah*, 26–27 Ekim 1956.

¹⁶⁶ Osman BÖLÜKBAŞI,-MP, CMP, CKMP Genel Başkanı – “*CMP Genel Başkanlığı* ” *Konulu Görüşme*, Ankara, 27 Ocak 1999.

Çakmak ve Hasan Dinçer seçildiler. Genel İdare Kurulu da yaptığı toplantıda Fuat Arna'yı Genel Başkan vekilliğine, Ahmet Bilgin'i Genel Sekreterliğe, Şefik Çakmak'ı Genel Sekreter Yardımcılığına ve Mehmet Mahmutoğlu'nu da Muhasipliğe seçmiştir.¹⁶⁷

3. CMP OLAĞANÜSTÜ BÜYÜK KONGRESİ (18 EYLÜL 1957)

CMP, partilerin kendi aralarında işbirliği yapması durumu söz konusu olduğu için, genel kongreden yetki almak üzere delegelerin gelmesi için teşkilatlara çağrı yaptı.¹⁶⁸

CMP delegeleri 18 Eylül 1957'de toplandı ve gündemin tek maddesi olan CMP'nin diğer muhalefetteki partilerle işbirliği yapma yetkisini genel merkeze veren karar oy birliği ile kabul edildi. Bu kararın maddeleri şunlar idi:

“1. CMP Olağanüstü Büyük Kongresi, Türkiye'nin rejim buhranını halletmek ve insan haklarına bağlı demokratik bir devlet nizamı kurmak gayesiyle muhalefet partilerince varılan fikir birliğini ve bu hususta ilan edilen 4 Eylül 1957 beyannamesini tasvip eder.

2. Birinci maddede ifade ve tasvip edilen gayenin tahakkuku yolunda muhalefetler arasında ameli işbirliğinin lüzumuna inanmış bulunan fevkalade büyük kongre bu hususta her türlü tedbir ve kararların alınmasında umumi idare heyetini kararlı kılar,

3. Olağanüstü Büyük Kongre:

a. Önümüzdeki umumi seçimlerde seçim faaliyetinin şekil ve tarzı, seçimin sevki, idaresi, propaganda şekli üzerinde ve seçimle ilgili olarak lüzum gördüğü her türlü kararları almak,

b. Meşru bir seçim mücadelesinin imkan ve şartlarının mevcut olmadığı kanaatine vardığı takdirde seçimlere girmemek veya çekilmek hususunda umumi idare heyetine tam salahiyyet vermiştir.

¹⁶⁷ *Cumhuriyet*, 29 Ekim 1956.

¹⁶⁸ *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1957.

4. Büyük kongre partimizin müdafaa ettiği davaların tahakkuku için yalnız önümüzdeki umumi seçimlere münhasır olmak üzere milletvekili adaylarının tespiti hususunda umumi idare heyetinin telkin ve tekliflerini teşkilatın tam bir itimatla nazara almasına karar vermiştir.”¹⁶⁹

D) CMP VE SEÇİMLER

1. 02 MAYIS 1954 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ

Seçim sonuçlarına göre 10.262.063 seçmenden toplam 9.095.617 kişinin oy kullandığını 22 Mayıs 1954’te Adalet Bakanı açıkladı. Neticede çoğunluk sistemine göre yapılan oylamada DP 503, CHP 31, CMP 5 ve Bağımsız 2 milletvekilliği ile yeni meclis oluştu.¹⁷⁰ CMP’nin kazandığı milletvekillerinin hepsi de Kırşehir’den idi. Bu şahıslar; 45429 oyla Osman Bölükbaşı, 39910 oyla Osman Ali Şiroğlu, 31250 oyla Tahir Taşer, 28806 oyla Mehmet Mahmutoğlu ve 26476 oyla Ahmet Bilgin idi.¹⁷¹ TBMM’nin 10. Döneminin birinci toplantısında, Meclis Başkanlığına Refik Koraltan, Cumhurbaşkanlığına Celal Bayar tekrar seçildi.

CMP’lilerin hiçbiri, CHP’den de sadece İnönü cumhurbaşkanlığı oylamasına katılmadılar.¹⁷² CMP’de Meclis Grup Başkanlığı’na Osman Bölükbaşı, sekreterliğe de Osman Ali Şiroğlu seçildiler.¹⁷³

2. 1955 BELEDİYE SEÇİMLERİ

CMP Genel Sekreteri, 25–30 Eylül 1955 seçimleri ile ilgili olarak, seçim emniyetinin olmadığını, insan hakları ve demokratik yapı sağlanmadıkça seçime girmenin kendileri için bir şey değiştirmeyeceğini açıkladı.¹⁷⁴

¹⁶⁹ *Yeni Sabah*, 19 Eylül 1957.

¹⁷⁰ *Yeni Sabah*, 23 Mayıs 1954.

¹⁷¹ *BCA:030,10./78.517.25.*

¹⁷² *Yeni Sabah*, 15 Mayıs 1954.

¹⁷³ *Yeni Sabah*, 01 Kasım 1954.

¹⁷⁴ *Forum*, Seçime Girmek Beyhude mi, 01 Aralık 1954, C.2, S.17, s.3.

Adnan Menderes, muhalefetin seçimlere katılmama kararından dolayı herhangi bir endişelerinin olmadığını açıkladı.¹⁷⁵ Belediye seçimleri, 25–30 Eylül tarihleri arasında yapıldı.¹⁷⁶ Bu seçimlere katılım az olduğundan, 10.687.031 seçmenden, 4.146.873 kişi oy kullandı. Neticede Demokrat Parti 3.389.167 kişinin oyunu alarak çoğunluğu elde etti. Seçime katılımın az olmasının sebebi, CHP ve CMP'nin seçimlere girmemesi dolayısıyla muhalefet partilerinin seçmenlerinin de oy kullanmaya gitmemeleridir.¹⁷⁷

3. 27 EKİM 1957 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ

TBMM'nde boş bulunan milletvekillikleri için ara seçimlerin yapılmasına – muhalefetin seçimlerin yapılmaması talebine rağmen – iktidarın oylarıyla 21 Haziran 1957'de karar verildi.¹⁷⁸

27 Ekim 1957'de yapılması kararlaştırılan erken genel seçimlerde, CMP toplumun her kesiminden meslek sahibi insanı aday gösterdi.¹⁷⁹

Seçim kampanyası çok tartışmalı geçti.¹⁸⁰ CHP bazı vilayetlerde seçimlere itiraz etti. İstanbul'da DP'li bazı partililer ikinci defa oy kullandılar. Muhalefet partilerine seçim zamanında bazı baskılar oldu.¹⁸¹ Seçim neticesine göre, DP: 424, CHP: 178, CMP: 4 ve HP: 4 milletvekilliği kazandılar.¹⁸²

Cumhuriyetçi Millet Partisi, yine Kırşehir'den Osman Bölükbaşı, Hayri Çapuroğlu, Fazıl Yalçın ve Osman Canatan'ı milletvekili olarak çıkardı.¹⁸³

E) CMP'NİN ÇEŞİTLİ KONULARDAKİ PROPAGANDASI

Osman Bölükbaşı mitinglerin vazgeçilmez adamıydı. Mitinglerde ele aldığı konular genellikle, radyonun adaletsizce kullanılması, rejimin durumu, hâkim ve

¹⁷⁵ *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1955.

¹⁷⁶ *Yeni Sabah*, 26 Eylül 1955.

¹⁷⁷ AHMAD, s.141.

¹⁷⁸ *Cumhuriyet*, 22 Haziran 1957.

¹⁷⁹ *Cumhuriyet*, 08 Ekim 1957.

¹⁸⁰ *Cumhuriyet*, 22 Ekim 1957.

¹⁸¹ *Forum*, Seçim Neticeleri, 01 Kasım 1957, C.8, S.87, s.4.

¹⁸² *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1957.

adaletin baskı altından bulunduğu, basın hürriyeti, enflasyon, Kırşehir'in tekrar il yapılması ve memurların geçim zorluğu içinde bulunmalarındır.¹⁸⁴

Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin seçim mitinglerinde ele aldığı konuları şöyle sıralayabiliriz:

1. Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı esnasında parti başkanı gibi davranması ve her şeye müdahale etmesi,
2. Hükümetin aldığı ve almakta olduğu her türlü kararın eleştirilmesi.
3. Memurların DP yönetimi altındaki durumları, hükümetin memurları politize etmesi.
4. İşçilerin durumlarının iyileştirilmesi.
5. Ayan Meclisi kurularak, çift meclisli bir parlamentonun oluşturulması.
6. DP'nin demokratik hak ve özgürlüklere gereken önemi vermemesi.
7. Hükümetin, mahkemeler üzerinde baskı uyguladığı ve tarafsızlıklarını engellemeye çalıştığı, buna bağlı olarak hâkimlerin mesleki güvencelerinin sağlanmadığı ya emekliliği sevk edildikleri ya da tayin edilerek baskı altına alındıkları.
8. Kırşehir'in ilçe yapılması.
9. Dış Borçların Durumu.
10. Hayat Pahalılığı
11. Anayasa Mahkemesi'nin kurulması
12. Anayasanın değiştirilmesi konuları,¹⁸⁵
13. Matbuat Kanunu ve radyo
14. Seçim Emniyeti¹⁸⁶

CMP'nin hükümete karşı açtığı propaganda savaşının en değerli silahları olmuştur.”

F) CMP'NİN ÇEŞİTLİ KONULARDA İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

CMP Genel başkanı Osman Bölükbaşı adli teminat konusunda görüşlerini ve iktidarın uygulamalarını tenkit ederek şunları söylemiştir: “Hâkimlerimiz teminatsızdır.

¹⁸³ *Yeni Sabah*, 29 Ekim 1957.

¹⁸⁴ *Cumhuriyet*, 6-8-11-18 Haziran 1955.

¹⁸⁵ HAYTOĞLU, s.228-229.

Nazari olarak teminatlı gibi görünen bu formaliteyi, hâkimi savcı yapmak suretiyle teminatsız bir hale sokmaktadırlar ve son çıkardıkları kanunlarla Adliye Vekiline hâkimleri 25 senede emekliye çıkarmak gibi bir salahiyet verilmiştir. Takdir edersiniz ki 25 yıllık hâkimler en olgun durumda ve halen mühim mevkileri işgal eden kimselerdir ve her an Adliye Vekili'nin tehdidi altındadırlar. Söze gelince hâkimler teminatını kaldırdınız diye kendilerine söylediğimiz zaman hâkimlerin vicdanı yok mu diyorlar. Şüphesiz ki hâkimlerimiz vicdanlıdırlar, amma viran kalası hanede evladı ayal var keyfiyeti göz önünde tutalım. Bu adamların da lisede okuyan çocukları evlenecek kızları vardır. En verimli zamanlarında ve en çok paraya muhtaç oldukları sırada emekliye sevk edilmelerini arzu etmezler ve bunların emekliye sevklerinde de şikâyet edilecek hiçbir merci bırakmamışlardır.”¹⁸⁷

CMP'nin dinî konuda, parti programınının 12. maddesinde şöyle denilmektedir: “Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı olması, devlet ve hükümet işlerinde kanunların millet ihtiyaçlarına ve ilmin esaslarına göre hazırlanması ve tatbik edilmesi, bunun yanında din ve vicdan hürriyetinin diğer hak ve hürriyetler gibi mukaddes tanınması ve teminat altında bulundurulması, partimizin laiklik görüşünün ifadesidir.

Laiklik hiçbir zaman din düşmanlığı değildir.”¹⁸⁸

CMP, ayrıca yayınladığı broşürde “Din Görüşümüz” başlığında şunları belirtiyordu: “Biz din ve vicdan hürriyetini, insan hürriyetlerinin ayrılmaz bir rüknü kabul ederiz ve din bilgisinin bütün bilim kaynaklarından yararlanarak gelişmesini temenni ederiz.

Kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı olmadıkça dinî inançlara uygun ibadet, ayin ve törenleri, din öğrenim ve öğretimini din ve vicdan hürriyetinin tabii ve zaruri sonucu sayarız. Fakat dinin, dinî duyguların, dince kutsal sayılan varlıkların, şahsî veya zümrevî ya da siyasî veya iktisadî çıkar sağlama yolunda istismarına karşıyız. Gerçek dinin, kişinin Allah'ını arama çabası olduğu inancındayız.”¹⁸⁹

¹⁸⁶ BCA:030.01./46.275.1.

¹⁸⁷ BCA:030.01./46.276.3.

¹⁸⁸ *CMP Ana Nizamname ve Program*, Yeni Matbaa, Ankara, 1954, s.9.

¹⁸⁹ *CKMP, Temel İlkelerimiz-Ana Davalarımız-İcraat Planımız*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1965, s.9.

CMP Genel Başkanı ve Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı 07 Temmuz 1955 tarihinde vicdan ve toplanma hürriyetinin korunmasına dair gönderdiği tamimde şöyle diyordu:

“A)Programının birinci maddesiyle memlekette laik ve demokratik bir cumhuriyet kurulmasını samimi olarak gaye edinen partimiz teşkilatından ve teşkilata mensup Partililerden 6187 sayılı kanuna saygı göstermelerini temenni eder.

B)Siyasi toplantılarda yapılacak konuşmalarda, sohbetlerde ve yazılarda, kanunun menettiği din, dini his, dince tanınan mukaddes eşya, din kitapları alet olarak kullanılmayacaktır. Bunun aksine hareket eden partili haber alınır alınmaz, hakkında tahkikat yapılacak, tahkikat evrakının bir sureti genel merkeze gönderilecek ve keyfiyet suçun işlenmesi üzerine derhal telgrafla bildirilecektir. Bir taraftan bu muamele cereyan ederken, diğer taraftan keyfiyet mahalli müddeiumumîliğe ihbar edilecek ve bu partili hakkında Ana Nizamnamenin 23 ve 26. maddelerine tevfikan parti ile muvakkaten alakanın kesilmesine dair ittihaz edilecek olan karar kendisine tebliğ edilecektir.”¹⁹⁰

CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı matbaa hürriyeti konusunda; iktidarın matbuata baskı yaptığını, bozulan rotatif makinelerinin yerine yenisini getirmek için döviz verilmediğini, baskı kâğıdı tahsis edilmediğini, tonlarca lazım olan mürekkebin temin edilmediğini ve satışı hemen hiç mesabesinde olan bir kısım gazetelere binlerce liralık ilan vermek suretiyle onların ayakta tutulduğunu, nitekim Sayın Devlet Vekili Mükerrerem Sarol’un çıkardığı *Türk Sesi* gazetesini bir gayretkeş müdürün Ankara mekteplerine abone yaptırmış diyen *Akis* mecmuasının başına taş yağdırdıklarını söylemektedir.¹⁹¹

Basın Kanunu ve radyo işleri konusunda CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı; Halk Partisi devrindeki basın kanunundan şikâyet ederken bunlara rahmet okuttuğunu, matbuatın sükût etmek, hakikatleri konuşuracak, ispat hakkının kabul edilmemesinden birçok hakikatlerin gizlenmek, örtülmek mecburiyetinde olduğunu, hâlbuki demokratik idarede matbuatın yardımcı yapıcı, ikaz edici bir unsur olduğunu, fakat bugün olaylara temas etmek isteyenlerin hapse atıldığını, iktidara geçmeden evvel basın kanununun kifayetsizliğinden bahsedenlerin eskiye rahmet okuttuklarını, yalnız kendilerini öven ve bu suretle resmi ilanla beslenen gazetelerin ortada serbest yaşayabildiğini, diğerlerinin

¹⁹⁰ BCA:030.01./46.276.1.

demokrasinin hayrına olmayarak sükût etmek mecburiyetinde olduklarını bu ise demokrasinin aleyhine bir hareket olduğunu, devlet radyosundan artık hiçbir suretle istifade mümkün olmadığını, kendileri için milletin malı olan bu idareyi bol bol kullandıklarını, vaat edilen demokrasi bu mudur diye sormuştur.¹⁹²

CMP Birinci Kongresinde Genel Başkanlığa seçilen Osman Bölükbaşı 12 Ağustos 1955 günü İstanbul'da verdiği beyanatta demokrasinin zayıflığından bahsediyordu: “13 Eylül 1946 tarihinde meclis kürsüsünde Sayın Menderes şöyle buyurmuşlardır: (Bir meclis seçmek ve hatta bu mecliste bir miktar muhalif milletvekili buldurmakla demokratik bir idare teessüs etmiş olmaz, demokrasi teminatlar rejimidir. Anayasanın vatandaşlara verdiği hak ve hürriyetler teminat altında bulunmadıkça memlekette demokrasiden, hak ve hürriyetten bahsetmeye imkân yoktur). Bu sözlere ve taahhütlere rağmen demokrasinin icaplarını yerine getirmek ve müesseselerini kurmak uğrunda Demokrat Parti hiçbir adım atmamış bilakis hürriyetleri ve hakları bir iktidar ekseriyetinin oyuncağı haline getiren bir yolda yürümüş ve yürümektedir. “Burada Osman Bölükbaşı Demokrat Parti'nin muhalefetteyken söylediği sözleri iktidara gelince uygulamadığını ve samimi olmadığını belirtmiştir.¹⁹³

02 Haziran 1955 günü CMP Manisa mitinginde Kurucu Genel Başkan Ahmet Tahtakılıç iktisadi buhrandan şöyle bahsetmiştir: “Milletçe emniyet ve huzur içerisinde yaşamayı ve her vatandaşa daha iyi bir şekilde yollarını tayin etmelerini söylemeyi hedef tutmakta olduklarını, hâlbuki hükümetin takip ettiği yolun kötü çalışmalarla dolu olduğunu, sarf edilen milyonların programsızlık yüzünden israf edildiğini, her şeyi toz pembe göstererek bir çok vaatlerde bulunulduğunu, Halk Partisinin 27 senelik idaresini tenkit ederek iş başına gelen arkadaşlar bu meydandan söylediği sözleri ve yaptığı vaatleri unutarak geçmiş idarenin kötülüklerini, saltanatlarını korumaya çalıştığını, maaşlarını 2800 liraya çıkararak evvelce verdikleri vaatleri unuttuklarını, köylü vatandaşların halinin fena olduğunu, fiyatını indirecekleri sigaradan tutun da demir, tıbbi ecza, demiryolu tarifelerinin değiştirildiğini asıl ihtiyaç maddelerinin üzerinde sıkıntı çekildiğini, bunun 400 küsur milletvekilinin yaptığı bunlara hesap sorulmasının lazım geldiğini, idarenin bozuk olduğunu hâlbuki kendilerinin kanun ve idarenin

¹⁹¹ BCA:030.01./46.276.3.

¹⁹² BCA:030.01./46.275.1.

¹⁹³ BCA:030.01./46.276.2.

kurulacak diye mücadeleye girdiklerini Başvekil Menderes'in şahsi idaresinin hüküm sürdüğünü ve 400 küsur milletvekilinin de buna vasıtalık ettiğini belirtmiştir.¹⁹⁴

24 Ağustos 1955 günü CMP Edirne İl Kongresinde konuşan Genel Başkan Osman Bölükbaşı seçim emniyeti konusunda şunları söylemiştir: “Arkadaşlar! Seçim sadece gizli rey, aleni tasnif işinden ibaret değildir. Bir vatandaşın kime rey verdiği anlaşılmaz, fakat reylerin tasnifi sonunda kimlere rey verildiği tabii olarak anlaşılmamaktadır. İşte Kırşehir misali. Kırşehir Osman Bölükbaşı'na rey verdiği için zulme uğramış ve kaza haline getirilmiştir. Hem öyle bir kaza haline getirilmiştir ki üçe bölünmüştür. Bir parçası Yozgat'a bir parçası Nevşehir'e bir parçası da Ankara'ya. Bundan maksatları nedir? Kırşehir bir daha arzu ettiği seçimin imkânını bulamasın. Parçalanmaktan, başka yerler korkmayacak mı? Bize rey vermezseniz sizi de böyle Kırşehir gibi parçalamaz mıyız? Diğer cihetten rey vermeyen bölgelere yollarının yapılmayacağı, okullarının kurulmayacağı, çeşmelerinin akıtılmayacağı tehditleri de vardır. Bu baskı değil de nedir?”¹⁹⁵

Hikmet Bayur, Cumhuriyetçi Millet Partisi için şunları söylüyordu: “CMP, eski MP'nin inkılâpçı kısmını tasfiye edildikten ve içinde yalnız Atatürk düşmanları ve mürteciler ve irticaya taviz vermeyi kabul edenler kaldıktan sonra kurulan partidir.”¹⁹⁶

CMP'nin dış politika görüşünde parti programının on birinci maddesinde şöyle denilmektedir: “Memleketimizin istiklâlini ve toprak bütünlüğünü korumak, dış politikamızın temelidir.

Bütün sahalarda milletlerin hukuk eşitliğine ve milletlerarası tesanüt ve işbirliğine taraftarız.

Millî varlığın; ancak milli güçle korunabileceği bir hakikat olmakla beraber, Birleşmiş Milletler ideali dairesinde kolektif güvene müstenit, barışçı, açık ve dürüst, bir dış siyasetin takibini, memleket menfaatlerine en uygun yol sayıyoruz. Harici münasebetlere en uygun yol sayıyoruz. Harici münasebetlere ait temenni ve remzimiz, devamlı bir dünya sulhu içinde mesut bir Türkiye görmektir.”¹⁹⁷

¹⁹⁴ BCA:030.01./46.275.1.

¹⁹⁵ BCA:030.01./46.276.3.

¹⁹⁶ *Cumhuriyet*, 21 Mart 1954.

¹⁹⁷ *CMP Ana Nizamname ve Program*, Yeni Matbaa, Ankara, 1954, s.8.

CMP ayrıca, hükümet sonsuz gayret oluşturduğu Sadakat Paktı'nın kurulmasını isteyen bir düşünce içinde idi. Bu istediği paktın, NATO gibi bir güvenlik paktı olmasını istiyordu.¹⁹⁸

Kıbrıs meselesi için CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı şöyle diyordu: "...On iki adadan sonra Kıbrıs da Yunanlılara geçerse Akdeniz ile Türkiye'nin irtibatı kesilebilir. Bu bakımdan Kıbrıs vatanımızın emniyeti ile alakalıdır. ...Muhalefet ve iktidar bugün Kıbrıs meselesi doğunca yekvücut olarak dünyanın karşısına çıkmış bulunuyor."¹⁹⁹

CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı memurların durumu konusunda şunları söylüyordu: "Memurlar müdürü umumilerin ve vekillerin arzuları ile emekliye de, tasfiyeye de tabi tutulmaktadırlar. Mağdur duruma düşen bu kimselerin hiçbir itiraz mercileri yoktur. Ne şurayı devlet, ne de diğer kazaî merciler böyle bir dert dinlemezler. İnsanlardan bir dereceye kadar fedakârlık beklenir. Bunlar gibi türemiş demokrat ağalarının tesir ve nüfuzu altındadırlar. İçlerinde yaranmak isteyen de vardır. Bunlar gayretkeşlerdir. Bu adamları zorla kanun dışı işleri yapmaya bile sevk ediyoruz. Ne hakkımız var. Memur sadece hiçbir vatandaş tefrik etmemek şartı ile kanun hükümlerini vicdanları içerisinde hal etmelidir. Onlara bu imkânları vermeliyiz ve karınlarını doyurmalıyız. Memurlar hakkında Demokrat Parti muhalefette bulunduğu yıllarda memurların refaha kavuşacağını, karınlarının doyurulacağından ve huzur içinde çalışmaları imkânlarını temin edeceklerini vaat ettikleri halde buna hiç yanaşmadılar."²⁰⁰ Bölükbaşı burada Demokrat Parti'nin muhalefetteyken söylediği sözleri tutmadığını belirtmektedir.

Kırşehir Vilayetini, DP hükümeti seçmenleri cezalandırmak için 30 Haziran 1954'te ilçe durumuna getirmiştir.²⁰¹ Daha sonra, Kırşehir'in tekrar il olması için hükümetin hazırlık yaptığını duyan Osman Bölükbaşı şöyle diyecektir: "Bu olayın, rejimin tekrar normal hale getirilmesi için bir başlangıç olmasını temenni ederim."²⁰²

¹⁹⁸ *Yeni Sabah*, 08 Şubat 1955.

¹⁹⁹ *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1955.

²⁰⁰ *BCA:030.01/46.276.3*.

²⁰¹ *AHMAD*, s.125.

²⁰² *Cumhuriyet*, 04 Mart 1957.

Daha sonra hükümet 12 Haziran 1957 tarihinde kabul ettiği Kırşehir'in il olması kanununun görüşüldüğü mecliste Osman Bölükbaşı şöyle bir konuşma yapacaktır:

“Muhterem arkadaşlar! Kırşehir'in siyasi ve hissi sebeplerle il haline getirildiği kanaati amme vicdanında hiçbir hareket ve davranışın tashih edemeyeceği bir kaziye-i muhkeme halinde yerleşmiştir. Vatandaşların siyasi kanaatlerinden dolayı ancak iptidai devirlerde ve totaliter idarelerde misline tesadüf edilebilecek şekilde toptan cezalandırılması, aynı zamanda demokratik rejimi ret ve inkâr manasına gelen çok vahim bir hadise olarak siyasi huzur ve emniyeti kökünden sarsmış ve vicdanlarda kapanmaz bir yara açmıştır. Bu suretle sizler ve iktidarınız, tarih ve millet huzurunda büyük bir vebal altına girmiş bulunuyorsunuz.

Kırşehir'i tekrar il haline getirirken yine bir takım siyasi endişeler ve hesaplarla hareket edilmesi, yüklenilen bu vebali, şüphesiz ki, yeni bir veballe ağırlaştıracaktır.

Arkadaşlar, Kırşehir'in bu tarzda vilayet haline getirilmesi, rejime taammüden yapılmış ağır tecavüzden uzaktır. Bilakis bu tasarı ve burada cereyan eden müzakereler, Kırşehir'i kaza haline getiren zihniyetin, halkı aldatacağı zannedilen yeni bir kisve altında devam ettirilmek istendiğinin açık bir delilini teşkil etmiştir ve bu suretle de iktidarın, yılların ortaya koyduğu zihniyet, davranış ve hesaplarından tek bir meselede olsun ayrılmak niyetinde bulunmadığı hakikati bir kere daha sabit olmuştur.

Arkadaşlar, Kırşehir'in bu tarzda ve bu mahiyetteki tertiplerle ufak bir vilayet haline getirilmesiyle rejim ciddi bir şey kazanmış olmayacaktır. Amme vicdanındaki ızdırap ve endişeler devam edecektir, yara işleyecektir. İktidarınız ve hükümetiniz de ümidinizin hilafına bu mevzuda millet vicdanının verdiği manevi mahkûmiyet hükmünden kendini kurtaramayacaktır.

Arkadaşlar, bu tasarının müzakeresi vesilesiyle tarihe ve millete mal edilecek daha bazı hakikatlerin de bulunduğu kaniiz. ...02 Mayıs seçimlerinden birkaç gün sonra, kendisinden Kırşehir'in kaza haline getirilmesi için bir kanun teklifinde bulunulması istenen arkadaşımız şimdi muhalefet saflarındadır. Bu arkadaş Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'dur. Ona bu teklifi yapan zat kimdir? Maalesef rejimin baş müdafii olması icap eden Cumhurbaşkanı Celal Bayar'dır. Bu hakikati bütün milletin bilmesinde ve tarihin kaydetmesinde fayda vardır. (Reis; Cumhurbaşkanı'dan bahsedemezsiniz). Ederiz, ederiz. Bu gibi tertipleri yapanlardan bahsederiz. Bu memlekette herkesin maskesini düşüreceğiz. Rejimi bu hale getiren adam Celal Bayar da olsa maskesini

düşüreceğiz. Bu ikinci cinayetimize rağmen bu kanun tasarısının lehinde rey vereceğiz.”²⁰³

Edirne İl Kongresinde Anayasanın yapımı konusunda Demokrat Partinin samimi olmadığını, iktidarda oldukları halde yapmadıklarını belirten konuşmasında şunları söylemiştir: “Arkadaşlar bir binanın sağlam olması için onun temellerinin esaslı olması icap eder. Bu temel ise anayasadır. Vaktiyle Demokrat Parti muhalefette iken daima değiştireceklerini söyledikleri ve demokratik esaslara dayanan bir anayasa yapmayı vaat ettikleri halde beş seneden beri kendilerinin muhalefette iken birçok defalar demokratik olmadığını bildirdikleri anayasaya dokunmamışlardır bile. Vakitleri mi yok, meclisin dağılacağı gün elli iki kanun birden çıkarmışlardır. En iyi bir anayasa üç ayda ancak meydana getirilebilir. Demek ki niyetleri iyi değildir. Anayasanın değiştirilmesi lüzumunu müdafaa etmiş oldukları halde şimdi ellerinde olduğu halde bu lâzımevi yerine getirmediklerini demokrasiye olan samimiyetsizliklerine atfediyorum.”²⁰⁴

G) CMP’NİN TÜRKİYE KÖYLÜ PARTİSİ İLE BİRLEŞMESİ

1. CMP ÜÇÜNCÜ BÜYÜK KONGRESİ (19–21 KASIM 1958)

CMP, Üçüncü Büyük Kongresine Osman Bölükbaşı’nın, genel idare kurulu raporunu okumasıyla başladı. Söz konusu raporda hükümet çok sert bir şekilde eleştiriliyor, demokrasinin uygulanmayışından yakınılıyordu. Kongrede CMP ile Türkiye Köylü Partisi’nin işbirliği içinde oldukları ve bu işbirliğine Hür Parti’nin katılmasının önemi üzerinde duruldu.²⁰⁵

Fuad Arna, kongresinin ikinci gününde Cumhuriyet Halk Partisi’ne ağır tenkitlerde bulundu. Cumhuriyet Halk Partisi ile işbirliği yapılmasının hata olduğunu belirtti. Daha sonra, TKP’nin katılma kararı kabul edildi. Ancak program ve tüzük değişikliğine gidilmedi.²⁰⁶ Partinin adı Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, CKMP oldu.

Birçok il başkanı ve delegeler içinde Millî Mukavemet Andı diye yazılı olan önerge verdiler. Önerge oy birliği ile kabul edildi. Önergedeki Millî Mukavemet Andı maddeleri şunlardan oluşuyordu:

²⁰³ *TBMM Tutanak Dergisi*, 12 Haziran 1957, D. 10, C.20, s.161.

²⁰⁴ *BCA:030.01./46.276.3.*

²⁰⁵ *Yeni Sabah*, 20 Kasım 1958.

²⁰⁶ *Yeni Sabah*, 21 Kasım 1958.

“ Biz Cumhuriyetçi Millet Partisi, Üçüncü Büyük Kongre delegeleri;

1. Memleketimizde insan haklarının tamamı teminat altına alınıncaya ve gerçek bir demokrasi nizamı kuruluncaya kadar mücadelemize azimle devam edeceğimize,

2. Memleketimizde gerçek bir içtimai adaletin tesisi yolunda bütün varlığımızla çalışacağımıza,

3. Bu kudsî gayelerimizden bizleri alıkoymaya çalışacak gayri kanuni teşebbüs ve hareketlere karşı son ferdimize kadar mücadele ile millî mukavemet vazifelerimizi namus borcu saydığımızı yemin ederiz.”

Seçimlere geçildi. Genel Başkanlığa Osman Bölükbaşı, Sadık Aldoğan ve Tahsin Demiray aday oldular. Neticede 517 oy Osman Bölükbaşı olarak Genel Başkan olurken, 70 oy Sadık Aldoğan’a, 4 oy Tahsin Demiray’a çıktı. Aday olmayan Ahmet Tahtakılıç’a 11 oy, Encüment Bosa’ya 1 oy, İsmail Hakkı Akdoğan’a 1 oy çıktı. Genel İdare Kurulu’na; Ahmet Tahtakılıç, Tahsin Demiray, Fuat Arna, Sadık Aldoğan, Ahmet Oğuz, Orhan Arsal, Ethem Menemencioğlu, Kamil Koç, Ahmet Bilgin, Saadet Kaçar, Nurettin Ardıçoğlu, Hayri Çapuroğlu, Muhtar Yazır, Enver Kök, Lütfi Bornovalı, Rauf Çapan, Alaattin Tiritioğlu, Refik İsfendiyar, Yusuf Kemal Tengirşenk ve Faik Turhan seçildiler.²⁰⁷

2. CKMP DÖRDÜNCÜ BÜYÜK KONGRESİ (18–20 KASIM 1959)

Cumhuriyetçi Millet Partisi, Türkiye Köylü Partisi ile 16 Ekim 1958 tarihinde birleşmiş²⁰⁸ daha sonra, Cumhuriyetçi Millet Partisi’nin üçüncü büyük kongresinde bu birleşme partili delegeler tarafından onaylanmıştır. Böylelikle parti Dördüncü Büyük Kongresine kadar gelmiş ve kongrede ilk konuşmayı Genel Başkan Osman Bölükbaşı yapmıştır. Bölükbaşı konuşmasında Demokrat Parti iktidarına sert eleştirilerde bulunarak, “hürriyet, müsavat ve adalet diyenlerin, tam tersi uygulama yaptıkları”nı belirtmiştir.²⁰⁹ Daha sonra kongrede çalışma raporu ve malî rapor okundu. Kongrede, Türkiye Köylü Partisi’nin katılımı sebebiyle yapılması gereken ve hâlâ

²⁰⁷ *Cumhuriyet*, 22 Kasım 1958.

²⁰⁸ AHMAD, s.186.

²⁰⁹ *Yeni Sabah*, 19 Kasım 1959.

gerçekleşemeyen program ve tüzük değişikliği için karar alınmıştı.²¹⁰ Ancak Genel Başkan Vekili Ethem Menemencioğlu, partide gruplaşma olduğunu ve bunun önlenmesi gerektiğini belirtmiştir.²¹¹

Genel Başkanlık seçimlerine geçildiğinde, Ahmet Tahtakılıç, Fuat Arna, Sadık Aldoğan, Tahsin Demiray ve Osman Bölükbaşı aday oldular. Osman Bölükbaşı tek başına aday kaldı, sonra diğerleri adaylıktan çekildi. Neticede 592 oy alan Osman Bölükbaşı, yeniden genel başkanlığa seçildi. Genel İdare Kurulu'na ise; Ahmet Bilgin, Fuat Arna, Ahmet Tahtakılıç, Kamil Koç, Sadık Aldoğan, Ahmet Oğuz, Hayri Çapuroğlu, Seyfi Öztürk, Osman Canatan, Pertev Bekişoğlu, Ahmet Aksoy, Sadettin Tokbay, Yusuf Kemal Tengirşenk, Tevfik Kamil Koperler, Rauf Çapan, Tahsin Demiray, Mustafa Kepir, Enver Kök, Mehmet Altınsoy ve Ragıp Kutman idi. Genel İdare Kurulu da yaptığı seçimde, Genel Başkan Vekili Sadık Aldoğan, Genel Sekreter Ahmet Bilgin ve Genel Sekreter Yardımcısı Pertev Bekişoğlu seçildiler.²¹²

H) OSMAN BÖLÜKBAŞI VE YARGIYA GİDEN YOL

Osman Bölükbaşı ile yaptığım görüşmede anlattığına göre: “Ben Halk Partisi iktidarında, Celal Bayar ve İsmet İnönü’ye suikast iftiralarıyla 16 Kasım 1949’da hapse girdim. Hapse girmeden 21 gün önce doğan oğlum Deniz’e şöyle seslendim:

“Oğlum Deniz, baban gidiyor belki geri gelmez. Bu memleketteki pisliği az su temizlemez, diye adını Deniz koymuştum. Şayet ben gelmezsem bu pisliği sen temizle.”²¹³

Osman Bölükbaşı, mecliste çok sert muhalefetiyle tanınan birisi idi: “ Bölükbaşı, 1950 ile 1960 arasında Menderes için bir kâbus oldu. Menderes’in herhangi bir muarızı kürsüye çıktığı zaman, aşağıdan bağırانlar, hatibi susturmak isteyenler, kendilerini hatibe karşı kuvvetli görenler, Bölükbaşı söz alınca, işi şakaya vurarak, bunalımı geçiştirmeyi tercih ederlerdi. Yani, tek başına Bölükbaşı, Demokrat Parti Grubunu

²¹⁰ *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1959.

²¹¹ *Yeni Sabah*, 20 Kasım 1959.

²¹² *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1959.

²¹³ Osman BÖLÜKBAŞI, -MP, CMP, CKMP Genel Başkanı- “*Bölükbaşı'nın Mahkûmiyeti*” Konulu *Görüşme*, Ankara, 27 Ocak 1999.

korkuturdu. Aşağıdan laf atana öylesine bir mukabelede bulunabilirdi ki, o zat o sözün altında ömrü boyunca kalırdı. İyisi mi hazretin gözüne hiç gözükmemeliydi. Onun için ya susarlar, onun ithamlarını sükûnet içinde dinlendikten sonra, “Meclis vallahi çok olgun! Adam sövdü saydı, fakat biz tahammül ederek, meclisin itibarını koruduk! diye kendileri için bu hücumlarda bir teselli tarafı bulurlar veya dayanamayıp laf attıkları zamanlarda da o kadar ağır mukabele görürlerdi ki, o mukabeleleri yutmaktan başka bir şey yapamazlardı. Menderes de bu ağır mukabelelere uğramamak için onunla kürsü polemliğine girmek istemezdi.”²¹⁴

1955 yılında Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması için Başbakanlık tezkere verdi, ancak Meclis'te Anayasa'nın on ikinci ve yirmi yedinci maddelerinde yazılı olan suçları teşkil etmediğinden ret kararı verildi.²¹⁵

Meclis'te Kırşehir'in tekrar il olması kanunu görüşülürken bazı ağır sözler konuşmasından dolayı üç celse meclise gelmeme cezası verilmişti. Sonra, Balıkesir milletvekili ve meclis idare amirlerinden Ahmet Kocabıykoğlu ile arasında geçen konuşmada meclise hakaret ettiği gerekçe gösterilmişti.²¹⁶ Bunun üzerine Başbakanlık Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması için hazırladığı tezkereyi Meclise gönderdi. Dolayısıyla Meclis'te bu konu ile ilgili bir komisyon kuruldu ve rapor hazırlandı. Bu raporda; Osman Bölükbaşı'nın Meclis'te ve Demokrat Parti Balıkesir Milletvekili Ahmet Kocabıykoğlu ile yaptığı konuşmada hakarete varan ağır sözler söylediği belirtilerek dokunulmazlığının kaldırılması isteniyordu.²¹⁷

Meclis'te, Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması meselesi 24 Haziran 1957'de görüşüldü. CHP'den İsmet İnönü, seçimlerin yaklaştığı bir zamanda dokunulmazlığın kaldırılmasının ve bir parti liderinin cezaevine gönderilmesinin yanlış olacağını belirtti. Hür Parti'den Raif Aybar da aleyhte bir konuşma yaptı. Osman Bölükbaşı kürsüye geldi ve şunları söyledi:

“Muhterem arkadaşlar; burada cereyan eden müzakere dolayısı ile peşinen arz edeyim ki, şahsım hakkında hiçbir endişem yoktur. Bütün endişem, hakikatlerin bütün açıklığı ve çıplaklığı ile millete ve tarihe mal olmasını temin etmekten ibarettir.

²¹⁴ Cihad BABAN, *Politika Galerisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970, s.449.

²¹⁵ *Yeni Sabah*, 27 Ocak 1955.

²¹⁶ *Akis*, 29 Haziran 1957, Y.4, C.10, S.164, s.5.

²¹⁷ *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1987; *Yeni Sabah*, 22 Haziran 1957.

Burada mevzu bahis olunan Osman Bölükbaşı'nın fani şahsiyeti değil, bir prensibin müdafaasıdır. Hatalı bir karar, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekillerinin fikirlerini, kanaatlerini, protestolarını serbestçe ifade etmek imkânını ortadan kaldıracak bir karar buradan çıkmamalıdır. Bu hadise benim başıma değil de başkasının başına gelmiş olsa idi aynı azimle, aynı heyecanla bu kürsüde müdafaa etmeyi kendim için vazife telakki ederdim. Çünkü inanıyorum ki, bir başkasına yapılan haksızlık veya zulüm, diğerlerine yapılacak zulmün ve haksızlığın başlangıcıdır. Huzurunuzda hadiselerin üzerini örten iftira ve tertip perdelerini teker teker kaldıracağım, hadiseler bütün çıplaklığı ile hem sizlerin vicdanına, hem milletin vicdanına, hem de tarihe intikal edecektir.”²¹⁸

Neticede Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığı kaldırıldı.²¹⁹ CMP, Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması meselesinde, kendi partilerine baskı ve kin olduğunu, seçimlerin yaklaştığı bir zamanda böyle bir hadisenin olmasının kasıtlı olduğunu açıkladı.²²⁰

Osman Bölükbaşı ile yaptığım görüşmede, tutuklanmasını şöyle anlattı: “Meclis'te dokunulmazlığım kaldırıldıktan sonra, 02 Temmuz 1957'de hâkime ifademi verdim. Adliyede, hâkim Adil Güreşoğlu bakıyordu. Reddi hâkim dilekçesini avukatlarım verdi. Sonra hâkim bir ara dışarı çıktı. Ben hâkime dedim ki: “Beni burada niçin bekletiyorsunuz? Dilekçemizi kabul edin?” Sonra araya avukatlar girdi. Hâkim de şöyle cevap verdi: “Peygamber öldü ümmeti yaşıyor, Atatürk öldü milleti yaşıyor. Bölükbaşı tevkif edilse ne çıkar.” Neticede ben o gün serbest bırakıldım ama hâkim tutuklama kararını savcılığa gönderdi. Sonra o gün gece apar topar hemen cezaevine götürüldüm. Tutuklanmama ettiğim itiraz ve reddi hâkim isteğim kabul edilmedi. Bu sefer ben davanın Keskin Ağır Ceza mahkemesine alınmasını istedim. Bu isteğim kabul edildi. Burada reddi hâkim isteğinde bulundum ve tahliye edildim. Ama yirmi bir gün tutuklu kaldım. Oradan İstanbul'a gittim. Hilton otelinde iken tekrar tutukladılar ve Ankara'ya cezaevine getirildim. Keskin'de benim reddi hâkim isteğimi kabul eden savcı Lütfi Sağlar'ı hükümet Siirt Sorgu hâkimliğine tayin etti. Ve mahkemeye teftiş heyeti gönderdi. 27 Ekim 1957'de genel seçimler yapıldı. Ben de aday oldum ama

²¹⁸ TBMM, *Tutanak Dergisi*, 24 Haziran 1957, D.10, C.20, s.454 ve 483.

²¹⁹ *Ulus*, 27 Haziran 1957.

hapishanedeydim. Kırşehir'den tekrar milletvekili seçildim. CMP benimle beraber Kırşehir'den dört tane milletvekili çıkardı. Milletvekili seçilmem nedeniyle tahliye isteğimi, mahkeme reddetti. Meclis Başkanlığı'na milletvekili seçildiğimi ve dokunulmazlık hakkımın olduğunu belirttim. Keskin Ağır Ceza Mahkemesi reddi hâkim isteğimi kabul etti ve 30 Kasım 1957'de tahliye oldum. Sonra mecliste 03 Aralık 1957 de yeminimi edebildim. Mahkeme iki sene kadar daha devam etti. Mahkeme başkanının ret oyuna karşı iki üye tarafından on ay hapis ve dört ay da İstanbul'da mecburi ikamete mahkûm ettiler. Yargıtay birinci ceza dairesi temyiz yoluyla beraat kararı verdi.”²²¹

27 Ekim 1957' de yapılan genel seçimlerde CMP Genel Başkanı ve Kırşehir'den Milletvekili seçilen Osman Bölükbaşı için Sezai Eyüboğlu Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a 30 Ekim 1957'de çektiği telgrafta şunları belirtmektedir.

“Sayın Celal Bayar Reiscumhur Ankara. Millet iradesi ile Kırşehir'den mebus seçilen Osman Bölükbaşı'nın bugüne kadar tahliye edilmemesi anayasanın ruhuna aykırı bulunmaktadır.1950 seçimlerinde Türk Milleti sizleri seçtiği günün hemen ertesi Mümtaz Faik Fenik derhal tahliye edilmişti. Bölükbaşı'nın tahliye edilmemesi Türk seçmenlerine karşı büyük bir hakarettir. Tahliye hususunda gereken makamlara devlet reisi bulunmanız hasebi ile gereken emirlerinin verilmesine delalet buyurmanızı arz eder saygılarımızı sunarız. Mamak-Harmanyolu 44.”²²²

Osman Bölükbaşı, hapse girmesinin sebebi olarak gösterdiği Adnan Menderes'i ileriki yıllarda başına kakarcasına eleştirerek 22 Ocak 1960'ta verdiği beyanatta;

“ Muhalefete hayat hakkı tanımak istemeyen bugünkü iktidar liderleri, betahsis Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisine karşı yıllardan beri baskı ve kin politikasına eksilmeyen bir hızla devam etmişlerdir. Bu politikanın tatbikçileri bir taraftan okşayarak bir taraftan da tehdit ve baskılarını idame ederek teşebbüslerini son zamanlarda parti liderine kadar uzatmak cüretini dahi göstermişlerdir. Seçimlerde partimize rey veren bir vilayetin ilgası ve seçmenlerin toptan tecziyesi, icat edilen fırsat ve bahanelerle parti idarecilerinin aylarca, yıllarca hapishanelere konması ve takibat altında bulundurulması bu kin ve baskı politikasının amme vicdanına mal olan tezahürleri olmuştur.” diyecektir.

²²⁰ *Ulus*, 30 Haziran 1957.

²²¹ Osman BÖLÜKBAŞI, -MP, CMP, CKMP Genel Başkanı- “*Bölükbaşı'nın Cezaevine Girişi*” *Konulu Görüşme*, Ankara, 27 Ocak 1999.

²²² *BCA:030.01/46.276.11*.

02 Şubat 1960'ta verdiği beyanatta ise şunları söyleyecektir:

“ Demokrat Parti Lideri Adnan Menderes'in Kırşehir'de yaptığı konuşma hafıza- i beşerin nisyan ile malûl olduğu yolunda patenti kendisine ait bulunan düsturun ibret ve hüznün verici bir tecellisidir. Koca bir vilayeti verdiği reyden dolayı toptan cezalandıran, onu kaza yapan, halkına türlü ızdıraplar çektiren milletvekilini zindana attıran sanki başkaları imiş gibi davacı mevkiine yükselerek konuşabilmesi her faniye nasip olabilecek bir hüner değildir.”²²³

I) 27 MAYIS 1960 İHTİLALİNDEN SONRA CKMP'NİN DURUMU

CKMP, DP iktidarına karşı ateşli muhalefetini Osman Bölükbaşı'nın şahsi gayreti ve metodu içerisinde ihtilale kadar sürdürdü. Bu durumu Osman Bölükbaşı'nın 03 Şubat 1960 tarihli beyanatında bulabiliriz:

“Mukabele ve müdafaa hakkı vermeyen bir devlet radyosuyla hiçbir manevi ölçü tanımadan muhalefete sövdürenler, şeref ve namus cellâtlığı yapan bir takım kiralık kalemleri yıllarca devlet hazinesinden besleyenler, kanaat ve haysiyetleri siyaset pazarında satılacak bir meta haline getirmek gayretleri içinde çırpınanlar ve böylelikle millî ahlâki ve demokratik rejimin manevi temellerini yıkmaya ve çürütmeye çalışanlar kimlerdir? Şeref ve haysiyet davacılığı yapar gözükenlerin samimiyet dereceleri nedir?”²²⁴

22 Ocak 1960 tarihli beyanatında da şöyle diyecektir: “DP lideri ne derse desin, şartlar ne kadar ağır olursa olsun, CKMP, şikâyetle sebat, ahlâk ve idealizmin bekçiliğini fütür getirmeyen bir metanet ve cesaretle yapmaya devam edecektir.”²²⁵

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra, CKMP Genel Başkan Osman Bölükbaşı, beraberinde Kırşehir milletvekilleri ve Genel İdare Kurulu üyeleri ile beraber, ihtilal lideri Cemal Gürsel'i makamında ziyaret ettiler ve başarı temennisinde bulundular.²²⁶

27 Mayıs'tan sonra CKMP lideri de, İnönü kadar yoğun ve etkili olmasa da Gürsel'le görüşmelerde bulunarak, ihtilal yönetimini etkileme gayretlerine girdi. İhtilal

²²³ BÖLÜKBAŞI'nın Menderes'e Cevapları, Emek Basım Yayınevi, Ankara, 1960, s.1-2.

²²⁴ BÖLÜKBAŞI'nın Menderes'e Cevapları, s.3.

²²⁵ BÖLÜKBAŞI'nın Menderes'e Cevapları, s.1.

²²⁶ Cumhuriyet, 30 Mayıs 1960.

yönetimi ile CKMP lideri Osman Bölükbaşı'nın asıl hedefi seçimlere hemen gidilmesini önlemektir. Çünkü seçimlere hemen gidilirse, CHP'nin kesin kazanacağı, Bölükbaşı'nı endişelendiriyordu. Kurucu mecliste 25 üye ile temsile sahip olan CKMP, 3. Milli Birlik Komitesi Hükümetine Ahmet Tahtakılıç'ı bakan olarak vermişti. Siyasi faaliyetlere izin verilmesi ve partilerin kurulması ile başlayan bir ortamda, CKMP'nin de DP mirasıyla ilgili hareket etmesi, ihtilal yönetimi ile CKMP lideri Osman Bölükbaşı arasında ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur.²²⁷ Buna delil olarak da Cemal Gürsel'in "Bölükbaşı, radyoyu suiistimal etmiştir." sözünü gösterebiliriz.²²⁸

15 Ekim 1961 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinde CKMP, 54 milletvekilliği ve 16 senatörlük kazandı.²²⁹

Osman Bölükbaşı, partideki huzursuzluk ve muhteris sahibi insanlarla bu işi başarmanın zor olduğunu belirterek Aralık 1961'de aşağıdaki istifasını yazmıştır:

"Partimizin değişmeyen şartları muvacehesinde vazife ifa etmeme her şeyden evvel sıhhi durumum müsait değildir. Bu itibarla genel başkanlıktan istifa ettiğimi saygı ile arz ederim."

Bu durum CKMP Genel İdare Kurulunda görüşülerek Osman Bölükbaşı'nın genel başkanlıktan istifası kabul edilmedi. 20 Aralık 1961'de Osman Bölükbaşı şu beyanatını verdi:

"CKMP Genel İdare Kurulu ile Senato ve Millet Meclisi Gruplarının müşterek toplantısında istifamın kabul edilmemesi yolunda ittifakla verilen karar, teşkilatımızın ısrarlı talepleri ve vazifeli arkadaşların parti ile alakalı bazı hususlarda verdikleri samimi teminat muvacehesinde genel başkanlık vazifeme devama karar vermiş bulunuyorum.

Bu vesile ile naçiz şahsıma karşı müstesna bir vefa, itimat ve sevgi gösteren arkadaşlarıma ve teşkilatımıza sonsuz şükran ve minnet duygularımı arz ederim."

Daha sonra Osman Bölükbaşı kin ve ihtiras sahibi kimselerin partide huzur bozmalarına devam ettiğini belirterek 29 Mart 1962'de CKMP Genel Başkanlığından ikinci defa istifa dilekçesini şöyle yazacaktır:

²²⁷ Celalettin GÜNGÖR, *27 Mayıs ve Partileşme Sorunu*, Nürol Matbaası, Ankara, 1992, s.76.

²²⁸ AHMAD, s.239.

²²⁹ AHMAD, s.239.

“Parti bünyesinde ihtiras ve kin erbabının sistemli bir şekilde yarattığı ve devam ettirdiği şartlar muvahacesinde başkan olarak vazife göremeyeceğim. Toplantıya çağrılması düşünülen büyük kongrenin de partide ahenk, tesanüt ve huzuru sağlamayacağına kanaat getirmiş bulunuyorum. Birkaç günden beri cereyan eden hadiseler bende bu kanaati yaratmış bulunmaktadır. Bu itibarla başkanlıktan çekildiğimi saygı ile arz eder muvaffakiyetler dilerim.”

Gelişmeler Osman Bölükbaşı'nın partiden de istifa etmesine götürür ve 29 milletvekili arkadaşıyla beraber CKMP'den 31 Mayıs 1962'de istifa eder.²³⁰

CKMP Genel Kurulu, Osman Bölükbaşı ve partiden istifalar üzerine neşrettiği beyannamede şunları belirtir:

“Sayın Osman Bölükbaşı'nın partiden istifası ile İsmet İnönü Kabinesi'nin çekilmesi garip ve manalı bir tesadüfle aynı günde vaki olmuştur. Dağılan Koalisyonu teşkil eden partilerin birbirlerine karşı meclis içi ve meclis dışı tutumları hiç de ümit verici değildir. Memleket, itibarlı ve istikrarlı bir hükümet kuramamak tehlikesi ile karşı karşıyadır. Uzamak ve derinleşmek istidadında bulunan buhran süratle giderilemediği takdirde esasen bozuk olan iktisadi şartlar büsbütün ağırlaşacaktır. Vaziyet ancak, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin kendisine düşen tarihi vazifeyi memleket menfaatlerine uygun bir şekilde ifa etmesiyle kurtarılabilir. Böyle kritik bir durumda Sayın Bölükbaşı'nın partiyi parçalamak teşebbüslerini, müşterek beyannamelerinde ifadesini bulan CKMP'nin milletçe malum olan, memleketin içinde bulunan şartları nazara alarak yapıcı ve huzur getirici bir kuvvet olmak vazifesi ile nasıl te'lif edebildiklerine akıl erdirmek maalesef mümkün olamamaktadır.

Bu da gösteriyor ki, Sayın Osman Bölükbaşı'nın istifası bizim için izahı mümkün olmayan parti-dışı sebeplere dayanmaktadır.”²³¹

Osman Bölükbaşı'dan sonra CKMP Genel Başkanlığına Ahmet Oğuz geldi.31 Mart 1965 tarihinde CKMP'ye eski MBK'nın “14'ler” diye anılanlarından Alparslan Türkeş, Muzaffer Özdağ, Rıfat Baykal, Ahmet Er ve Dünder Taşer girdiler. Alparslan Türkeş Genel Müfettiş oldu.

²³⁰ Osman BÖLÜKBAŞI, *Zaruri Bir Açıklama CKMP'nin İstifamız Dolayısıyla Neşrettiği Broşüre Cevap*, Doğu Matbaası, Ankara, 1962, s.22-24-29-56.

²³¹ *Osman Bölükbaşı'nın CKMP'den İstifası Hakkında Zaruri Bir Açıklama*, CKMP Yayınları, Ankara, 1962, s.5-10-90.

30–31 Temmuz 1965 tarihinde yapılan büyük kongrede genel başkanlık için Alparslan Türkeş ve Ahmet Tahtakılıç çekiştiler, Alparslan Türkeş genel başkanlığa, yakın arkadaşları da genel idare kuruluna seçildi.

Ekim 1965 seçimlerinde 11 milletvekili çıkaran CKMP, 2 Haziran 1968 kısmi senato seçimlerinde % 2,0 il genel meclisi seçimlerinde %1,0 oy almıştır.

CKMP'nin adı, Şubat 1969'da Adana'da yapılan büyük kongresinde Milliyetçi Hareket Partisi, "terazi" olan amblemi "üç hilal" olarak değiştirilmiş, Alparslan Türkeş tekrar genel başkanlığa seçilmiştir.²³²

İ) OSMAN BÖLÜKBAŞI'NIN CKMP'DEN AYRILARAK TEKRAR MP'Yİ KURMASI

Osman Bölükbaşı ve arkadaşları CKMP'den ayrıldıktan sonra, yeniden Millet Partisi'ni 13 Haziran 1962'de kurdular.²³³

Millet Partisi kurulduktan sonra kısa bir zaman içinde 40 ilde teşkilatlanarak 5.7.1962 tarihinde Konya'da I. Büyük Kongresini yapmıştır.

16.7.1965 tarihinde Ankara'da II. Büyük Kongresini, 17.11.1967 tarihinde de yine Ankara'da III. Büyük Kongresini yapan Millet Partisi, her üç büyük kongrede de genel başkanlığa Osman Bölükbaşı'nı seçmiştir.

Millet Partisi 1963 mahalli idareler seçimlerine katılmış 1965 genel seçimlerinde 31 milletvekili çıkararak Büyük Millet Meclisine üçüncü kuvvet olarak girmiştir. 1969 genel seçimlerinde 6 milletvekili çıkarabilmiştir.

2 Haziran 1968 kısmî senato ve mahalli seçimlerinde Kırşehir ve Ankara'dan birer senatör çıkarmış, senato seçimlerinde % 6.0 il genel meclisi seçimlerinde % 3.5 oranında oy almıştır.

1965'te Millet Partisi bağımsız Suat Hayri Ürgüplü'nün Başbakanlığında AP, CKMP ve YTP ile 4. koalisyon hükümetinde iktidarda ortak olarak bulunmuştur. Osman Bölükbaşı Hükümete bakan verdi fakat kendisi kabineye girmedi.

²³² Erkan TOPKAYA, *Program ve Tüzükleriyle Türkiye'de Başlıca Siyasi Partiler*, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969, s.515.

²³³ *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1962.

Millet Partisi'nin programında gayesini birinci madde açıklamaktadır. Buna göre:

“Madde 1- Millet Partisi'nin gayesi: Türkiye’de insan haklarını hakim kılacak ve bunları güvenilir teminata bağlayacak bir devlet nizamı kurmaktır.

Parti bu gayeye:

- a. Hürriyet, emniyet, müsavat ve adalet mefkurelerine,
- b. Millî Hakimiyet ve laik Cumhuriyet esaslarına,
- c. Garp örneği demokrasi hukukuna,
- d. Milliyetçilik akidesine,

samimi surette bağlanmakla varılabileceğine kanidir.²³⁴

Millet Partisi'nin kurulma sebebi olarak birinci kongresinde şöyle belirtildi. “Millet Partisi’ni kurmak hareketimiz CKMP’den ve onun ideallerinden ayrılmak değil, hakikatte normal yollarla mümkün olmayan bir tasfiyeyi gerçekleştirmektir.²³⁵

27 Mayıs ihtilalinden sonra Cumhurbaşkanı ikinci koalisyon hükümetinin istifası üzerine, yeni hükümeti kurma görevini, Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala’ya vermişti. Buna istinaden Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala’ya 11 Aralık 1963 tarihinde bir mektup yazarak, yeni hükümete katılmayı kabul ettiklerini şöyle bildirmiştir:

“Halk Partisi dışında hükümetin kurulamayacağı yolunda bir zehabın doğmasındaki mahzurları ve bugünkü gazetelerde çıkan beyanatımızda işaret edildiği üzere CHP dışında bir hükümetin kurulmasının demokratik rejim bakımından sağlayacağı büyük millî menfaati her şeye takdimen nazara alan Millet Partisi, Sayın Ragıp Gümüşpala başkanlığında bir koalisyon hükümetinin kurulmasına hizmet gayesiyle, böyle bir hükümete katılmağa prensip itibarıyla hazırdır.”²³⁶

Millet Partisi, 1965’ten sonra Türk toplumunun sosyal ve ekonomik gelişmesine paralel olarak kendisini seçmenin ihtiyacına göre yenileyemedi.²³⁷ Aslında Millet Partisi

²³⁴ Ferruh BOZBEYLİ, *Türkiye’de Siyasi Partilerin Ekonomik ve Sosyal Görüşleri*, Ak Yayınları, İstanbul, 1970, C.1, s.145–174.

²³⁵ *MP Genel İdare Kurulu, Siyasi ve Çalışma Raporu*, İstiklal Matbaası, Ankara, 1963, s.31–32.

²³⁶ *MP’nin 3. Hükümet Kuruluşundaki Hareket Tarzı ve Gelecek Hükümetlerde Hizmete Hazır Olduğu Hakkındaki Tamimi*, Doğu Matbaası, Ankara, 1963, s.7.

²³⁷ Erdoğan TEZİÇ, *100 Soruda Siyasi Partiler*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976, s.319.

tipik bir lider partisi olarak Türk siyasi hayatında beliriyordu. Çünkü Osman Bölükbaşı'nın hatipliği ile rakiplerine karşı duran bir parti görünümünde idi.²³⁸

10 Ağustos 1965'te, MP bir bildiri yayınladı. Bu bildiriye göre her türlü Türk-Sovyet Kültür Antlaşması'na itiraz etti. Buna sebep olarak da komünizm propagandasına zemin teşkil etmesini gösterdi.²³⁹

AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in "Millet Partisi'ni siyasi fikir yelpazesinde kendine mahsus bir yere oturtmak kabil olmuyor." sözüne, Osman Bölükbaşı 02 Haziran 1966'da radyodan kısmî senato seçimleri dolayısıyla yaptığı konuşmada şöyle cevap veriyordu: "...Bizim yerimiz bellidir. Biz ne ortanın solundayız ne Amerika'nın kolundayız, sadece hakkın, Türkün ve programımızın yolundayız. Programımız ne ise biz oyuz."²⁴⁰ Osman Bölükbaşı burada MP'nin programına bağlı olduğunu belirtiyordu.

Millet Partisi'nin Dördüncü Büyük Kongresinde, Osman Bölükbaşı, partililere "Bana aktif görev vermeyin, hastayım." dediği halde, ısrarlara dayanamayıp tekrar genel başkanlığa aday oldu.²⁴¹ 02-03 Mayıs 1970'te yapılan MP'nin Dördüncü Büyük Kongresinde Osman Bölükbaşı tekrar genel başkan oldu.²⁴²

J. OSMAN BÖLÜKBAŞI'NIN AKTİF SİYASETTEN AYRILMASI

Osman Bölükbaşı, 1972'de MP Genel Başkanlığı'ndan ayrıldı ve yerine 1969'da emekli olan eski Genelkurmay Başkanı Cemal Tural getirildi.²⁴³ Daha sonra Osman Bölükbaşı, 18 yıl genel başkanlık yaptığı ve 25 yıldan beri mensubu bulunduğu Millet Partisinden ve milletvekilliğinden istifa ederek aktif siyasetten 1973 yılında ayrıldı.²⁴⁴ Osman Bölükbaşı ile yaptığım görüşmede bana verdiği ve kendisinin yazdığı siyasete veda şiiri (1973) şöyledir:²⁴⁵

²³⁸ İter TURAN, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, Güray Matbaacılık, İstanbul, 1977, s.120.

²³⁹ AHMAD, s. 295.

²⁴⁰ *Osman Bölükbaşı'nın Radyo Konuşmaları*, MP Yayınları, Ankara 1966, s.83.

²⁴¹ *Tercüman*, 04 Mayıs 1970.

²⁴² AHMAD, s.387.

²⁴³ TEZİÇ, s.319.

²⁴⁴ *Tercüman*, 10 Eylül 1973.

²⁴⁵ Osman BÖLÜKBAŞI, -MP, CMP, CKMP Genel Başkanı – "Aktif Siyasetten Ayrılma" Konulu *Görüşme*, Ankara, 27 Ocak 1999.

Bir Ömrün Hikâyesi

Hürriyet bir Şirin ben Ferhat oldum.
Devirler boyunca boşaldım, doldum.
Bir ömür yitirdim acep ne buldum.
Seraba harcanmış ömre yanarım.

Bir devr-i fazilet açılır sandım,
Rahmandır diyerek şeytana kandım,
Bu bir rüyaymış artık uyandım,
Seraba harcanmış ömre yanarım.
Fazilet yolunda çektim çok çile,
İkbale kul olup düşmedim dile,
Bulmadım vefayı dostlarda bile,
Seraba harcanmış ömre yanarım.

Osman Bölükbaşı
MP Genel Başkanı

Cemal Tural'ın genel başkanlığı altındaki MP, programını değiştirmemekle birlikte, geleneksel siyasî değerlerinden uzaklaşarak; devletçi, solda bir nitelik kazanmıştır. Osman Bölükbaşı bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Bugünkü Millet Partisi artık kurucusu olduğum, 25 yıl ideallerinin hizmetinde bulunduğum ve MP'lilerin devirler boyunca program ve felsefesine sadık kaldıkları MP değildir. MP programını, felsefesini ve siyasi geçmişini hiçe sayan sorumsuz bir zihniyetin beyan ve davranışlarıyla milletçe bilinen hüviyetinden birkaç ay içinde tamamıyla uzaklaştırılmış; devletçi, solda ve komünistlik propagandasının serbest olmasını savunan partilerin safında yer almış ve adeta onların bir şubesi olmuştur.”

Millet Partisi, 1973 genel seçimlerine Bölükbaşı'sız ve onun desteğinden mahrum olarak girdi. Neticede başarısız oldu ve 32.377 oyla (% 0.6) TBMM'de milletvekilliği elde edemedi. Daha sonra 09 Aralık 1973 mahalli seçimlerinde de % 0.1 oy nispeti ile Türk siyasi hayatından fiilen silinen MP'nin 21 Haziran 1975'te yapılan 6.

büyük kongresinde genel başkanlığına Celal Kargılı getirildi.²⁴⁶ MP, 1977 genel seçimlerinden az önce kendini feshetti.²⁴⁷

SONUÇ

Türkiye’de çok partili hayata geçme kararından sonra, partiler bir bir kurulmaya başladı. Kurulan partilerden biri de Demokrat Parti’dir. Demokrat Parti 1946 seçimlerine girdi fakat başarılı olamadı. DP buna sebep olarak seçimlerde yapılan yolsuzlukları gösterdi. İşte bu sırada Demokrat Parti’de “ifrat”la suçlanan Demokrat Parti fahri müfettişi Osman Bölükbaşı, önce müfettişlikten sonra da Demokrat Parti’den istifa etti. Buna sebep olarak da Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar’ın, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüşmelerinde müfritlerin tasfiyesini isteyen İnönü’ye karşı, “Bir iki tane bulunsa ne çıkar?” diye kabul etmesini gösterir. Demokrat Parti’den daha sonra, iktidara karşı takip edilecek metot konusunda Demokrat Parti yönetimiyle anlaşamayanlar ihraç edildiler. İşte Millet Partisi Demokrat Parti’den önceden ayrılan Osman Bölükbaşı ile bu partiden ihraç edilenler ve ayrılanlar tarafından 20 Temmuz 1948’de kurulmuştur.

Millet Partisi programında; Cumhuriyetçilik, adalet, liberallik ülküsü ve milliyetçiliği kendine esas kabul etmiştir. Gayesini de milli iradeyi hâkim kılmak şeklinde belirtmiştir. Devrimciliği, tekâmülcülüğün başka bir kelime ile ifadesinden ibaret olarak görmüştür. Yine programında, din işlerinin cemaatlere bırakılmasını, dini müesseselere ve an’anelere saygılı olduğunu, ilk ve orta öğretimlerde din derslerinin

²⁴⁶ GÜNGÖR, s.78–79.

²⁴⁷ Osman BÖLÜKBAŞI,-MP, CMP, CKMP Genel Başkanı- “MP’nin Kendisini Fesh Etmesi” Konulu Görüşme, Ankara, 27 Ocak 1999.

okutulması, devlet ve parti başkanlıklarının birbirinden ayrılmasını, çift meclisli bir parlamento oluşmasını ve Anayasa mahkemesinin kurulmasını partinin hedefleri arasında belirtmiştir.

Millet Partisi muhafazakâr bir partidir. Çünkü programında dini müesseselere saygılı olduğunu belirttiği gibi laikliği de din ve devlet işlerinin ayrılması şeklinde açıklamıştır.

Millet Partisi'nin muhalefeti; Demokrat Parti'yi 12 Temmuz Beyannamesinden dolayı "muvaazaa" ile suçlaması, yani CHP ile işbirliği içinde olması, CHP'yi de tek parti ve şeflik yönetimi ile suçlaması olarak belirtiyordu. Buna karşılık Millet Partisi de irtica partisi olarak suçlandı.

Millet Partisi demokrasiden söz edilebilmesi için "tek parti tek şef" döneminin ve zihniyetinin kapanmasını ve her şeyden önce Anayasa'nın uygulanmasını istedi. 1950'den önce yapılan bir açıklama ile CHP'nin demokrasi için samimi olmadığı vurgulanıyordu.

Millet Partisi'nin fahri başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Demokrat Parti İstanbul eski il başkanı ve Millet Partisi kurucularından Kenan Öner'in, 1950 milletvekili genel seçimleri öncesi vefatları, partinin seçimlerdeki durumunu menfi yönde etkilemiştir. Sadece Kırşehir'den Osman Bölükbaşı Millet Partisi adına meclise tek başına girebilmiştir.

Millet Partisi, ezanı aslına çeviren Demokrat Parti hükümeti ve bu kanunda Demokrat Parti hükümetini destekleyen CHP'yi de, dini siyasete alet etmekle suçlamaktan da geri kalmamıştır. Muhafazakâr bir parti olan Millet Partisi'nin sadece muhalefet eksenli hareket ettiğini göstermiştir.

Millet Partisi dış politikada, Kıbrıs meselesinde hükümeti destekliyor ve Kıbrıs'ın tamamı için çaba gösteriyordu. Türkiye'nin NATO'ya girişini de desteklemiş ancak NATO gibi bir kuruluşun da Orta Doğu ülkeleri ile beraber kurulmasını da istemiştir.

Millet Partisi'nde gruplaşma 1952 yılında "inkılâpçı" ve "inkılâp karşıtları" diye olmuştur. Partinin kongrelerinde fatiha okunmasını isteyenler, istemeyenler; Atatürk'ün kabrine çelenk konulmasını kabul edenler, etmeyenler diye kargaşalıklar olmuştur. 1953 yılında yapılan Dördüncü Büyük Kongrede bu durum iyice belirdi. Sonra "Parti dincilerin eline geçti." diyen Hikmet Bayur ve arkadaşları Millet

Partisi'nden istifa ettiler. Bu istifaların gerekçeleri beraberinde savcılığı harekete geçirdi. Savcılık soruşturma başlattı ve seçimlere üç ay kala Millet Partisi kapatıldı. Osman Bölükbaşı ile yaptığım görüşmede partinin kapatılmasından önce, Başbakan Adnan Menderes'in; "Partiniz kapatılmazsa, seçimlerde görüşürüz." dediğini belirtti ve "Menderes ağzındaki baklayı çıkarttı." dedi. Daha sonra Osman Bölükbaşı; ben de dedim ki: "Haa şöyle diktatör kararını açıkla, diye bağırdım ve o gece Millet Partisi kapatıldı." dedi. Bu durum, Demokrat Parti iktidarının, Millet Partisi'ni kapatmakta ısrarlı olduğunu ve kapatmak için bahane aradığını göstermektedir. Bu durum demokrasinin "millele rağmen" hâlâ oturmadığının bir delilidir.

Millet Partisi'nin 27 Ocak 1954'te kapatılmasından sonra, 09 Şubat 1954'te Millet Partisi kurucuları ve kadrosu bu sefer CMP'yi kurdular.

Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin programı, esasta Millet Partisi programı ile aynı olmakla birlikte, Millet Partisi'nin kapatılmasından dolayı, partilerin Anayasa güvencesi altına alınmasını isteyen ve son bölümde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini de içine alarak hazırlanmıştır. Nitekim programda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ndeki hak ve hürriyetlerin Anayasa'da açıkça yer alarak teminata bağlanması, dini konuda ise din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını ve laikliğin din düşmanlığı olmadığı öngörülmektedir.

CMP'nin ayrıca Anayasa'da yer alınmasını istediği müesseseler, ikinci bir meclis, Anayasa mahkemesi ve Yüksek Hâkimler Meclisi idi. Bu müesseselerin Anayasa'da olmasını isteyerek programına alan parti özelliği kazanmıştır.

CMP dış politikada, kapatılan Millet Partisi'nin fikirleri ile aynı fikirleri taşıyordu. Ortadoğuda NATO gibi bir kuruluşun olmasını istemekte ve Kıbrıs konusunda iktidarı desteklemektedir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen yardım konusunda, yardıma göre hareket edilmesini hoş karşılamamaktadır. Bu da körü körüne dış politika konusunda CMP'nin destek vermediğini göstermektedir.

CMP diğer muhalefet partileriyle işbirliği içine girdiyse de bir netice alamamıştır. 1954 milletvekili seçimlerinde sadece Kırşehir'den beş milletvekili kazanan CMP, diğer illerden milletvekili çıkaramamıştır. Bu durum da göstermektedir ki, CMP Kırşehir eksenli bir partidir. Kırşehir de Osman Bölükbaşı'nın memleketidir.

CMP sadece Kırşehir'den milletvekili çıkardığı için, iktidar partisi, Kırşehir'i 30 Haziran 1954'te ilçe yapmış ve diğer ilçelerini de oylar bölünsün düşüncesiyle diğer

illere (Ankara, Yozgat) dağıtmıştır. Bu durum, Demokrat Parti iktidarının muhalefeti hazmedemediğinin ispatıdır.

Osman Bölükbaşı, 1955 yılında CMP Genel Başkanı olmuş ve bundan sonra TBMM’ de hep genel başkan sıfatıyla konumunu devam ettirmiştir. Osman Bölükbaşı, genel başkan olmadan önce, TBMM’de grup başkanlığı görevinde iken Millet Partisi veya Cumhuriyetçi Millet Partisi demek Osman Bölükbaşı demektir. Genel Başkan olduktan sonra, parti daha belirgin bir şekilde tipik bir lider partisi, “Osman Bölükbaşı Partisi” durumuna geldi.

CMP, iktidardaki Demokrat Partisi’nin davranışı ve tutumunu beğenmediğinden 1955’te muhtar ve belediye seçimlerine katılmama kararı aldı. Ama iktidar bu duruma “Kendileri bilir.” dedi.

İktidarın 1956 yılında muhalefete baskıları artınca CMP, CHP ve Hürriyet Partisi kendi aralarında işbirliği teşebbüsünde bulundular ise de bir netice alınamadı.

Demokrat Parti, 12 Haziran 1957’de Kırşehir’i tekrar il yaptı. Kırşehir’in il olması kanunu görüşülürken Osman Bölükbaşı’nın, Meclis Başkanı’nın kendisine söz vermemesi üzerine ağır söz söylemişti. Meclis koridorlarında da, Balıkesir Milletvekili Ahmet Kocabıyık ile aralarındaki tartışmada, Meclis’e hakaret ettiği gerekçesi ile Osman Bölükbaşı’nın dokunulmazlığı kaldırıldı. Osman Bölükbaşı ceza evine konuldu ve 1957 milletvekili genel seçimine gidildi. Demokrat Parti’nin bu davranışı, milletin seçtiği bir milletvekilini, üstelik seçim zamanı olmasına rağmen bir parti genel başkanını cezaevine gönderilmesinin demokratik olduğunu kimse savunamaz. Bu durum hukuki olmayıp Demokrat Parti’nin siyasi hareket etmesinden kaynaklanan talihsiz bir karardır. Türk demokrasisinin yaralarından birisidir.

Osman Bölükbaşı’nın ceza evine gönderilmesiyle siyasi hayatını sona erdirmek isteyen Demokrat Parti iktidarı bunda başarılı olamamıştır. Çünkü 1957 milletvekili genel seçimlerinde Osman Bölükbaşı Kırşehir’den tekrar milletvekili seçilmiştir. CMP bu seçimlerde yine Kırşehir’den dört milletvekili çıkartmıştır. Bu durumu, milletin DP’ye verdiği bir cevaptır.

16 Kasım 1958’de Türkiye Köylü Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi’ne katılma kararı aldı. Bu TKP’nin katılma kararı, CMP’nin üçüncü büyük kongresinde görüşüldü ve resmen birleşme kabul edildi. Yalnız birleşme protokolüne göre program ve tüzük değişikliğinin yapılacağı sözü verildiği halde bu söz yerine getirilemedi. Dolayısıyla bir

problem olarak kaldı. Partinin ismi de CKMP yani Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi oldu.

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra yapılan 1961 seçimlerinde, CMKP 54 milletvekilliği ve 16 senatörlük kazanmıştır. Seçimlerden sonra kurulan 1. hükümete güvenoyu vermediğinden parti içi muhalefet hızlandı. Neticede Osman Bölükbaşı CKMP Genel Başkanlığı'ndan istifa etti. Daha sonra 2. İnönü hükümetine gireceğini açıklayan CKMP Genel İdare Kurulu'nun bu hareketinden dolayı Osman Bölükbaşı 29 milletvekili arkadaşıyla birlikte CKMP'den istifa ettiler ve Millet Partisi'ni kurdular.

CKMP'nin genel başkanlığına Ahmet Oğuz seçildi. Ahmet Oğuz, partiye yeni katılan Alparslan Türkeş ve arkadaşlarının huzursuzluk yaptıkları ve hizipleşmeye yol açtığı için genel başkanlıktan istifa etti. Olağanüstü kongrede Alparslan Türkeş CKMP Genel Başkanı oldu. Alparslan Türkeş 1969 yılında Adana'da yapılan kongrede partinin adını Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olarak değiştirdi.

Osman Bölükbaşı, kuruluşu ile birlikte genel başkanlığına getirildiği MP'de, siyasi hayattan çekilinceye kadar değişmez genel başkan olarak kalmıştır. CKMP'nin 1962 yılına kadar getirdiği, kökü MP'nin (1948) kuruluşuna dayanan siyasi geleneğin uzantısı, CKMP'den kopan MP olmuştur.

1948'deki MP, Türk siyasi tarihindeki çizgisi, CMP (1954), CKMP (1958), MP (1962) ile kalıcı olanın siyasi bölünmeler olduğuna, partilerin tüzel kişiliklerindeki değişimin fazla bir anlamı olmadığına iyi bir misal teşkil etmiştir.

1972 yılında MP Genel Başkanlığından ayrılan Osman Bölükbaşı'nın yerine emekli eski Genelkurmay Başkanı Cemal Tural getirildi. Bundan sonra parti solda bir kimlik oluşturunca, Osman Bölükbaşı, bugünkü Millet Partisi'nin, kendisinin bıraktığı çizgide olmadığını söyleyerek, MP'den istifa etti ve "Seraba harcanmış ömre yanarım." diyerek de aktif siyasete 1973 yılında veda etti.

MP'nin daha sonra genel başkanlığına Celal Kargılı getirildi. Parti bir müddet sonra 1977'de kendini feshetti.

KAYNAKÇA

Belgeler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi:030.01./46.274.1
_____.030.01./46.275.1
_____.030.01./46.276.1
_____.030.01./46.276.2
_____.030.01./46.276.3
_____.030.01./46.276.11
_____.030.10./78.517.25
_____.490.01./436.1811.3

Kitaplar

- AĞAOĞLU Samet, *Siyasi Günlük Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, Yayına hazırlayan: Cemil Koçak, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- AHMAD Feroz ve Bedia Turgay AHMAD, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945–1971*, Birinci Basım, Bilgi yayınevi, Ankara, 1976.
- ATABAY Mithat, “Çok Partili Dönemde Bir Muhalefet Partisi: Millet Partisi 20 Temmuz 1948–27 Ocak 1954”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991.
- BABAN Cihad, *Politika Galerisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.
- BOZBEYLİ Ferruh, *Türkiye'de Siyasi Partilerin Ekonomik ve Sosyal Görüşleri*, Ak Yayınları, İstanbul, 1970.
- BOZDAĞ İsmet, *DP ve Ötekiler*, Kervan Yayınları, İstanbul, 1975.
- BÖLÜKBAŞI Osman, *Suikast İftirasının İç Yüzü ve Celal Bayar*, Biricik Matbaası, Ankara, 1949.
- _____.MP, CMP ve CKMP Genel Başkanı “MP, CMP ve CKMP” Konulu Görüşme, Ankara, 27 Ocak 1999.
- _____.*Zaruri Bir Açıklama CKMP'nin İstifamız Dolayısıyla Neşrettiği Broşüre Cevap*, Doğu Matbaası, Ankara, 1962.
- _____. *Radyo Konuşmaları*, MP Yayınları, San Matbaası, Ankara, 1966.
- Bölükbaşı'nın Menderes'e Cevapları*, Emek Basım Yayınevi, Ankara, 1960.
- CMP Ana Nizamname ve Program*, Yeni Matbaa, Ankara, 1954.
- CKMP Temel İlkelerimiz – Ana Davalarımız – İcraat Planımız*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1965.
- CKMP'den Osman Bölükbaşı'nın İstifası Hakkında Zaruri Bir Açıklama*, CKMP Yayınları, Ankara, 1962.
- DAVER Bülent, *Siyaset Bilimine Giriş*, Doğan Yayınları, Ankara, 1969.
- _____. *Türkiye Cumhuriyeti'nde Laiklik*, Son Havadis Matbaası, Ankara, 1955.
- ERER Tekin, *Türkiye'de Parti Kavgaaları*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1963.
- GÜNGÖR Celalettin, *27 Mayıs ve Partileşme Sorunu*, Nurol Matbaası, Ankara, 1992.
- HAYTOĞLU Ercan, “MP-CMP-CKMP (1948 – 1960)” , (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1994.
- İ M, *Bölükbaşı Konuşuyor*, Emek Yayınevi, Ankara, 1957.
- KABASAKAL Mehmet, *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi*, Birinci Basım, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991.
- Kalkınan, Türkiye'nin Gelecekteki Zirai – Ticari – Sınâî Tutumu Hakkında Özet Görüşlerimiz*, CKMP Yayınları, Ankara, 1954.
- KARPAT Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967.
- KÖHNEN Gerhard, *Dünya Ekonomi Tarihi*, Almandan Çev: Tunay Akoğlu, Varlık Yayınları, İstanbul, 1965.
- LIPSET Seymour Martin, *Siyasî İnsan*, İngilizceden Çev: Mete Tunçay, Türk Siyasî İlimler Derneği Yayınları, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1964.
- MENDERES Adnan, *Nutuklar – I*, Yayına Hazırlayan: Naci Altaş, Mesafe Yayınları, İstanbul, 1960.

- MP Genel İdare Kurulu Siyasi ve Çalışma Raporu*, İstiklâl Matbaası, Ankara, 1963.
- MP Genel Yürütme Kurulunun 2. Büyük Kongreye Sunduğu Rapor*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1951.
- MP'nin 3. Hükümet Kuruluşundaki Hareket Tarzı ve Gelecek Hükümetlerde Hizmete Hazır Olduğu Hakkındaki Tamimi*, Doğu Matbaası, Ankara, 1963.
- MP Programı*, Yeni Matbaa, Ankara, 1948
- MOSCA Gaetano, *Siyasi Doktrinler Tarihi*, İtalyancadan Çev: Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul, 1968.
- MUMCU Ahmet, *Siyasal Tarihe Giriş*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 1980.
- _____. *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1974.
- ONAK Naciye , “MP (Türk Siyasal Hayatında 1960’a Kadar Doldurduğu Yer)”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993.
- SOYSAL İlhami, *150’likler: Kimdiler, Ne Yaptılar, Ne Oldular?* , Gür Yayınları, İstanbul, 1988.
- TEZİÇ Erdoğan, *100 Soruda Siyasi Partiler*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976.
- TOKER Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları 1944–1973.DP’nin Altın Yılları 1950–1954*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.
- TOPKAYA Erkin, *Program ve Tüzükleriyle Türkiye’de Başlıca Siyasi Partiler*, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969.
- TÖKİN Firuzan Hüsrev, *Türk Tarihinde Siyasi Portreler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839–1965)*, Elif Yayınları, İstanbul, 1965.
- TUNAYA Tarık Z., *Türkiye’de Siyasi Partiler 1859–1952*, Doğan Kardeş Yayınları, A.Ş. Basımevi, İstanbul, 1952.
- TURAN İlter, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, Güray Matbaacılık, İstanbul, 1977.
- YEŞİL Ahmet, *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, Birinci Basım, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Makaleler

- BABAN Cihat, “Mareşal’in Beyannamesi Münasebetiyle”, *Tasvir*, 23 Temmuz 1948.
- _____. “Yeni Parti Kurulurken”, *Tasvir*, 21 Temmuz 1948.
- BENİCE E. İzzet, “Kuru Muhalefet Yerine Müspet Muhalefet”, *Son Telgraf*, 22 Temmuz 1948.
- ERİM Nihat, “Millet Partisi Nereye Gidiyor”, *Ulus*, 01 Temmuz 1953.
- NADİ Nadir, “Millet Partisi”, *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1948.
- YALMAN Ahmet Emin, “İleri Bir Fikrin Zaferi”, *Vatan*, 01 Temmuz 1953.
- _____. “Millet Partisi Hakkında Düşünceler – I”, *Vatan*, 25 Temmuz 1948.
- _____. “Millet Partisi hakkında Düşünceler –II”, *Vatan*, 26 Temmuz 1948.
- _____. “Şer Cephesinde Can Çekişme”, *Vatan*, 02 Temmuz 1953.

Sürekli Yayınlar

Büyük Millet

Cumhuriyet

Kudret

Millet

Son Telgraf

Tasvir

Ulus

Vatan

Yeni Sabah

Zafer

Akis Dergisi

Forum Dergisi

TBMM Tutanak Dergisi

EKLER

	Sayfa
Ek 1: Osman Bölükbaşı'nın 21 Ocak 1947 Tarihinde Demokrat Parti Müfettişliğinden Kabul Edilmeyen İstifa Mektubu.....	84
Ek 2: Osman Bölükbaşı'nın 23 Temmuz 1947 Tarihinde Demokrat Parti Fahri Müfettişliğinden İstifa Mektubu.....	85
Ek 3: Osman Bölükbaşı'nın 01 Eylül 1947 Tarihinde Demokrat Parti Genel Başkanlığı'na Mektubu.....	88
Ek 4: Demokrat Parti Genel İdare Kurulunun Millet Partisi'nin Kurulması Üzerine Teşkilata Yayınladığı Tamim.....	90
Ek 5: Mareşal Fevzi Çakmak Tarafından Millete Yayınlanan Beyanname.....	93
Ek 6: Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı Tarafından MP Genel Başkanlığı'na 3. Büyük Kongrede Sunulan Takrir.....	97
Ek 7: MP'nin Dördüncü Büyük Kongresi Bitiminde Yayınlanan Beyanname.....	99
Ek 8: Millet Partisi'nden İstifalar Neticesinde Genel Başkan'ın Yayınladığı Beyanname.....	100
Ek 9: Millet Partisi'nin Kapatılmasına Karşı Savcılığa Verilen İtiraz Dilekçesi Cumhuriyet Müddei Umumiliği'ne.....	101
Ek 10: Cumhuriyetçi Millet Partisi Ve Türkiye Köylü Partisi'nin Birleşme Protokolü.....	119

EK 1 Osman Bölükbaşı'nın 21 Ocak 1947 Tarihinde Demokrat Parti Müfettişliğinden Kabul Edilmeyen İstifa Mektubu²⁴⁸

Evvelce takdim ettiğim istifanamemin bir sureti

Sayın Celal Bayar,

Demokrat Parti Başkanı

Ankara

Demokrat Parti'nin kurulduğu ilk günlerde bir tesadüf beni karşımıza çıkardı. Müşterek ideal uğruna her şeyimi feda, hatta hayatımı istihkar ederek bir seneden beri cephe hattında çalıştım ve yoruldum.

Davamız karanlık ve tehlikeli günlerini geçirmiş ve millete mal olmuş bulunuyor. Bu itibarla davaya alaka duyan unsurlar da çoğalmıştır. Sayın Fuat Köprülü'nün dünkü makalesinde temas ettiği, müfrit ve mübalağalı konuşanlara bu merhalede ihtiyaç kalmadığı anlaşılmıştır. Normal günlerin istilzam ettiği evsafa elemanlar bulmak imkânı daima mevcuttur.

Demokrat Parti davasının basit bir neferi kalmak üzere bir seneden beri fahriyeden yaptığım müfettişlik vazifemden affımı saygılarımla dilerim.

21.01.1947

Demokrat Parti Müfettişi

Osman Bölükbaşı

²⁴⁸ AĞAOĞLU, s. 433.

EK 2 Osman Bölükbaşı'nın 23 Temmuz 1947 tarihinde Demokrat Parti Fahri Müfettişliğinden İstifa Mektubu²⁴⁹

Suret

Demokrat Parti Genel Başkanlığı'na,
Ankara

Harcı vefakârlık olan bir dava içinde kaderlerini birleştirmiş olan ve göğüslerinde madalya yerine karanlık güçlerin hatıralarını ve ızdıraplarını taşıyan insanlar arasına itimatsızlığın girmesi ve hele davanın asaletine kendi aralarında riayeti unutacak kadar riayeti unutmuş olmaları karşısında, birbirlerinden ayrılmaları kadar tabii ve tabii olduğundan daha acı bir şey düşünemiyorum.

Bir milletin hak ve haysiyetini hürmetkâr olmayan bir nizamı tasfiye davası ile ortaya çıkarların bir buçuk seneden beri her şeyini, babasını, ailesini feda eden, hapisane köşelerinde ve mahkeme kapılarında sürünürken, partiden lâfzî bir alakayı dahi göremeyen ve hayatını istihkar ederek, cephe hattında çalışan bir arkadaşın haysiyetine hürmet etmedikleri ve vefakârlığın icaplarını bir an için olsun düşünmedikleri hadiselerle sabit olan arkadaşlarından ayrılması bir ananın evladından ayrılması kadar acı da olsa mukadderdir. Bu memlekette adına siyaset denilen ve çok kere her gayri meşru harekete bir meşruiyet bahşeden karanlık bir işi bir türlü benimsememek ve bunun icaplarını yerine getirememek talihsizliğine ve daha doğrusu saadetine ermiş bir insanın, uğruna hayatını vermekten dahi çekinmeyeceği maksatlı husumetlerin sahipleri tarafından olduğu kadar, milletçe bilinen bir adama karşı ömrünü Allah'ına ve imanına vakfetmiş bir mümine her tarafa yaymaya muvaffak olmaları karşısında, (İnkılâp kendi öz evlatlarını yiyor) hükmüne varıp çekilmesi ve inandığı davayı üstündeki takma sıfat dışında yaşatmak için mücadele etmeye karar vermesi herhalde bir hak ve haktan daha çok bir vazifedir.

Kurunu vustayı bir hayat içinde münevver ve asrî bir istibdadın ızdırabını çeken bu milletin hayatında birçok fenalıkların tasfiyesini düşünecek yerde, daha dava yarı

²⁴⁹ AĞAOĞLU, s. 431–432.

yolda iken en sadık ve fedakâr bir arkadaşı tasfiye için, tahlilinden Izdırap duyduğum ve uzak hesapların hazırlığı olarak karşıladığım bir takım hislerin tesiri ile harekete geçmiş olanları, herhalde tarih affetmeyecektir. Siyaseti her türlü fenalığı meşru kılan bir saha telakki eden bir zihniyeti tasfiye ederek, onun yerine şövalye ruhunu ikame edeceğimiz düşüncesi ile ben ve benim gibi düşünen birçok memleket evlatları bu davaya atılmıştır. Bugün ızdırabla görüyorum ki, siyasetin bu klasik manası benim gibileri tasfiye edecek kadar kuvvetli olduğunu ispat etmiştir.

Davanın tapusuz sahipleri olmakla iktifa edeceklerin, davaya değil, hususî maksat sahipleri zararlı olacağını, her halde bu davanın samimî mensupları takdir eder.

Büyük davaların tarihinde, o davaların en idealist mümessillerinin daha dava muvaffak olmadan, hususi maksat sahiplerinin entrika fırtınaları içinde boğuldukları ve onlara el uzatan vefakâr arkadaşların görülmediği, tarihi bilenlerce malumdur. “Tarih bir tekerrürdür.” diyenlerin yanılmadıklarını ben de bugün anlamış bulunuyorum.

Duyduğum ızdırabın gerçek sebebi, ömrümü harcamaya karar verdiğim bir dava için zararlı olduğum hükmünü sizlere verdirmeye muvaffak olanların, bu davaya ihanet teşkil eden zihniyetlerinin Demokrat Parti’de hâkim olmak istidadımı gösterdiğini ve tasfiyesini istediğimiz bir zihniyetin kendi içimizde yaşamakta olduğunu müşahede etmemdir.

İktidardan uzak bulunduğumuz ve davanın asaletini, samimiyeti en çok muhafaza etmemiz icap eden şu günlerde, parti içinde esen bu havanın bu millet için ne tehlikeli bir kader hazırlayabileceğini düşünmemek ve bu düşüncenin ızdırabını duymamak mümkün değildir.

Tesadüflerin bu davada mücahadesiz kahraman ve bir damla ter dökmeden dava ve söz sahibi yaptığı entrikacıları, hususi maksat sahiplerini dinleyen ve en yakın arkadaşlarına müdafaa hakkı tanımadan hüküm veren hürriyet, hak ve haysiyet davası yolcularının bir adaletsizliğin aleti olduklarını ve entrikaları yapanlar kadar manen mesul olduklarını, her insaf sahibi müşahede etmek zorundadır.

Yalnız müfterileri dinleyerek zahiri sebeplerle hüküm veren bir hâkimin adaletsizliğe isyan etmek kudretini kendinde bulamayanların, bir milletin hak ve haysiyeti için mücadele ettiklerini iddia etmelerini, bu millet gülünç bir siyaset oyunu olarak karşılar. Bu itibarla, siyaset oyunlarında nimet ve iltifat toplamak için, bu davaya atılmadığımı ve omuzlarımı sadece hakkın yükselmesi için bir basamak yapacak bir

adam olduğumu, hiç olmazsa kendi vicdanıma karşı ispat etmek için, Genel Kurul'un verdiği Müfettiş unvanını, ona iade etmek vazifemi yerine getirmeye karar verdim.

Müfritlerin tasfiyesini istemekle devam eden iktidara karşı, Genel Kurul'un bir tavizi telakki edilebilecek bu istifa ile belki de itidal politikanıza hizmet etmiş olurum.

İzzeti nefsimi rencide eden bir durumun zahiri sebebi olan mefruz kusurların yüz bin kat ağırını irtikâp etmiş olanlara bir şey yüklenmediğini veya söylenmek cesaretinin gösterilmediğini yakinen bilen bir insanım. Zayıf telakki edilene yüklenmek eski bir adettir. İmanları kuvvetli olanlar durumlarının zayıflığından bir üzüntü duymazlar.

Sıhhî mezuniyet namı altında re'sen verdiğiniz siyasî mezuniyet kararınızın mesnesi olan hadiselerin şahitleri bugünkü toplantımızda bulunmaktadır. Nutuklarımın halk üzerinde fena tesir yaptığını iddia eden ve daha birtakım tezvıratta bulunan insanların, nasıl bir maksatla hareket ettiklerini anlayabilmek için, bütün vilayetler delegeleri ile temas etmenizi ve bir tahkikat açmanızı talep ediyor ve bunu bir hak olarak kabul ediyorum. Çevrilen entrikalar hakkında mufassal bir şekilde Genel Kurul'u ayrıca haberdar edeceğim. Hakikatler ortaya çıktığı zaman, maskesi yüzünden düşenlere karşı haysiyetimi rencide etmekle istical göstermiş olan Genel Kurul'un daha büyük bir hassasiyetle vazifesini yapacağını umarım.

Kendi hizmet ve fedakârlığını bahsetmenin, masum bir günahkârın vefasız arkadaşlarına karşı müdafaa hakkının bir icabı olarak çok görülmeyeceğine kaniim. Altı ay evvel verdiğim ve bana iade edilen istifanamemin birer suretini dava ile ilgili arşivlerinde bir yer işgal edebilir düşüncesi ile Genel Kurul Üyelerine takdim etmiş bulunuyorum. Saygılarımla,

23/07/1947

Demokrat Parti Müfettişi

Osman Bölükbaşı

EK 3 Osman Bölükbaşı'nın 01 Eylül 1947 tarihinde Demokrat Parti Genel Başkanlığı'na Mektubu²⁵⁰

Demokrat Parti Genel Başkanlığı'na,
Ankara

01/09//1947

Millî bir idealin tahakkuku uğrunda kaderlerini birleştirmiş insanların, bütün fiil ve hareketlerinin gayeye faideli olmak maksadına matuf olacağı tabiidir.

Bu itibarla, davaya bütün varlığı ile inanmış bir insan sıfatı ile yazılarımı ve fiillerimi Demokrat Parti'nin temsil ettiği büyük davanın, hürriyet davasının emrinde birer vasıta olarak düşündüğümün partice kabul edileceğini umarım.

29 Ağustos 947 tarihli “Kudret” gazetesinde, 30 Ağustos 947 tarihinde intişar edeceği umumi efkâra bildirilen “12 Temmuz Rüyası” adlı makalemin malumat ve muvafakatim olmadan Parti Merkezi'ne celb edilerek, Genel İdare Kurulu'nca bir tetkike tabi tutulduğunu ve neşrinin parti menfaatlerine uygun olmadığı kararına varılarak, neşredilmemesi hususunun partiye ait olmayan “Kudret” gazetesine, partinin gazete üzerindeki manevi nüfuzuna güvenilerek, bildirildiğini öğrenmiş ve tespit etmiş bulunuyorum.

Eğer bu tarzda hareket parti menfaatlerine, daha doğrusu partinin gayelerine bir hizmet teşkil etmiş ise, bundan bir bahtiyarlık duyacağımı ifade etmek isterim.

Yalnız, bu hadisenin ileride tekerrür edecek ve bir takım ihtilatlar tevlit edebilecek bu nevi hadiselerde emsal teşkil etmesi ve arkadaşlar arasında kırgınlıklara sebebiyet vermesi noktası üzerinde durmak ve tenvir edilmemi rica etmek ihtiyacını hissetmiş bulunuyorum.

²⁵⁰ AĞAOĞLU, s. 434–435.

Partice tarafıma tebliğ edilmiş bir karar bulunmamakla beraber, 23/07/947 tarihinde Parti Müfettişliği'nden istifa etmek suretiyle, fiilen hiçbir sıfat taşımayan parti üyesi bir vatandaş durumuna geçmiş bulunuyorum.

Parti tüzük ve programına uygun hareket etmekten başka bir mükellefiyeti kalmayan bir parti üyesinin, herhangi bir meselede görüşlerini yazmasının en mukaddes bir hak olacağı davamızın bir esası olduğu kanaatindeyim.

Malumdur ki, Demokrat Parti her şeyden evvel (Hürriyet, hak ve haysiyet) davasını temsil eden bir teşekküldür. Hürriyet mücadelesi yapan bir teşekkülün, kendi içinde demokrasi esas ve icaplarına riayetkâr olması ve prensiplerin bekâreti üzerinde titremesi tabiidir.

Bu itibarla Genel Kurulumuzun aldığı kararın ve gazete üzerine tesir yaparak, yazımın neşrine mani olmasının, temsil ettiğimiz davanın prensipleriyle ne dereceye kadar kabili telif olduğunun tespit ve açıklamasında büyük faide mülahaza ediyorum.

(Parti menfaati icap ettiriyor) gibi muhtevası şahsî ve keyfî takdirlere müsait ve tüzüğümüzde mevcut olmayan mülahazalarla en mukaddes bir hakka, her ne suretle olursa olsun, bir tavsiye hududunu geçerek, müdahale etmenin arzu edilmeyen ihtiyatlar doğurması ve kurmak istediğimiz millet iradesine ve hukuka bağlı devlet idealini tehlikeye koyması ihtimali zannımızca variddir.

Binaenaleyh bu mesele hakkında partice bir karara varılmasını ve tenvir edilmemi, şahsî alınganlıktan daha çok, prensipler üzerinde hassas olduğuna inanmanızı dileyen bir arkadaşınız sıfatıyla istirham ederim.

Saygılarımla.
Osman Bölükbaşı

EK 4 Demokrat Parti Genel İdare Kurulunun Millet Partisi'nin
Kurulması Üzerine Teşkilata Yayınladığı Tamim²⁵¹

Ankara, 26 Temmuz 1948

Demokrat Parti Başkanlığı

Tamim

Sayı 103

İl İdare Kurulu Başkanlığı'na,

Demokrat Parti içinde ihtilaf yaratmaya çalışanların hakiki çehresi meydana çıktı: Esas gayelerine eriştiler, partilerini kurdular.

Biz, aramızda yaratılmak istenilen bozguncu havanın ancak bu maksadı istihdaf ettiğini ve Demokrat Parti'yi muhtelif parçalara ayırarak, kolaylıkla yutulabilecek bir lokma haline getirilmek istenildiğini daha bidayette görmüş ve müteaddit tamimlerimizle hakikati teşkilatımıza bildirmiştik. Bugün, görüşlerimizin isabetini hadiseler teyit eylediği için, bu mevzua tekrar avdet etmeyi lüzumsuz addetmekteyiz.

“Millet Partisi”nin çıkardığı beyannameyi arkadaşlarımız herhalde dikkat ve ibretle okumuş olacaklardır. Bunun ileride uzun tenkit ve tahlilini yapacağımız tabiidir. Şimdilik şu kadarını söyleyelim ki, bunların meydana çıkış tarzlarını gösteren beyannamelerin muhtevası, demagojinin, gururun ve hodbinliğin şaheser bir numunesidir. Beyannamede “insanlık haklarını müdafaa edecek ciddî, samimi ve ivazsız bir muhalefetin vücuduna ihtiyaç” olduğu zikredilmekle, Demokrat Parti'nin bu hasletten mahrum olduğuna işaret edilmektedir. Bu zevatın, ilk eser olarak İstanbul'da

²⁵¹ *Vatan*, 23 Ağustos 1948.

kurdukları malum “İnsan Haklarını Koruma Cemiyeti”nin nasıl idare edildiğini daha doğarken, millet nazarında ne suretle iflas ettiğini herkes bilmektedir. Kuruluş tarihinden itibaren Demokrat Parti’nin bu uğurda, yani “insan haklarını koruma” bahsindeki mücadelesi ve elde ettiği netice ise meydandadır. “Elde edilen netice” diyoruz, çünkü bugün Demokrat Parti’yi “zaaf” ile “ciddiyetsizlikle” ithama yeltenenler, onun kuruluşundan veya milletvekili seçimlerinin başlamasından sonra münzevi hayatlarına son vermişler, Demokrat Parti’nin bin bir müşkülata karşı koyması, çarpışması sayesinde tehlikelerin bertaraf olduğunu anlayınca, siyasi hayata karışabilmişlerdir. Ve en garibi de, Demokrat Parti’nin sağladığı emniyet sahnesinde şimdi her biri birer “tehlikesiz kahraman” rolünü deruhte etmişlerdir. Bundan başka Demokrat Parti’nin manevi şahsiyetine karşı cephe alan bu kahramanlardan çoğunun da, ancak Demokrat milletvekili seçildikten sonra parti ile münasebetlerinin başladığı ve isimlerinin duyulduğu milletçe bilinen hakikatlerdendir.

Yeni partinin beyannameinde, “ivazsız” kelimesinin mahut “muvazaa” tabiri yerinde kullanıldığına şüphe yoktur. Millet Partisi’ni kuranlarla, aşağıda bahsedeceğimiz Müstakil Demokratlar, bu mefuma, “muvazaa”ya sıkı sıkıya sarılmışlardır. Bunların bizzat kendilerinin de inanmadıkları bu şahikayı icat ederek tekrarlamalarının sebebi vardır. Bilirler ki, millet muvazaadan nefret etmektedir ve muvazaa hattı zatında gayri ahlakidir. Muhitte bu yolda bir akis yaratabildikleri takdirde, Demokrat Parti’yi temelinden sarsmış olacaklar ve bu temel üzerinde yerleşeceklerdir. İşte bu sebeple, daha bidayette Demokrat Parti’yi yıkmak için meşum faaliyetlerine başladıkları zaman, bu mevzuu kasden ele almışlardı. Ve hâlâ buna iltizamî olarak devam etmekte kendileri için fayda mülahaza etmektedirler. Demokrat Parti’nin “tehditlerden korktuğu ve oyalama politikasına kapıldığı hakkındaki isnatlar ise; “muvazaa” vahimesiyle birleştirilerek, aleyhimize ağır bir durum yaratılmak istenilmesinden ileri gelmektedir. Hakikatte Demokrat Parti, “Hürriyet Misakı”na dâhil olan İskân ve Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunları’nın tadilinde müspet netice almış, sıkıyönetiminin kaldırılmasını temin etmiş ve bunları Meclis müzakereleriyle elde etmiştir. Seçim emniyetini istihsal için girişilmesi zarurî olan mücadelede, partimiz, bazı kimselerin şikâyet ve endişesini mucip olacak derecede şiddet göstermiştir. Bununla beraber yapılacak işlerimiz henüz tamamlanmıştır. Fakat mücadele, sırf mücadele zevki için yapılmaz. Ancak maksat ne ise, onu istihsal için yapılır. Demokrat

Parti'nin en şiddetli tazyik ve tedhiş önünde yılmadan yaptığı siyasî mübareze onun nasıl sağlam bir bünyeye ve ruh salâbetine malik olduğunun bariz delilidir. Memleket menfaatlerinin icap ettirdiği şekilde hareketten onu alıkoyacak bir kuvvetin mevcudiyetini bilmiyoruz. Biz, kendi yolumuzun pervasız olduğu kadar şuurlu yolcusuyuz.

Haysiyet Divanı kararı ile partimizden çıkarılanlarla kendiliklerinden ayrılıp, "Müstakil Demokratlar" adı altında taazzuv eden gruptaki milletvekillerimize gelince: Bunlar da evvela Millet Partisi'ni kuranlarla müzakere ve müşaverede bulunmuşlardır. Ve son aldığımız haber doğru ise; vazife taksimi yüzünden aralarında ihtilaf çıktığı için birleşememişlerdir. Bunlar da Meclis dışında kendi namlarına bir parti kurmayı kararlaştırılmışlardır.

Devlet teşrifatına resmen dâhil olmaları ve resmi tebliğ neşretmeleri ile başlı başına yeni bir hüviyet alan bu grubun ileri gelenlerinin gazetelerde okuduğumuz beyanati ile de parti kurmak keyfiyeti teyyüt eylemiştir.

Bu müstakbel partinin müessisi olmaya ve İdare Heyeti üyeliğine namzet bulunan milletvekilleri, seçim bölgelerinde Demokrat Parti'yi içinden oymaya memur edilmişlerdir. Bunların bazıları, bu maksatla intihap dairelerini gezmiş, bazıları mahallinde bulunmakta; diğer bir kısmı da, yolculuğa hazırlanmaktadır. Bu yolda faaliyete girişilen veya girişilmek istenilen illerdeki İdare Kurullarımız 21/07/1948 tarihli mektuplarımızla ikaz edilmişlerdir.

Yukarıda söylediklerimizin ilk tezahürünü Afyonkarahisar'a görmüş oluyoruz. Burada "Öz Demokratlar" adıyla teşkilat yapılmaya ve partimiz üyelerinin yer yer iğfaline çalışılmakta olduğu haber verilmektedir.

Aziz Arkadaşlar,

Biz, Demokrat Parti mensupları, daha ilk günden beri, toplayıcı bir zihniyetle vazifemizi yapmaya çalıştık. Bize müzahir olan zevata ve bu arada Sayın Mareşale hürmet etmeyi adeta şiar edindik. Fakat aksi mukabele ile karşılaştık. Şu halde, bugün için bize düşen vazife, mukaddes gayemizi korumak için müdafaa ve mücadeleyi hazır olmaktadır.

Biz vazifemizi azimle, ciddiyetle ifadeye devam edeceğiz. Şimdiye kadar olduğu gibi, gelecekte dahi muvaffakiyetimizden eminiz.

Bu vesileyle bütün arkadaşlarımıza sevgi ve saygılarımızı sunar; işbu tamimin en son teşkilat kademelerine kadar tebliğini rica ederiz.

Demokrat Parti Başkanı

Celal Bayar

EK 5 Mareşal Fevzi Çakmak Tarafından Millete Yayınlanan Beyanname²⁵²

Sevgili Vatandaşlarım,

Cumhuriyet ordusundaki hizmetim esnasında siyasetle meşgul olmamayı esas ittihaz etmiş ve yurdun müdafaasını sağlayan ordumuzu da politikadan uzak bulundurmuştum.

Bu suretle muvazaam hizmetimi tamamladıktan sonra yaş haddi kanunu ile ve vaki tebligat üzerine emekliye ayrılmış ve evime çekilmiş idim. Bu arada Halk Partisinin Milletvekilliği için vaki olan teklifini de kabul etmemiştim.

1946 senesinde Büyük Millet Meclisinin yeni bir seçime karar vermesi sırasında vatandaşlarımdan binlerce imzalı davet ve teklifler alınca bu icabet etmeği milli bir vazife saydım. Bu suretle milletin hakkımda göstermekte olduğu itimat ve sevgiden kuvvet aldım ve bağımsız olarak milletvekilliğine adaylığına koymaya karar verdim.

İkinci dünya harbinin sonlarında bütün dünyada gelişmekte olan demokrasi cereyanlarının yurdumuzu da sardığını görerek teşekkül halini alan bu fikir ve cereyanları teşvik etmekte fayda gördüm.

Bu sebeptendir ki Demokrat Parti liderinin rica ve ısrarları üzerine bağımsız olarak bu partinin aday listelerinde yer almağa razı oldum.

21 Temmuz seçimleri, hepimizin yakından bildiği şartlar altında yapıldı. Halkımızın gerçek bir olgunlukla, hürriyet ve demokrasi yolunda azimkâr bir tavırla

²⁵² *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1948.

hareket etmiş olmasına rağmen seçimlere birçok yerlerde bile fesat karıştırıldı, yolsuzluklar oldu. Bunları o sıralarda gazetelere verdiğim muhtelif beyanatla belirtmeğe çalıştım.

Milletin varlık ve istiklal azmine engel olanların daima hüsrana uğrayacaklarını, halkın hakkını arayacağını ve nihayet bütün engelleri bertaraf edeceğini, memlekette ancak kanunun hâkim olduğunu ispat eyleyeceğini söyledim.

Seçim mazbatalarını tetkiki sırasında Büyük Millet Meclisi kürsüsünden yaptığım beyanatla da aynen şunları dedim:

“Zor ve hile ile seçimlere fesat karıştırılmıştır. Bunu örtmek için gazeteler susturulmuştur. Ayrıca adaylığımı koymuş olan İzmir’den aldığım telgraf, Ankara’dan mutemetlerden gelen haberler de bu kanaatimi kuvvetlendirmiştir.

Ankara’ya gelirken gerek yollarda ve gerek bu şehirlerde temas ettiğim yüz bine yakın vatandaş: “Seçimlerde hakkımız çiğnendi, hakkımızı isteriz.” feryatlarıyla şikâyetle bulundular.

“Bu haksızlığın bertaraf edilerek milletin tamamen hâkimiyetinin tesisi cümlemizin bir namus borcu olmuştur .”

21 Temmuz seçimlerinden beri geçmiş olan iki yıl içinde gerek İstanbul bölgesinde ve gerek Ege’de ve diğer vilayetlerde yaptığım seyahatlerde daima milletin hak ve hürriyetini elde etmek gayesiyle hareket ettim ve bunun içinde onun kanuni yollar ile mücadele etmek azmini belirtmeğe ve yaşatmağa çalıştım.

Halka hak ve hürriyetini temin yolunda yaptığım bu telkin ve ifadelerimdeki esası bugün de tamamıyla muhafaza etmekle bulunuyorum.

Kanaatimde değişen hiçbir taraf yoktur. Bütün hareketimde bu fikir ve kanaati daima sadık kaldım ve bundan asla ayrılmadım.

İki buçuk yıldır hep beraber görmekteyiz ki:

Bugünkü gidiş vatanımızı ancak uçurumlara sürüklüyor, millet hâkimiyeti laftan ibaret kalıyor, iktidarı elinde tutan küçük bir zümre istediğini yapabiliyor, idareyi her gün biraz daha bozuyor, ötede beride hiçbir hizmet karşılığı olmaksızın sefahati artırır muazzam servetler teşekkülüne vesile veriliyor, halk her gün daha fikir ve perişan bir duruma giriyor. Onun bu fena durumu düzelecek yerde gittikçe daha da ağırlaşıyor, bu hal milletin maneviyat ve ruhiyatı üzerinde yıpratıcı tesirler yapmaktan hali kalmıyor.

İşte bu sebeptir ki, milletimizin kendi işlerini bizzat kendisi görmek ve tanzim etmek hakkını, vatandaşların bin bir emek ve zahmetle kazandıklarından faydalanmak ve asgari bir maaşete sahip olmak hakkını, halkımızın yüksek ahlaki geleneklerimize uygun bir surette yaşamak hakkını, hulasa olarak bizlerin insanlık haklarımızı müdafaa edecek ciddi, samimi ve ivazsız bir muhalefetin vücuduna ihtiyaç görülüyor,

Öyle bir muhalefet ki, iktidarın tehditlerinden korkmasın, onun her türlü baskısına göğüs germeye hazır olsun, ondan gelecek oyalayıcı vaizler suni dostluk nümayişleri karşısında sebatsızlık göstermesin, yumuşamasın, mücadelesini gevşetmesin ve yarı yolda bırakmasın.

Ancak son hadiseler dolayısıyla şimdiye kadar bağımsız kalmak hususunda ihtiyar ettiğim hareket hattının artık maksadı temin edemediğine ve millete tam ve kâmil iyilikler getirebilmek için daha şümüllü bir surette çalışmanın zamanı geldiğine kanaat getirdim. Bu maksatla milletin hâkimiyetini fiilen tesis etmek, millete hak ve hürriyetini temin eylemek, vatanın maddi ve manevi huzuruyla iç ve dış güvenini sağlam temeller üzerine oturtmak, kötülüklerle amansız bir surette gevşetmemek üzere kendilerine itimat beslediğim bazı arkadaşlarla yakın işbirliği yaparak “Millet Partisi” adıyla bir Parti kurduk ve onun millete takdim ediyoruz.

Vatan ve milletimizin ihtiyaç ve isteklerinden ilham alarak ve uzun incelemelerden sonra bir program yaptık. Bu programdaki başlıca hedeflerimiz şunlardır:

Milleti dürüst ve herkese güven verici seçimler sayesinde gerçekten hâkim mevkie geçirmek, iktidarı onun efendisi değil hizmetkârı kılmak, bütün devlet makinesini yalnız halk için işletmek, herhangi bir kimsenin kanunen haiz olmadığı hakları kullanmasına ve mesul olmadığı halde mesuliyetli imiş gibi kararlar alarak bütün işleri bozmasına mani olmak, kötülükleri önleyerek hem hayatı kolaylaştırmak, hem de bir takım ezici vergileri azaltmak imkânını sağlamak.

Devlet sermayeciliğinin tahribatını durdurmak, hususi teşebbüsü serbest bırakacak vatandaşlara geniş, çalışma imkânları vermek, memleketin ihtiyaçlarını esaslı ve ilmi tetkike tabi tutarak ona göre faaliyete geçmek.

En çok ihmal edilen Millet en büyük kitlesini teşkil eden köylümüzün ve bütün halkın refahını ilme ve namuslu çalışmalara dayanarak temin etmek, devlet ve hazine menfaatlerini bahane ederek yapılan haksızlıkları kaldırmak, ahlakı hem hususi hem de

siyasi hayatta hâkim kılmak, aile müessesesini yükseltmek, halkımızda ve gençliğimizde milli duygularımızın gelişmesi için azami gayret sarf etmek ve bunu istikbalimizin en esaslı teminatı saymak, çocuklarımızın din bilgileri edinmeleri imkânı geniş bir surette temin etmek.

Muhterem Vatandaşlar,

İşte biz “Millet Partisi” programıyla bu hedeflere varmaya çalışacağız.

Eğer programımızı beğeniyorsanız. Bizlerin şahsiyetimizi, sebatımızı, ahlakımızı bu yolda yürümei sağlayabilecek bir seviyede görüyorsanız, bizimle beraber olun .. Bu işleri başarabilmek için bize yardım edin; ta ki, hep beraber kurtuluşa ve yükselişe doğru gidelim.

Bu işte şahsi emel ve gayelere, küçük düşüncelere, kin ve ihtiras gibi sefil duygulara asla yer verilmeyeceğini de belirtmek isteriz. Programımızı beğenen, bizimle beraber çalışmak isteyen her vatandaşa partimizin sinesi daima açıktır. Onlarla işbirliği yapmağa beraber çalışmağa her zaman hazırız.

Biz Halka ve Millete dayanıyoruz. Milletimizin yüksek azmi ve derin anlayış ve kabiliyeti sayesinde onun şerefli mazisine layık bir ilerleyişe yeniden koyulacağına emin bulunuyoruz. Tuttuğumuz yolda bize emniyet ve cesaret veren başlıca amil budur.

Muvaffak olmamız için Allah’ın yardımını diliyoruz.

Ankara, 22 Temmuz 1948

Millet Partisi Müessislerinden

Fahri Başkan

İstanbul Milletvekili

Mareşal Fevzi Çakmak

EK 6 Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı Tarafından MP Genel Başkanlığı'na 3. Büyük Kongrede Sunulan Takrir²⁵³

MİLLET PARTİSİ GENEL BAŞKANLIĞI'NA

Programımızda mevcut olmayan fikir ve temayüllerin partimize izafe edilmek istenmesinin ne gibi ihtilaflara sebebiyet verdiği büyük kongremizde cereyan eden hadiselerle tamamen ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Daima ileriye gitmeyi hedef tutan partimize karşı yapılan gerilik isnatlarını çürütmek ve yanlış anlayışlara mani olmak için, ilk tedbir olarak büyük Kongrenin ittifakla tasvip ettiği Genel Yürütme Kurulu raporunun fikir cereyanları kısmında tespit edilen görüş ve esasların Genel Yürütme Kurul Üyelerinin siyasi konuşmalarında belirtilmesini ve raporun bu kısmının basılacak tüzük ve programa bir lahika halinde raptının karar altına alınmasını arz ve teklif ederim.

Genel Yürütme Kurulu Üyesi
Osman Bölükbaşı

²⁵³ *Yeni Sabah*, 03 Temmuz 1953.

Yukarıdaki takrirden bahis konusu olan ve Millet Partisi büyük kongresince kabul edilen Genel Yürütme Kurulu raporunun fikir cereyanları başlığını taşıyan kısmı:

FİKİR CEREYANLARI

Raporumuzun bu kısmına gelmişken Genel Kurulumuz Türkiye'miz için yeni bir fikir hareketi getiren partimizin ana prensipleri üzerinde biraz durmayı faydalı bulmaktadır. Her şeyden evvel şunu belirtmek isteriz ki, partimiz ifrat ve tefriti temsil eden cereyanların ortasında siyasi ve içtimai bir itidal hareketi olarak kurulmuştur. Bu bakımdan Millet Partisi hiçbir siyasi teşekküle nasip olmayan tarihi bir vazife ve mesuliyeti üzerine almış bulunuyor. Bir taraftan milli müesseselerimizin mazisine ve tarihimizden gelen tecrübelerle hürmetkârız. Programımızın 7. maddesinde açıkça ifade edildiği gibi, partimiz, içtimai nizamın teşekkülünde itikatların, ahlakın, geleneklerin ve örf âdetin büyük hisleri bulunduğuna ve bunların devlet nüfuzu dışında kalmaları gerektiğine kanidir. Partimizin bu karakteri ve vicdan hürriyeti hakkındaki 12. maddesi siyasi hasımlarımız tarafından her zaman yanlış ve yalan propagandalarla başka türlü gösterilmeye çalışılmaktadır.

Hâlbuki biz aynı zamanda ve açıkça tekâmülcüyüz. Partimizin 13. maddesi bu vasfımızı sarahatle göstermektedir. Bizi irticaya avans vermekle itham edenlere hatırlatmak isteriz ki, iktidara geçerse halife ve sultanları getireceğimiz, eski harfleri kabul edeceğimiz, peçe ve kafes devrini canlandıracağımız, taaddüdü zevcata müsaade edeceğimiz gibi iddialar hayâsızca uydurulmuş birer iftiradan başka bir şey değildir. Türkiye'mizde bu kabil geriye dönüş hareketleri asla vuku bulmayacaktır.

Aynı zamanda iktidarın en salâhiyetli ağzları tarafından ifade edilen ve "irtica korkusu vardır" şeklinde hulasa olunan fikri de reddetmekteyiz. Çünkü bize göre, Türkiye'mizi tehdit eden ve kara bir taassubu ifade eyleyen bir tehlike varsa, bu halkımızın henüz demokratik rejime layık olmadığı manasına gelir ki, bu kanat vasilik ve diktatörlük rejiminin yeniden tavsiyesinin başka şekilde ifadesidir. Binaenaleyh partimize fesat sokmak, halkı yıldırma ve muhalefeti yok etmek maksadıyla iktidar partisi lideri tarafından zaman zaman ortaya atılan bu fikrin aynı liderler tarafından 14 Mayıs akşamına kadar nefretle reddedildiğini ve Türkiye halkının her bakımından reşit ve mümeyyiz olduğu ve vesayete muhtaç bulunmadığı yolunda kesif propaganda yapıldığını hatırlatmak isteriz. İktidar partisi liderlerini bu bakımdan da samimiyete davet etmek vazifemizdir. Bizim demokrasi felsefemiz bir arkadaşımız tarafından şöyle

hulasa edilmişti: “Halkın vicdanına uygun kanunlar ve kanuna bağlı bir devlet nizamı”
Bunu kabul etmeyenlerin demokrasiden bahsetmeye hakları yoktur.

EK 7 MP'nin Dördüncü Büyük Kongresi Bitiminde Yayınlanan Beyanname²⁵⁴

“MP'ne siyasi muarızları tarafından öteden beri cumhuriyet inkılâpları aleyhtarlığı ve gerilik taraftarlığı gibi programının metninde ve ruhunda ve buna uygun olan siyasi faaliyetlerinde mevcut olmayan fikir ve temayüller isnat olunmaktadır.

Hakikat şudur ki: Dünyanın müşterek bir medeniyete gittiğine inandığını ve içtimai hayatın tanziminde geriliğe asla mahal vermemesi lüzumunu programı ile tasrih eden MP, Türk milletinin muasır medeniyet seviyesine ulaştırılması için Cumhuriyet devrinde yapılan ileri hamleleri tamamı ile benimsemektedir.

Filhakika genel kurul tarafından şimdye kadar neşredilen beyanname ve tebliğler büyük kongreye sunulan ve tasvip olunan genel kurul raporları ve T.B.M.M. kürsüsünde partimiz adına milletvekillerimiz tarafından yapılan açıklamalar bu mevzudaki samimiyetimizi açıkça göstermiştir.

²⁵⁴ *Millet*, 01 Temmuz 1953.

Buna rağmen maksatlı olarak partimiz aleyhinde yapılan isnatları nihai olarak reddetmek üzere Büyük Kongre şu esasları açıkça tespit ve ilan eder:

1. MP temel inkılâp olan Cumhuriyet rejimini ve milli hâkimiyet prensibini kadın-erkek hukuki müsavâtı, latin harflerinin kabulü, din ve devlet işlerinin kat'î olarak birbirinden ayrılarak dinin siyasete alet edilmemesi, tekke ve zaviyelerin kapatılması, medeni kanun, çok kadınla evlenme memnuiyeti gibi Türk cemiyetinin muasır medeniyet seviyesine ulaştırılması gayesi ile yapılmış olan Cumhuriyet inkılâplarını tamamen benimsediğini bir daha teyit ve tekid eder.

2. Bu kararlar bir lahika halinde tüzük ve programla beraber bastırılmalı ve tespit edilen bu görüşe aykırı hareket edenler hakkında genel kurulun evvelce teşkilata yaptığı tamim gereğince muamele yapılmasında hassasiyet gösterilmelidir.

EK 8 Millet Partisi'nden İstifalar Neticesinde Genel Başkan'ın Yayınladığı Beyanname²⁵⁵

“MP'nin 4. Büyük Kongresi'nin ifsat etmek isteyen küçük ve karıştırıcı bir ekalliyet emeline muvaffak olamayınca partiden istifa etmiş ve muhtelif mahiyette beyan ve tahriklere başlamıştır.

Türk matbuatında neşrettikleri açıklamalarda, MP'ne irtica izafe etmekle kalmamışlar, Türk kanunlarına göre suç sayılan fiil ve hareketler isnat etmişlerdir.

Partimizi terk eden bu vatandaşlar ile siyasi muarızlarımızın aleyhindeki bütün neşriyatını dikkatle inceleyen MP Genel İdare Kurulu adalete atideki şekilde müracaata karar vermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti adalet vekilinden ve cumhuriyet müddei umumilerinden bütün bu jurnalleri kanuni birer ihbar telakki etmelerini ve derhal harekete geçmelerini talep ediyoruz.

Bu işin adalete intikalini ve bir hükme iktiran etmesini hakikatin anlaşılması ve vatandaş haysiyet ve şerefine masuniyeti için ilk şart telakki ediyoruz.

MP'nin kuruluşundan bu yana bu hadise ikinci iftira komplosudur.

Birinci Sayın İnönü'ye suikast komplosu adı ile tarihe geçmiş ve milli vicdan mahkemesinde karara bağlanmıştır.

Halen maruz kaldığımız ikinci komployu mutlak surette adli karara iktiran ettirmek azim ve kararındayız.

02.07.1953

MP Genel Başkanı

Dr. Mustafa Kentli

EK 9 Millet Partisi'nin Kapatılmasına Karşı Savcılığa Verilen İtiraz Dilekçesi²⁵⁶

Cumhuriyet Müddei Umumiliği'ne,

BAŞKAN: Dr. MUSTAFA KENTLİ, Ankara'da Turist Otel'de 82 numaralı odada misafir, İzmir Atatürk Caddesi 354 numarada mukim.

LAYİNANIN MEVZUU: Millet Partisi teşkilatının faaliyetlerinin men'i hakkındaki Ankara 5. Sulh Ceza Hâkimliğince müttehaz 08.07.1953 tarihli ve numarasız kararın itiraz an tetkiki ile kaldırılması talebinden ibarettir.

TEBELLÜĞ TARİHİ: 9.7.1953

Kararda (Cumhuriyet Müddei Umumiliğince yapılan, partiyi idare edenler hakkındaki tahkikatın selametle ifasını teminen tedbir mahiyetinde olmak üzere 5927

²⁵⁵ *Millet*, 03 Temmuz 1953.

²⁵⁶ *Millet*, 14 Temmuz 1953.

sayılı kanunla muaddel Cemiyetler Kanununun 33. maddesinin son fıkrasına göre Millet Partisi'nin Genel Merkezi ile memleket dâhilindeki bütün il, ilçe, bucak, ocak ve bilumum parti teşkilatının faaliyetleri men edilmesi ve mallarının muhafaza altına alınması ve kararın ilgililere tebliğine ve tahkikat evrakının (Cumhuriyet Müddei Umumiliğine iadesine kabili itiraz olmak üzere karar verildi) demektedir.

Bu kararın dayandığı iddia olunan sebeplere karşı teker teker itirazlarımızı numara altında arz etmekle beraber bizatihi kararın muallel olduğu hususundaki düşüncelerimizi de izah edeceğiz.

1. Evveleminde (Cemiyetler Kanununun) halen yürürlükte bulunan Türk Teşkilatı Esasiye Kanununa aykırı olduğu iddia ve dermeyan ediyoruz.

Bu iddiamızın doğru olup olmadığını tetkik ve muhterem mahkemenizce bir karara bağlanmasını, bir milyonu müteceviz üyesi olan ve on beş bini aşan şubesi bulunan Millet Partisi ve partili vatandaşların adına talep ediyorum.

Muhterem mahkememizin bu hususta ittihaz buyuracağı kararı 3 şekilde olabilir.

a. Muhterem mahkemeniz, kendisini bu meselenin tetkiki hususunda vazifeli addetmez,

b. Muhterem mahkemeniz, kendisini vazifeli görür fakat Cemiyetler Kanununun, Teşkilatı Esasiye Kanununun uygun olduğuna karar verir,

c. Muhterem Mahkemeniz, Cemiyetler Kanununun, Teşkilatı Esasiye Kanununa aykırı olduğuna ve binaenaleyh bu kanunun ancak şeklen mevcut bulunduğu, hukuken yürürlükte bulunmadığına karar vererek kanunu tatbikten imtina eder.

(a) ve (b) bentlerindeki ihtimallere göre muhterem mahkememizin vereceği karara karşı, daha yüksek kazai mercilere zamanı gelince başvurmak hakkımızı mahfuz tutuyoruz. Ve bu takdirde de aşağıdaki itirazlarımız zaviyesinden kararın incelenmesini istirham ediyoruz.

(c) bendindeki ihtimale göre ise Cemiyetler Kanununun, memleketin temel kanununa (Teşkilatı Esasiye Kanunu) aykırı olduğu ifade edilmiş olacak partimiz hakkındaki karar ortadan kalmış bulunacaktır.

2. Partiyi idare edenler hakkında yapılmakta olan ve neticede külliye aslı esasaten arî bulunduğu muhakkak surette belirecek olan tahkikat mevzuu ile parti

hükmi şahsiyetinin uzaktan veya yakından muahaza edilemeyeceği bir emri tabiidir.

Çünkü bir siyasi partiyi ancak program ve tüzüğü ile kanunu sözcülerinin partiye izafeten söyledikleri ve parti genel kongresince ittihaz edilen mukarrerat ilzam eder. Tüzüğümüz gereğince, partimizin sözcüleri (Genel başkan, genel sekreter ve genel başkan vekili)'nde ibaret olup, bu zevatın dahi ancak partiye izafeten yaptıkları beyanlar kanun indinde mecmu ve muteber olabilir.

Halen Genel Başkan olan zatın, Taşköprü'deki konuşması ve vicdan hürriyeti hakkındaki makalesi, ancak ve münhasıran şahsına racidir. Zira bu konuşmanın yapıldığı sıralarda bu zat genel başkan değildi ve parti sözcüğü bulunmuyordu. Parti adına konuşmak salahiyeti kendisinde yoktu. Kararda adı geçen Avukat Ertuğrul Akça da aynı durumdadır. Her iki zat da, o zamanki genel kurulda sadece birer üye bulunuyorlardı. Temsil salahiyetinden mahrum idiler.

Kaldı ki, bu zatlar hakkında ikame edilmiş veya edilecek davalar, henüz bir hükme de bağlanmamıştır. Bu davaların hazırlık tahkikatı safhaları bitmiş bulunduğu cihetle, bunlara müteallik delillerin toplanmasında selamet meselesi de bahis mevzuu edilemez.

3. Parti hakkındaki son tahkikat mevzuuna gelince:

Bir kere bu meselede Millet Partisi, müşteki durumdadır. Keyfiyeti biraz izah edelim.

Parti programımızın ana prensipleri kısmı halen, bizden ayrılmış olan Hikmet Bayur'un de dâhil olduğu bir heyet tarafından kaleme alınmış ve bu heyet "sunucular" adı ile parti programını imzalamıştır.

Programımızda, laikliğe aykırı ve irticai mahiyette hiçbir fikrin mevcut olmadığını senelerce başta Hikmet Bayur olmak üzere, parti sözcüleri tarafından mütemadiyen ve müştemirren izah ve ispat edilmiştir. Son günlere kadar bu programın irticakarane bir vasıf taşıdığı hiçbir kanun adamı tarafından iddia edilmiş değildir. Bayur ve arkadaşları, ancak partiden istifa ettikten sonra programımızı kötülemek yoluna sapmışlardır.

Bayur tarafından teklif edilen ve 7. maddenin tadil tasarı adını taşıyan fikrin, sadece 7.maddenin tavzihi gayesini takip ettiği yine kendilerince söylemekte idi.

Kongremizce, tüzüğümüzün 70.maddesinin son fıkrasında, programın ana prensiplerinin tadili şekli hakkında konmuş olan usul kaydına riayet edilmiş olduğu için bu teklif reddedilmiş bulunmakla beraber, gerek üçüncü kongremizde umumi heyetin tasvibine iktiran ederek program ve tüzüğe zeyil mahiyetinde ve onunla birlikte neşredilmiş bulunan raporun fikir cereyanları kısmında, gerekse son 4. büyük kongremizin ayakta ve müttetikken kabul ettiği bildirgeden, açıkça ve gayet sarîh olarak bütün geriliklere hasım olduğumuz, hiçbir irticai hareketi tasvip etmediğimiz belirtilmiş ve böylelikle şekil ve usul bakımından redde maruz kalan tavzih teklifin esasen programın metninde mündemiç olduğu tebarüz ettirilmiştir.

Bu mevzuda, iddia makamı âlisine şikâyet beyannamemizle birlikte 27 adet vesika takdim etmiş bulunuyoruz.

1. Genel Başkan Hikmet Bayur imzasını taşıyan beyanname,

2. Ay yıldızlı kap içinde basılmış program ve tüzüğümüze ek olarak münteşir üçüncü büyük kongrenin ittifakla tasvibine mahzar ve programla birlikte basılarak neşredilmesi kararına iktiran etmiş, Genel İdare Kurulu raporunun fikir cereyanlarından bahseden kısmı,

3. Dördüncü Büyük Kongrece, ittifakla ve ayakta kabul edilmiş bildirge,

Bunların tetkiki açıkça gösterilmektedir ki, Millet Partisi'nin geri fikirlerle hiçbir zaman uzaktan veya yakından hiçbir alakası olmadığı gibi kongrelerince de irticai hiçbir temayül izhar edilmemiştir. Ve parti olarak her zaman her türlü gerilikle mücadele azmini daima teyit ve tekrar etmişizdir.

4. Partiyi idare edenlere gelince:

Bunlardan bir kısmının mahdut arkadaşlarıyla birlikte partiden istifa ettikten sonra, diğer kısmı aleyhine açtıkları iftira ve tezvir kampanyası sadece siyasi bir vasıf taşımakta ve hukuki hiçbir mesnede dayanmamaktadır.

Parti içinde gizli dini bir cemiyet teşekküllü, hilafetin ve saltanatın ihyası, teokratik bir devlet nizamı kurmak gibi isnatlar, bu cümleden olup tamamen iftira ve tezvir mahsulleridir. Nitekim evlerimizde, üzerlerimizde, iş yerlerimizde ve parti binalarında yapılan hurdebinane bütün araştırmalar bunlara ait zabıtlarda da sarahaten belirtildiği üzere bu hakikati ve iftiraya maruz kalmış parti idarecilerini masumiyetlerini ancak ve ancak teyit ve ispat etmiş bulunmaktadır.

Gizli dosya efsanesine gelince:

Partinin hiçbir gizli dosyası yoktur ve olmamıştır. İstanbul'daki parti teşkilatında görülen huzursuzluğun sebeplerini araştırmak için yapılan anketin bir tahlilini ihtiva eden bir rapor bahse mevzudur. Baştan aşağı dedikodudan ibaret olan ve bilahare Başkanlık Divanına lüzumsuz evrakın kaldırılması zımında verilen salahiyet gereğince, lüzumsuz görülen imha edilmiştir. Bu ankete cevap veren 41 vatandaş halen berhayattır. Kanunen suç teşkil eden fiil ve hareketler bahis mevzuu olsaydı, bu vatandaşların o zaman keyfiyeti adalete intikal ettirmeleri lazım gelirdi.

Son iftira ve tezvîr kampanyası devam ederken Millet Partisi Genel İdare Kurulu bir beyanname neşretmek ve bütün Cumhuriyet Müddei Umumilerini harekete geçirmek lüzumunu hissetti. Ve alakalılar beyannamenin intişarından sonra Cumhuriyet Müddei Umumilerine müracaat ederek şikâyetçi ve şahit sıfatı ile bildiklerini söylediler. Tahkikat devam etmektedir, ancak bütün arkadaşlar halen ifadelerini tespit ettirmiş durumdadırlar.

Bu tahkikatın sonunda bil farz, bazı partililerin suç işledikleri tespit olunursa dahi, bu cihet partinin hükmi şahsiyetini asla ilzam etmez. Her cemiyet içinde şahsen suç işleyenler bulunabilir ve şahsen işledikleri suçun kanuni cezasını çekerler.

1. Kararda (...muaddel 33.maddenin son fıkrasına göre kapatılmaya...) varıldığı belirtilmektedir.

Malumdur ki son fıkra şudur: Mahkeme, hükmen önce dahi bu derneklerin faaliyetlerini men edebilir ve mallarını muhafaza edebilir. Kanaatimizce hükümden önce demek, davası açılarak mahkemeye intikal etmiş bir dava üzerinde bir hükme varılmadan önce demektir. Aleyhimize, henüz bir açılmış dava yoktur. Hiçbirimiz sanık olarak dinlenmiş değiliz. Buna karşılık denilebilir ki, dava açılmadan önce mahkeme böyle bir tedbir alabilir. Biz bu kanaatle olmakla beraber, bu cihet kabul edilirse dahi mahkemenin herhalde davanın esasına bakacak dava olması icap eder. Partiye ve şahıslarımıza karşı açılmış iftira ve tezvîr kampanyasında bahse mevzu suçlarının ağır cezalı olmaları bakımından bunların, muhakeme mercii, herhalde Sulh Mahkemesi değildir.

Bu bakımdan 5. Sulh Ceza Mahkemesince müttehaz karar vazifesizlikle de mualleldir. Bu cihetin resen nazara alınması lazımdır. Zira vazifeye müteallik kanuni hükümler, malumdur ki amme intizamını alakalandırır. Muhterem iddia makamının esbabı mucizesinde, Cemiyetler Kanununun muaddel 9.maddesinin B ve D bentlerine

muhalefet mevzubahis edilmemektedir. Bu bentlere bahsedilen hususat din, mezhep ve tarikat esaslarına dayanan cemiyet kurmak, gizli tutulan veya gayesini saklayan dernekler teşkil etmek gibi ağır cezayı müstehzim cihatlardır.

2. Millet Partisi son kapatma hadisesi dolayısıyla muarızlarınca da ister istemez kabul ve inkâr edildiği üzere memleket şumul teşkilatını kurmuş, mükemmel bir tüzüğe dayanan bir siyasi teşekküldür. Memleketin üç büyük partiden birisidir. Gazetelerde neşredilmiş bütün istifalar isim olarak toplanırsa iki yüzü geçmez. Seçimlerin başlangıcı ve temeli olan muhtar intihapları arifesinde kısa bir müddet için dahi olsa kapalı telafisi imkânsız zararlara sebebiyet verecektir. Ayrıca emlak, emval nakdimiz üzerindeki tasarruf hakkımız fiilen tatile uğramıştır. Müstahdem maaşlarını ve bina kiralalarını vermek imkânlarımız münselip olmuştur.

Fazla olarak aleyhimize açılmış olan iftira kampanyasına parti olarak mukabele etmek ve bunun için topluca çalışmak hakkından mahrum edilmiş bulunuyoruz. Yüz binlerce vatandaşın haysiyet ve şerefini rencide eden iftira tufanına maruz bulunuyoruz. Birlikte konuşarak bunlara icap eden mukabeleyi de yapmak imkânından da mahrumuz.

Hiçbir kanuni mesnede dayanmayan muvakkat kapatma kararının kaldırılması ile yalnız Türk hâkiminin adaleti tecelli etmiş olmayacak, genç Türk demokrasinin tekâmülüne indirilmiş büyük bir darbe bertaraf edilmiş olacaktır.

Şimdi, partinin muvakkaten faaliyetten men edilmesi kararında, mahkemenin mucip sebep olarak gösterdiği hususları aşağıda mufassalan sıralıyoruz.

Millet Partisi'nin milli ve siyasi varlığına karşı tertiplenen suikastların icrasına vasıta kılınmak istenen karara karşı hukuk prensipleri ve kanun noktasından itirazlarımızı yukarıda kısaca arz etmiş bulunuyoruz. Ezelden ebede her şeyin üstünde medeniyetin ve hakkın koruyucusu olan adalet müessesesinin bu suikasta bir gün, bir dakika ve bir hafta bir saniye daha imkân vermemesi için hürriyet mücadelesi için hürriyet mücadelesinin safhaları ve Millet Partisi faaliyetleri ve tahkik mevzuu olarak ele alınan hadiselerin cereyanı hakkında geniş izahat vermek suretiyle itirazlarımızı tamamıyla uygun bulduk.

İtiraz ettiğimiz kararı veren hâkim, savcılıktan tevdi olunan 54 sahibelik evrakı tetkik ettiğini ifade etmek suretiyle verdiği kararın mesnetli olduğu kanaati telkine çalışmaktadır. Hâlbuki kararına mesnet aldığı hususları tamamıyla çürütecek delil ve vesikaları parti evvelden Cumhuriyet Müddei Umumiliğine tevdi ettiği halde bunların

parti lehine olmasıyla hesabıyla hâkime arz edilmediği, bu suretle maksatlı ve tek taraflı hareket edildiği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Millet Partisi'nin bütün mameleki ve dosyaları polisin elindedir. Hafiyeciliğin en ileri gayetleri kullanılsa dahi parti hükmi şahsiyetine mesuliyet izafe ve idarecilerini mesul etmeye yarayacak bir vesika tertiplemeye imkân bulunmayacaktır. Çünkü bütün faaliyetlerimiz halk huzurundadır. Aleni olmuştur. Ve bu faaliyetlerin delil ve vesikaları meydandadır.

İbret alınmadığı için tarihin tekerrür ettiğini hüznle müşahede etmemek mümkün olmuyor. Bu müsaadelerimizi bazı misallerle huzuruza getirmeyi vazife sayıyoruz.

Menderes'in Düştüğü Tezat:

Bir taraftan Türk milletinin siyasi olgunluğuna ve rüştüne imam ettiklerini ilan eden muhaliflerimizin diğer taraftan bir bardak suda fırtına yaratmakta ve bu suretle Türk milletini irticanın pençesine düşmesi tehlikesi varmış gibi ciddi ve dürüst bir muhalefet partisinin başını yemek tertipleri icat ve idare edenlerin başında bulunan Menderes, 22 Kasım 1952 tarihli gazetelerde intişar etmiş olan Kayseri nutkunda irtica isnatlarına karşı, “Yine ortalarda iktidarlarımızın müspet işlerini gölgelemek, dikkat nazarlarını başka taraflara çekmek için koparılan gürültüler arasında dini irtica ve inkılâp tanelerini saymak lazımdır. Muhtelif çevrelerde ağızlarda daima çiğnenen ve çürük bir sakız haline getirilmiş olan bu iki mevzuya da kısaca temas etmek isteriz. Bu memlekette irtica vardır demek sizlerin kitle halinde geri fikirde mutaassıp ve kara cehaletin pençesi altında bulunduğunuzu ileri doğru değil, bilakis ortaçağ karanlıklarına müteveccih olduğunuzu iddia etmektir.

Muhalefet çevrelerinin zihinlere salmak istediği korkuya bakılacak olursa Türk cemiyeti her an dini bir irtica hareketine derhal geçmeye müheyya bulunan fakat silah ve süngü tehdidi altında ancak zapt olunabilen geri bir cemiyettir. Bu Türk cemiyetine hakaret etmektir. Bizleri müdafaa ederek sizler adına haykırıyorum: Türk milleti mutaassıp değildir, korkmayınız” demekte ve bugün tatbik edilen bütün niyetleri ortaya koyan şu sözleri ilave etmektedir: “Türk milletinin siyasi haklarını gasbetmek için daima dini irtica tehlikesi ileri sürüle gelmiştir. Onlara göre, bu memlekette bir avuç insan vardır.

Bu münevverler ileri hamleler taraftarı olan mukabil bütün mutaassıpsınız, ileri hamle ve hareketlerin düşmanısınız. İrtica peşindediniz. İleriye doğru yapılmazsa hepsini koparıp atacaksınız. Bu Türk milletine iftira demektir. “Söylüyoruz ki, hürriyet ve şahsiyetleri malum olan bizler aynı iftiralara bu sözlerin sahibi tarafından maruz bırakılmaktayız. Bu tenakuz kimsenin gözünden elbette kaçmayacaktır. Türk milletinin siyasi haklarını gasbetmek için daima dini irtica tehlikesi ileri sürüle gelmiştir. Düsturunu daha dün millet namına ortaya koyan Menderes, şimdi bu düsturu tatbik ederek milletin siyasi haklarını gasbetmek yolundadır.

Mahkemenin Mucip Sebepleri:

Şimdi partinin muvakkaten faaliyetten men edilmesi kararından mahkemenin mucip sebep olarak gösterdiği hususları aşağıda mufassalan açıklıyoruz.

1. İstanbul teşkilatına ait tahkikat raporunda, İstanbul teşkilatında mevcut olan gerilik zihniyeti ve inkılâp aleyhtarlığının Genel Merkez Kurulunu teşkil eden ve üst kademelerde bulunan zevat tarafından kabul ve desteklendiği tebarüz ettirildiği halde, bunlar hakkında partice inzibati bir karar verilmesi icap ederken himaye görüp bu hususta bir muamele yapılmadığı,

2. İstanbul teşkilatında mevcut gerilik zihniyetinin büyük kongrece müzakeresi talep edildiği halde bu hususa dair tahkikat evrakının 8.2.1953 tarihli kararla lüzumsuz evrak beyanında imha edilmiş olması,

3. Bu tahkikat dosyası esas tutularak kimseye bir şey ifşa edilmesi hakkında 9.9.1952 günlü kararla ant içilmesi,

4. Dr. Mustafa Kentli'nin “Türkiye’de Vicdan Hürriyeti” başlıklı makalesi,

5. Parti programının 7.maddesinin tevzihi mahiyetteki tadili teklifinin ikinci büyük kongrede (üçüncü büyük kongrede olması lazım) nazarı itibara alınmayarak müzakere mevzuu edilmemesi,

6. Programın 7.maddesinin tevziden tadili hakkındaki teklifin dördüncü büyük kongre tarafından aleyhe büyük tezahürat yapılarak reddedilmesi,

7. Ertuğrul Akça'nın Erzurum'da, Mustafa Kentli'nin Taşköprü'de ve Osman Sümer'in İzmir'de Ballı kuyu bucak toplantısında söyledikleri nutukların mahiyeti itibariyle inkılâplara ve laikliğe aykırı ve dini siyasete alet eder mahiyette olması,

8. İhraç edilen Raif Ogan'ın, dinlendiği halde, dinlenmediğinden bahisle mezkûr kararının bozulmuş olması,

9. Bazı parti ocak merkezlerinde dini mahiyette levhaların asılı bulundurulması,
Kapatmanın Hukuki Mesnedi:

Yukarıda 9.maddede beyan olunan hareketler dolayısıyla partinin gayesinin ve faaliyetlerinin Cemiyetler Kanununun 4919 sayılı kanunla değiştirilen birinci maddesinin son fıkrası ve dokuzuncu maddesinin B ve D fıkralarınca kanuna aykırı bulunduğu hakkında yeter derecede delil olduğu görülmüştür.

Kapatma Kararı:

1. Parti hakkındaki tahkikatın selametle ifasını teminin tedbir mahiyetinde olmak üzere Cemiyetler Kanununun 33.maddesinin 2.fıkrasınca Raif Yaseri Bilgisev'in başkanlığında genel kurul üyelerinden Abdurrahman Boyacıgiller, Galip Bilge'den müteşekkil olan üç kişilik bir genel yürütme kurulu İstanbul'a yollamıştır.

Bu hayati 41 partilinin mektupla malumatlarına müracaat etmiş ve bunlar, hiçbir vesika ve esasa istinat etmeden, birbirleri aleyhinde dedikodu mahiyetinde cevaplar vermişlerdir. Heyetin hazırladığı rapor bir kanaati izhardan ve delillere dayanarak bir haki katı ortaya koymaktan ziyade mektupların münderecatını hülasadan ibaret kılmıştır.

Vaziyeti tezekkür eden genel yürütme kurulu, Arif Hikmet Pamukoğlu'nun teklifi üzerine, partililerin, her partide görüldüğü üzere, birbirleri hakkında mesnetsiz ve es satsız iddia ve dedikodularını, bir kelime ile sen ben kavgalarını esas alarak bir muamele tayinine imkân ve lüzum olmadığı kanaatine varmış ve dosya muameleden kaldırılmıştır. İddia edildiği gibi bir durum asla bahis mevzuu değildir.

2. (İstanbul teşkilatında mevcut gericilik zihniyetinin ve inkılâp düşmanlığın büyük kongrece müzakeresi talep edildiği halde, bu hususa ait tahkikat evrakının 8.2.1953 tarihli kararla lüzumsuz evrak beyanında imha edilmiş olduğu iddiası) hakkında itirazlarımız.

A. Mahkeme kararında “Büyük kongrece müzakeresi talep edildiği halde” denmektedir.

Bu tahkikat evrakının büyük müzakeresi talep edildiği hakkındaki iddia tamamen hilafı hakikattir. Bu hususta genel yürütme kuruluna bir teklif vaki olmadığı gibi böyle bir karar da alınmamıştır. Bu itibarla, bu iddia da kavli mücerrette kalmaktadır.

B. Evrakın 8.2.1953 tarihli kararla lüzumsuz evrak beyanında imha edilmiş olması keyfiyetine gelince, mezkûr karar 948 senesinden beri biriken ve muhafazasında kanuni bir mecburiyet bulunmayan ve bir fayda mülâhaza edilmeyen bir cümle evrakın kendi takdirine göre imhası zımmında o zamanki başkanlık divanına, genel yürütme kuruluna verilmiş olan bir salahiyetten ibarettir. Bu kararın altında Dr. Raif Yesari'nin de imzası mevcut olup karar sureti partice, C. Müddeiumumîliğine bir talep vaki olmadan tevdi edilmiş bulunan evrak beyanındadır.

3- (Bu tahkikat dosyası esas tutularak kimseye bir şey ifşa edilmemiştir.)

Millet Partisinin genel merkezi ile memleket dâhilindeki bütün il, ilçe, bucak, ocak ve bilumum parti teşkilatının faaliyetlerinin men edilmesine ve malların muhafaza altına alınmasına ve kararın alakahlılara tebliğine ve tahkikat evrakının Müddei Umumiliğe iadesine kabili itiraz olmak üzere karar verildi.

08.07.1953

Hakim

Behçet Hüdaioğlu 8954

İstanbul Teşkilatındaki Hadiseler:

Sübut Bakımından İtirazlarımızı Arz ediyoruz:

A- Kapatma Sebepleri Hakkında

1- Hâkim kararında “tebarüz ettirildiği halde” cümlesi “mertebei sübutta” manasında ele alınmaktadır ki “tebarüz ettirme” ile “mertebei sübuta erişme” cümleleri arasındaki mana, mahiyet ve hatta lügati farkların dahi kavranmamış bulunduğu anlaşılmamaktadır. Ceza hukukunda sübutu manasını burada izah etmek zaittir.

Mahkemece tebarüz eden hususların neler olduğunun izahına gelince:

Millet Partisi İstanbul İl İdare Kurulunun yedi üyesi tarafından il başkanları General Aziz İlder'e âdem-i itimat beyan etmeleri ve kendisini bir karala başkanlıktan ıskat eteleri üzerine, vaziyet Genel Yürütme Kurulunca tezekkür etmiş ve il idare kurulu azalarının başkanlarını ıskata tüzük ve umumi hükümler gereğince hakları bulunmadığını neticesine varılmıştır.

Keyfiyet kendisine bildirilen il idare kurulu bu kararı tüzüğe aykırı bulduğu, cevaben arz etmiştir. Bunun üzerine genel yürütme kurulu, eskiden beri Bayurcu ve

inkılâpçı olduğunu ilan ederek, bugün istifa etmiş bulunan, o zamanki il başkanı General Aziz İlder'i başkan tanımamakta ısrar ettikleri takdirde cümlesinin işten men edilip inzibat divanına verileceğini bildirilmesi üzerine, il kurulunun yedi üyesi istifa etmişlerdir. Bunun üzerine Genel Kurulun haklı gördüğü Aziz İlder, bugün inkılâpçılık bahanesi ile partiden ayrılan o zaman ki yedek üyeleri vazifeye çağırarak yeni kurulu teşkil ve faaliyetine devam etmiştir.

Öteden beri İstanbul teşkilatında bazı geçimsizlikleri ve bu toptan istifanın ortaya koyduğu huzursuzluğun sebep ve amillerini anlamak üzere genel kurul üyesi Osman Bölükbaşı'nın verdiği bir takrir üzerine (hakkında 09.09.1952 günkü kararla and içmiş olması) iddiasına gelince:

Yazı ile tespit edilen yeminin bir sırrın ifşası ile hiçbir alaka ve münasebeti yoktur. Bu dosyada partililerin bazı mektuplarında, bazı genel kurul üyelerinin diğer üyelerinin diğer bazılarını parti idaresinden uzaklaştırmak gibi maksatlar güttüklerine dair mücerret iddialar da vardı. Bu iddialara vesilesiyle şahsî kırgınlıklar ile geçmişe ait bazı şahsî hadiseler bahis mevzuu edildi. Neticede bu şahsî kırgınlıkları bir tarafa bırakmak ve arkadaşlar arasındaki ahengi bozmak karşılıklı olarak verilen söz bir vesika ile tespit edildi. Yemin efsanesinin mahiyeti bundan ibarettir. Aşağıya koyduğumuz yemin metni bu işin tamamıyla şahsî kırgınlıkları hedef tuttuğunu ve bir sırrın ifşası ile alakalı bulunmadığını açıkça göstermektedir. "Yemin metninin sureti evvelce c.müddei umumiliğine de verilmiştir."

(Büyük kongreye kadar, karşılıklı itimatsızlıklardan doğan bütün şahsî anlaşmazlıklardan sakınarak memleket ve millet davalarını elbirliği ve işbirliği ile başarmağa ve hiçbir arkadaş hakkında hiç bir kimseye kötüleyici söz söylemeyeceğine namus üzerine and içerim. (9.9.1952)

Bu vesikanın altında, İstanbul tahkikatına ait raporun ve ona ait merbut olan ve raporun hazırlanmasında mesnet olarak alınan ve tahkik heyeti tarafından İstanbul teşkilatındaki huzursuzluğun sebep ve amillerine ve bunun izale çarelerine dair soruları suallere isim ve hüviyetleri malum ve bugün hayatta olan ve bir kısmı inkılâpçı denilen hizipte partiden ayrılmış olan partililerin yazdıkları cevap mektuplarının okunmasında ve bu mevzuda yapılan görüşmelerde sonuna kadar hazır bulunan ve şimdi partiden ayrılmış olan genel yürütme kurulu üyeleri Ali Rıza Başkan ve Arif Hikmet Pamukoğlu'nun da imzaları vardır.

Bu iki zat inkılâpçı olduklarını iddia eden grupla birlikte, partiden istifa ettiklerine göre, vaktiyle imza ettikleri yemin vesikasının, bir sırrın ifşası ve İstanbul tahkikatının gizli cemiyet kurmak, halife ve sultanları getirmek ve inkılâpları yok etmek niyeti gibi ortaya atılan iddialar tamamıyla mesnetsiz kalmakta ve bir tertipten öteye gitmemektedir.

Yapılan yemine dair olan (asıl vesika elimizdedir) vesika İstanbul tahkikat dosyasının müzakeresinde hazır bulunmayan ve daha sonra yedekten genel yürütme kuruluna dâhil olan ve şimdi de itham ederek ayrılan gruptan Avukat Kemal Tamer ve General Aziz İlter tarafından da imza edilmiştir. Bu zevatın müzakeresinde bulunmadıkları bir dosyaya ait bir sırrı ifşa etmeleri bahis mevzuu olamaz ki kendilerine bu maksatla yemin vesikası imza ettirilmiş olsun.

Şu izahatınız göstermiyor ki, yemin vesikası şahsî kırgınlıkları bertaraf etmek tezviratı ve arkadaşlar arasındaki ahengi bozmak isteyeceklere imkân ve mahal vermemek gayesiyle tanzim edilmiştir.

- 1- Mustafa Kentli'nin (Vicdan Hürriyeti isimli makalesi) hakkındaki iddiaya gelince:

Aylarca evvel Millet gazetesinde neşir ve bilahare bir mecmua tarafından iktibas edilmiş bulunan bu makale hakkında, neşriyatı günü gününe takip eden c.Müddei Umumilikleri tarafından herhangi bir takibata tevessül edilmemiştir. Böyle bir takibata tevessül edilmiş dahi bir ferdin fiil ve hareketleri, ileride tafsilen izah edeceğimiz şekilde bir siyasi partiye asla izafe edilemez ve dolayısıyla onun hukukî veya cezâî mesuliyetini asla icab ettirmez.

Doktor Kentli'nin bugün Millet Partisi Genel Başkanı bulunmasının bu makalenin partiyi ilzam edeceği mealindeki mütalâalara da cevaz yoktur. Zira o tarihte Millet Partisi'nin Genel Başkanı Enis Akaygen idi. Kaldı ki Doktor Kentli o anda genel başkan dahi olsaydı parti tüzüğümüzün 5. maddesi "parti sözcülerin partiyi izafe etmedikleri makale ve beyanatları şahsî addolunur" sarahati karşısında partiyi asla ilzam etmeyeceği bu cihetten de anlaşılabilir oluyor.

- 2- Yedinci, maddenin tadili teklifinin üçüncü (kararda yanlış olarak ikinci yazılmıştır) büyük kongrede müzakere edilmemesi hususuna gelince:

Nizamnamemizin 70. maddesi aynen şöyledir:

“Genel yürütme kurulunun verdiği karar veya mevcut delegeler yekûnunun beşte birinin ileri sürdüğü talep ile tüzük ve programın tadili büyük kongreden istenebilir. Ancak tadilatın yapılması tüzükte beşte üç ve programda üçte iki nispetinde ekseriyetle mümkündür.

Programdaki ana prensiplerin tadili teklif olunabilmek için delege mevcudunun üçte ikisi tarafından istenmesi ve beşte dördü tarafından karar verilemesi lazımdır.”

Bu madde muvacehesinde, üçüncü büyük kongreye programın ana maddelerinden olan 7. maddenin tadili hususunda nizamnameye uygun bir teklif getirilmemiştir. Bu mesele genel kurul raporunun tenkisi sırasında Hikmet Bayur tarafından ortaya atılmış ve fakat bir müzakere açılması usul bakımından mümkün olmamıştır. Genel yürütme kurulu o zaman kongreye şu ciheti arz etmiştir:

“Programınızdaki ana prensiplerin tadili icap ettirecek bir durumun mevcut olduğuna kani değiliz. Tadil teklifinde bulunan arkadaşımızın endişeleri, programımızın taşımadığı manaları, ona izafe edilmek istenmesinden doğmuş bulunmaktadır.

Sebeb ve saik ne olursa olsun, bu yanlış tefsirlere karşı raporumuzda fikir cereyanları bahsinde açıkça temas ve reddettiğimiz hususların kâfi bir cevap teşkil edeceği kanaatindeyiz.

Bu itibarla, vaki teklifi genel kurulunuz kongreye arz etmek lüzumunu duymamıştır.

Genel kuruldaki gelmeyen böyle bir teklifin müzakere konusu olması, tüzüğümüzün 70. maddesinin son fıkrası gereğince delegelerin üçte ikisi tarafından vaki olması şarttır. Böyle bir teklif gelmediğine göre de bu mevzuda bir müzakere açılması usul bakımından mümkün değildir.”

Programın ana prensiplerinden birinin, tadili fikri etrafında delegelerin üçte ikisinden imza toplanabilmesi hiç şüphesiz bu mevzuda evvelce geniş münakaşaların ve fikri hazırlığın yapılması ile mümkün olabilirdi. Böyle bir hazırlığı teklif sahibi yapmış bulunduğu göre o anda delegelerin üçte ikisinin imzası ile bir tahririn hazırlanmamış olması kongrenin ve binnetice partinin ithamına asla bir sebep teşkil edemez. Kaldı ki, programımızın taşımadığı ruh ve manayı ona izafe etmek suretiyle isnatlarda bulunanlara tabii olarak programda bir tadil yapmaya kongrenin lüzum görmesi hali bile, yapılan isnatların isabetine ve partiyi ithama ne hukuken ve ne de mantıken bir sebep teşkil edebilir.

6-Programın 7. maddesinin tadvihen tadili hakkındaki teklifin, 4.büyük kongre tarafından aleyhe büyük tezahürat yapılarak reddedilmesi iddiasına gelince:

Genel yürütme kurulu 3. büyük kongre de açıkladığı üzere, ana prensiplerin tadilini icap ettirecek bir durumun mevcut olduğuna kani bulunmamakla beraber, partiye karşı maksatlı olarak yapılan isnat ve iftiraları kati olarak önlemek ve propaganda tadviz mahiyetinde bir tadilin lüzumunu müdafaa eden bazı partilerle olan ihtilafı daha doğrusu şekli taarruzu önlemek maksat ve niyetiyle tüzüğün 70. maddesindeki hükümlerin kendisini salahiyetli kıldığı kanaatiyle programın 7. maddesinin tadili teklifini kongre huzuruna getirmiştir.

Teklif, tüzük gereğince kurulan komisyona havale edilmiş ve müzakerelerden sonra Cumhuriyet Müddei Umumiliğindeki dosya içinde bulunan komisyon kararı kongreye ara edilmiştir. Bu raporda tüzüğün 70. maddesinin son fıkrası ele alınarak genel yürütme kurulunun ana prensiplerin tadili teklife salahiyetli olmadığı neticesine varılmıştır.

Komisyon 70. maddesinin son fıkrasının “programdaki ana prensiplerin tadili teklif olunabilmek için delege mevcudun üçte ikisi tarafından istenmesi ve beşte dördü tarafından karar verilmesi lazımdır” hükmü muvacehesinde genel yürütme kurulunun tadil teklifinde bulunmak salahiyetini haiz olmadığını ifade etmiştir. Komisyonun bu raporu karşısında bir müzakere cereyan etmemiş ve sadece komisyon usul hakkındaki görüşü ve kanaati müzakere ve münakaşa mevzuu olmuş ve kongre komisyonunun görüşünü kabul etmiştir.

Partinin en yüksek salahiyetli organı olan büyük kongrenin, tüzüğü manalandırmak gibi hukukî bir meselede vardığı bu kararı inkılâp aleyhtarlığının ve gerilik taraftarlığının bir ifadesi ve tezahürü telakki etmek hiç de iyi niyetli ve mantikî bir tefsir telakki edilemez.

Vehme veya kötü niyete dayanan böyle bir tefsiri tamamıyla çürütecek açık hadiseler cereyan etmiştir. Filhakika, tadilat teklifi, kongrenin üçüncü günü usul bakımından reddedilerek karara bağlandığı halde programın ruh ve metninde ve ona müvazi olan siyasi faaliyetlerinde asla mevcut olmayan gerilik temayülünü ve inkılâp aleyhtarlığını Millet Partisi’ne izafe edenleri kati surette ıskat etmek ve Millet Partisi’nin daima ileriye gitmeyi hedef tutan ve Türk milletini muasır medeniyet seviyesine çıkarmak için yapılmış olan cumhuriyet inkılâplarını benimsediğini bir kere

daha teyit ve ilan etmek üzere, kongrece bir bildirgenin kabul ve neşri kongrenin ikinci günü birçok tavrilerle teklif edilmiş ve bu teklif bir müzakere yapılmasına lüzum görülmeden derhal ittifakla kabul edilerek bildirge metni hazırlanması kongre başkanlık divanına vazife olarak verilmiştir.

Kongrenin üçüncü günü başkanlık divanının hazırlanmış olduğu bildirge metni kongrede okunmuş ve delegelerin ayakta yaptıkları büyük tezahürat arasında hiçbir itiraz ve müzakere cereyan etmeden ittifakla kabul edilmiştir. Kongrenin ittifakla verdiği yegâne kararın bu karar olduğunu söylemek 7. maddenin tadili hakkındaki teklifin usul bakımından reddine büyük manalar izafe eden tefsirin yersiz, isabetsiz ve haksız olduğunu göstermeye kâfidir.

Gazetelerde intişar eden ve neşredilmesi ricasıyla genel başkanlığın radyo müdürlüğüne gönderdiği bildirgenin tam metni;

Millet Partisi'ne siyasi muarızları tarafından öteden beri cumhuriyet inkılâpları aleyhtarlığı ve gerilik taraftarlığı gibi, programın metninde ve ruhunda ve buna uygun olan siyasi faaliyetlerinde mevcut olmayan fikir ve temayüller isnat olunmaktadır.

Hakikat şudur ki, dünyanın müşterek bir mahiyete gittiğine inandığını ve içtimâî hayatın tanziminde geriliğe asla mahal verilmemesi lüzumunu programlarıyla tasrih eden Millet Partisi, Türk milletinin muasır medeniyet seviyesine ulaştırılması için cumhuriyet devrinde yapılan ileri hamleleri tamamıyla benimsemektedir. Filhakika genel kurul tarafından şimdiye kadar neşredilmiş beyanname ve tebliğler, büyük kongreye sunulan ve tasvip olunan genel kurul raporları ve Büyük Millet Meclisi kürsüsünde partimiz adına milletvekillerimiz tarafından yapılan açıklamalar bu mevzudaki samimiyetimizi açıkça göstermiştir.

Buna rağmen maksatlı olarak partimiz aleyhinde yapılan isnatları nihaî olarak reddetmek üzere 4. büyük kongre şu esasları açıkça tespit ve ilân eder.

1- Millet Partisi, temel inkılâp olan cumhuriyet rejimini ve millî hâkimiyet prensibini ve kadın erkek hukukî müsavattı, Latin harflerinin kabulü, din ve devlet işlerinin kati olarak birbirinden ayrılarak dinin siyasete alet edilmemesi, tekke ve zaviyelerin kapatılması, medeni kanun, çok kadınla evlenme memnuiyeti gibi Türk cemiyetinin muasır medeniyet seviyesine ulaştırılması gayesi ile yapılmış olan cumhuriyet inkılâplarını tamamen benimsediğini bir daha teyit ve tekit eder.

2- Bu karar, lâhika halinde tüzük ve programla beraber bastırılmalı, tespit edilen bu görüşe aykırı hareket edenler hakkında genel kurulun evvelce teşkilata yaptığı tamimi gereğince muamele yapılmasında hassasiyet göstermelidir.

Hadiselerin şu cereyan tarzı muvacehesinde, tadil teklifinin reddedilmesinin aleyhe bir karine olarak ele alıp bildirgenin ortaya koyduğu açık hakikati ve reddedilmez iyi niyeti inkâr etmek, sarahati karşısında delâlete daha doğrusu vehme kıymet vermek, hukukun, aklın ve vicdanın kabul edebileceği bir keyfiyet değildir.

7-Ertuğrul Akça'nın Erzurum'da Dr. Mustafa Kentli'nin Taşköprü'de ve Osman Sümer'in İzmir'de Ballıköyü bucak toplantısında söyledikleri nutukların mahiyet itibariyle inkılâplara ve laikliğe aykırı ve dini siyasete alet eder mahiyette olması iddiasına gelince:

Gerek Dr. Kentli'nin ve gerekse Ertuğrul Akça'nın evvelce de yaptıkları siyasi konuşmalardan dolayı 1949 senesinden beri aynı ithamla haklarında takibat yapıldığı ve bazılarında âdem-i takip bazılarında da beraat kararı aldıkları savcılık dosyasını zenginleştiren makamların meçhulü olmamak lazımdır. Bu defada salahiyetsiz kimselerin tuttukları zabıtlarla haklarında takibata girilmiş olması iddia edilen hususların sübutuna kâfi olamaz, kaldı ki bunlar mahkûm olsalar dahi, konuşmalarda partiyi değil ancak ve ancak şahıslarını ilzam ve alakadar eder.

Osman Sümer ise, İzmir Ballıköyü ocağında yaptığı konuşma üzerine hem mahallî partililer tarafından Cumhuriyet Müddei Umumiliğine şikâyet edilmiş hem de genel yürütme kurulumuz kendi hakkında tüzüğümüzün 39. maddesini tatbik ederek işten el çektirmiş divanına bu takibattan evvel sevk etmiştir.

Tüzük ve programın ruhuna aykırı hareket eden bir partiliye genel kurulun yapabileceği en ağır muamele bundan ibarettir ve bu muamele de yapılmıştır. Genel yürütme kurulunun bu hareket tarzına rağmen Osman Sümer hadisesinin parti aleyhine bir delil telakki etmekteki açık haksızlık ortadadır.

8-İhraç edilen Raif Ogan'ın dinlendiği halde (dinlenmediğinden bahisle) mezkûr kararın bozulduğu iddiasına gelince:

İhraç kararları tüzüğümüzün 38. maddesi gereğince alakalı tarafından itiraz vaki olmasa dahi bir üst mercie berayı tetkik gönderilir. Genel inzibat divanı kararlarının

tetkik mercii 40. madde mucibince büyük kongredir. Raif Ogan hakkındaki ihraç kararları genel inzibat divanı tarafından verildiğinden 4. büyük kongrede tetkik mevzuu olmuştur. Alakalı komisyon bu ihraç kararı üzerinde yaptığı tetkikat sonunda esasa girişmeden usul bakımından ve iki noktadan bozmuştur.

Bu noktalar:

A. Nizamnamenin 29. maddesi gereğince inzibat divanı asgari 7 kişi ile çalışır. Raif Ogan hakkında bir celse evvel kendini reddeden Avukat Rıfat Gözübüyük bilahare kararın verildiği celsede heyete iştirak etmiş ve heyet ancak onun iltihakı ile teşekkül edebilmiştir. Bu sebepten karar veren heyetin hukuken teşekkül etmediği,

B. Raif Ogan'ın esas hakkındaki müdafaasının alınmadığı ve duruşma gününün kendisine tebliğ edilmediği,

Komisyon tatbikatı sırasında anlaşılmış ve bu usulü noksanlardan dolayı Raif Ogan'ın yeniden inzibat divanına sevki mütalâası kongrece kabul edilmiştir. Ancak Raif Ogan hakkında genel yürütme kurulunun 39. maddesi gereğince inzibat divanına sevk ederken vermiş olduğu işten el çektirme kararı bu an dahi mer'idir.

Şurasını da ehemmiyetle bir kere daha arz edelim ki Raif Ogan'ı işten el çektiren ve genel inzibat divanına sevk eden heyet, Millet partisi genel Yürütme Kuruludur. Bu vesileyle tebarüz edelim ki, bugün bizleri itham eden Hikmet Bayur partiden ayrıldığı tarihe kadar hiçbir partinin programa muhalif ve inkılâplara aleyhtar hareketlerden dolayı genel yürütme kuruluna veya doğruca inzibat divanına bir tek müracaatta dahi bulunmamıştır. Raif Ogan hakkındaki kararın usul bakımından bozulmasına hususi bir mana atfetmenin yersizliğini ve haksızlığını belirtmek için arz delim ki, İzmir Basmahane ilçesine mensup olup inkılâpçı olduklarından ve inkılâp aleyhtarı Osman Sümer'i savcılığa teslim ettiklerinden dolayı partiden ihraç edildiklerini iddia eden 9 kişi hakkındaki ihraç kararı da aynı komisyon ve aynı kongre tarafından yine usul bakımından bozulmuştur. Bu da gösteriyor ki alelade parti muameleleri tek taraflı olarak ele alınmakta ve aleyhimize bir delil olarak kullanılmaktadır.

9-Bazı ocak ve merkezlerinde dinî levhaların asılmış olması iddiasına gelince:

A. Bazı parti ocak merkezlerinde dinî levhaların bulunduğunu ilk defa mahkemenin muvakkat kapatma kararında öğrenmiş bulunuyoruz.

B. Diğer partilerde olduğu gibi birçok yerlerde ocak binaları kahve, ev ve yazıhane gibi şahıslara ait yerlerdir. Belki böyle yerler arasında, sahipleri tarafından bu gibi levhalar asılmış olanlar vardır.

C. Malumat ve muvafakat ve kontrolümüz dışında böyle bir levhanın bir ocağa asılmış olması bir siyasi partiyi asla inzam etmez ve onun muvakkat da olsa kapatılmasını meşru kılmaz.

Bir Parti İçinde Bulunan Elemanlar:

B- Bazı Hukuki İtirazlarımız:

Bir hükmi şahsı ancak kanun ve tüzüğün tespit etmiş olduğu organların kararları hukuken ilzam edebilir. Bu hukuki ve kanuni mütearifenin aksini düşünmek yalnız siyasi değil her sahada hukuk nizamının temin ile mükellef olduğu emniyet duygusu ve çalışma imkânını tamamıyla bertaraf eder. Bir dernek, bir siyasi parti kendisine intisap edenlerin zaman içinde ne şekilde hareket edeceklerini bilmek ve onların tüzüğüne kanuna uymayan hareketlerini vukuundan evvel önlemek imkânına aklen ve mantıken ve fiilen sahip değildir.

Üyesi milyonu aşan bir siyasi partinin içinde birkaç şahsa isnat edilen fiil, hareket ve maksatlar – bunlar tahakkuk etse bile – o partiyi toptan suç mevkiine düşürebildiği takdirde memleketimizde siyasi emniyet denilen mefhumdan eser kalmayacağı ve o siyasi partinin ferdi hatalar veya maksatlı hareketlerin her an kurbanı olmak tehlikesi ile karşı karşıya bulunacağı bedihidir. Böyle bir düşünce, bir siyasi partiyi vurmak isteyen muarızlarına onun içine tüzük ve program ve umumi siyasetiyle kabili telif olmayan hareketlerde bulunmak üzere birkaç adam sokmak imkânını verir ki bu da siyasi hayatı ve onun zaruri şartı olan siyasi emniyeti iflas ettirir.

Hadiseleri bu hukuki mütearifenin ışığı altında mütalaa ettiğimiz takdirde Millet Partisi'ni ilzam hatta muaheze imkânını veren bir hareket gösterilemez. Fil hakika hareket ve kararların Millet Partisi'ni ilzam edebilecek iki organ vardır. Birisi, büyük kongre, diğeri, genel yürütme kuruludur. 7. maddenin tadili teklifi ile alâkalı izahlarımız büyük kongre faaliyetlerini tüzük program dışı bir mahiyet taşımadığını ve gizli bir maksat parti içi bahis mevzuu olmadığını ortaya koymuştur. Partinin ikinci mesul organı olan genel yürütme kurulu ise kendisine düşen vazifeyi tüzük ve programın ve

kanunun çizdiği hudutlar içinde ifa etmiş ve bu esaslara uygun olmayan ferdî hareketler karşısında vazifeyi yapmıştır.

Bu hakikatleri gösteren delillerimiz etkilidir. Bize isnat edilen münferit hadiselerin daha ağırları meclis kürsüsünden ve Demokrat Parti'nin kongrelerinde cereyan ettiği halde onlar hakkında bir tatbikata geçilmek lüzumunun hissedilmemiş olması maruz kaldığımız akıbetin kanunlar tarafından değil, siyaset tarafından hazırlandığını gösterdiğini belirtmek isteriz. Adaletten evvel Demokrat Parti Meclis Grubunda bizi itham ve bu ithamını meclis kürsüsünde tekrar eden Başvekil ve Adalet Bakanının hareketleri de bu görüşümüzü kuvvetlendiren sebeplerdir.

Maruz kaldığımız tertipleri birer hakikatmiş gibi dünyaya ve millete kabul ettirmek gayreti içinde isnat ve iftiralara devam edenlerin hareketleri karşısında müdafaa hakkımızı kullanamaz hale getirilmiş bulunuyoruz. Tarih maruz kaldığımız siyasi suikastı iflas ettirecek adil kararınızı beklemektedir.

Neticeyi talep:

Beşinci Sulh Ceza Hâkimliğinin verdiği ve Millet Partisi'nin faaliyetten men eden kararın kaldırılmasını Millet Partisi adına arz ve talep ederim.

Millet Partisi Adına

Genel Başkan

Dr. Mustafa Kentli

EK 10 Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisi'nin Birleşme Protokolü²⁵⁷

1. Dünkü ve bugünkü iktidarları iş başında görüp deneyen ve zihniyetleri ile icraatlarını beğenmeyen vatandaşların yeni bir üçüncü kuvvet etrafında toplamak zaruretine inanan CMP ve TKP idarecileri, her iki partiyi birleştirmeye karar vermişlerdir.

2. Birleşmeye ait kanuni muameleler süratle ikmal edilerek her iki partinin büyük kongrelerine en kısa zamanda götürülecektir.

3. Türkiye Köylü Partisi, CMP içinde birleşmeyi kabul etmekle beraber CMP umumi idare heyeti de partisinin mevcut programını, ilk imkânda TKP'nin köycülük, şahsiyetçilik ve muhitçilik gibi başlıca ana prensiplerini (bunlardan maksat TKP ana prensipler kısmı madde-8-15-18-19-20 dir) nazara almak suretiyle tekemmül ettirmeyi taahhüt eder.

4. Birleştirmeyi ifade etmek üzere CMP nin Köylü kelimesi ilave edilecek ve bu suretle partinin yeni adı (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) olacaktır;

5. CMP umumi idare heyeti, yukarıda muhtevası tespit edilen köycülük, muhitçilik ve şahsiyetçilik mevzuları ile alakalı, taahhütlerini, partinin yeni adıyla, kurulması düşünülen parti meclisine ait taahhütlerini kendi büyük kongresine götürüp müdafaa etmeği taahhüt eder.

6. CMP tüzüğünde mevcut olmayan parti meclisi, büyük kongreden sonra partinin en yetkili uzvu olacak ve partinin umumi politikasını tayin edecektir. Bu meclis şu esaslara göre kurulacaktır.

Umumi idare heyeti parti meclis grubu tarafından seçilecek muayyen miktarda mebus iller temsilcileri bu sayılanların teşkil ettiği heyetin hariçten seçeceği muayyen miktarda zevat.

7. Birleşme derhal bir bildirgeyle umumi efkâra ilan edilecek ve ikili olarak başlayan birleşmenin Hürriyet Partililere ve diğer partili partisiz vatandaşlara açık tutulduğu bildirilecektir.

8. Bildirgenin neşrini müteakip, Türkiye Köylü Partisi, büyük kongresini Ekim 1958 sonuna kadar toplayacak, birleşme kararı icabı kendini fesh ederek mamelekini CMP ye devredecek ve Türkiye Köylü Partisi üyeleri CMP ye aza kayıt olacaklardır.

15/Ekim/1958-İstanbul

CMP Umumi İdare Heyeti Adına
Genel Başkan
Osman Bölükbaşı

TKP Merkez
İdare Kurulu Adına Genel Başkan
Tahsin Demiray

²⁵⁷ *Yeni Sabah*, 21 Kasım 1958.